

"Қазақстан Республикасын индустриялық-инновациялық дамытудың 2015 – 2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы" Қазақстан Республикасының Президенті Жарлығының жобасы туралы

Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2014 жылғы 9 маусымдағы № 627 қаулысы

Қазақстан Республикасының Үкіметі **ҚАУЛЫ ЕТЕДІ:**

«Қазақстан Республикасын индустриялық-инновациялық дамытудың 2015 – 2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы» Қазақстан Республикасының Президенті Жарлығының жобасы Қазақстан Республикасы Президентінің қарауына енгізілсін.

Премьер-Министрі

Қ а з а қ с т а н Р е с п у б л и к а с ы н ы ң
К. Мәсімов

Қазақстан Республикасын индустриялық-инновациялық дамытудың 2015 – 2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы

Қ А У Л Ы Е Т Е М І Н :

1. Қоса беріліп отырған Қазақстан Республикасын индустриялық-инновациялық дамытудың 2015 – 2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы (бұдан әрі – **Б а ғ д а р л а м а**) **б е к і т і л с і н .**

2. Қазақстан Республикасының Үкіметі:

1) бір ай мерзімде Бағдарламаны іске асыру жөніндегі Қазақстан Республикасы Үкіметінің іс-шаралары жоспарын әзірлесін және бекітсін;

2) «Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік жоспарлау жүйесінің одан әрі жұмыс істеуінің кейбір мәселелері туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2010 жылғы 4 наурыздағы № 931 Жарлығында белгіленген мерзімде және тәртіппен Бағдарламаны мониторингтеу мен бағалау нәтижелерін Қазақстан Республикасы Президентінің **Ә кі м ш і л і г і н е** берсін.

3. Орталық және жергілікті атқарушы органдар, сондай-ақ Қазақстан Республикасының Президентіне тікелей бағынатын және есеп беретін мемлекеттік органдар Бағдарламаны іске асыру жөнінде шаралар қабылдасын.

4. Осы Жарлықтың орындалуын бақылау Қазақстан Республикасы Президентінің **Ә кі м ш і л і г і н е** жүктелсін.

5. Осы Жарлық қол қойылған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі.

Президенті

Қ а з а қ с т а н Р е с п у б л и к а с ы н ы ң
Н.Назарбаев

Қазақстан

Республикасы

Президентінің

2014

жылғы

«

»

№ Жарлығымен

БЕКІТІЛГЕН

Қазақстан Республикасын индустриялық-инновациялық дамытудың 2015 – 2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы

1. Бағдарлама паспорты
2. Кіріспе
3. Ағымдағы жағдайды талдау
4. Бағдарламаны іске асыру мақсаттары, міндеттері, нысаналы индикаторлары және нәтижелердің көрсеткіштері
5. Негізгі бағыттар, Бағдарламаның қойылған мақсаттарына қол жеткізу жолдары және тиісті шаралар
6. Бағдарламаны іске асыру кезеңдері
7. Қажетті ресурстар

1. Бағдарламаның паспорты

Атауы	Қазақстан Республикасын индустриялық-инновациялық дамытудың 2015 – 2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы
Әзірлеу үшін негіздеме	1. «Қазақстан Республикасының 2020 жылға дейінгі Стратегиялық даму жоспары туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2010 жылғы 1 ақпандағы № 922 Жарлығы 2. Мемлекет басшысының «Қазақстан жолы – 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты 2014 жылғы 17 қаңтардағы Қазақстан халқына Жолдауы 3. Қазақстан Республикасының Президенті жанындағы Шетелдік инвесторлар кеңесінің XXVI-ші пленарлық отырысында Мемлекет басшысы берген тапсырма
Жауапты орындаушы	Қазақстан Республикасы Индустрия және жаңа технологиялар министрлігі
Мақсаты	Өңдеу өнеркәсібін әртараптандыруды және оның бәсекеге қабілеттілігін арттыруды ынталандыру.
Міндеттері	1) өңдеу өнеркәсібін озыңқы дамыту; 2) басым секторларда тиімділікті арттыру және қосылған құнды ұлғайту; 3) шикізат емес тауарларды өткізуге арналған нарықтарды кеңейту; 4) өнімді жұмыспен қамтуды ұлғайту; 5) өңдеуші өнеркәсіптің басым секторларын технологияландыруды жаңа деңгейге көтеру және инновациялық кластерлер қалыптастыру арқылы болашақтың секторларын дамыту үшін негіз жасау; 6) өңдеуші өнеркәсіптегі кәсіпкерлікті ынталандырсын, шағын және орта бизнесті дамыту.
Іске асыру мерзімі	2015 – 2019 жылдар
	2012 жылдың деңгейіне қатысты 2019 жылы мына экономикалық көрсеткіштерге қол жеткізу: 1) өңдеуші өнеркәсіп өндірген өнім көлемін нақты мәнде 43 %-ға ұлғайту; 2) өңдеуші өнеркәсібінде жалпы қосылған құнды нақты мәнде кемінде 1,4 есе ұлғайту;

Нысаналы индикаторлар	3) өңдеуші өнеркәсіпте еңбек өнімділігін нақты мәнде 1,4 есе ұлғайту; 4) шикізаттық емес (өңделген) экспорт құнының көлемін кемінде 1,1 есе ұлғайту. 5) өңдеуші өнеркәсіптің энергия сыйымдылығын 2012 жылдың деңгейіне қатысты кемінде 15% - ға азайту 6) өңдеуші өнеркәсібінде жұмыспен қамтуды 29,2 мың адамға ұлғайту.
Қаржыландыру көздері мен көлемі	Бағдарламаны 2015 – 2019 жылдары іске асыруға республикалық бюджетте көзделген жалпы шығыстар 643 909,6 млн. теңгені құрайды, оның ішінде: 2015 жылы – 327 506,3 млн. теңге* 2016 жылы – 111 324,6 млн. теңге* 2017 жылы – 74 464,6 млн. теңге* 2018 жылы – 64 785,3 млн. теңге* 2019 жылы – 65 828,8 млн. теңге*
Ескерте * сомалар тиісті қаржы жылына арналған мемлекеттік бюджетке сәйкес нақтыланатын болады	

2 . К і р і с п е

Қазақстан Республикасын индустриялық-инновациялық дамыту жөніндегі 2015 – 2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарлама (бұдан әрі – Бағдарлама) «Қазақстан-2050» стратегиясының ұзақ мерзімді басымдықтарына сәйкес Қазақстан Республикасының 2020 жылға дейінгі Стратегиялық даму жоспарының «Экономиканы әртараптандыруды жеделдету» деген түйінді бағытын іске асыру үшін, сондай-ақ Қазақстан Республикасы Президентінің жанындағы Шетелдік инвесторлар кеңесінің XXVI-ші пленарлық отырысында Мемлекет басшысы берген тапсырманы орындау үшін және Қазақстан Республикасы Президентінің «Қазақстан жолы – 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты 2014 жылғы 17 қаңтардағы Қазақстан халқына Жолдауын іске асыру шеңберінде әзірленген.

Бағдарлама Қазақстан Республикасын үдемелі индустриялық-инновациялық дамыту жөніндегі 2010 – 2014 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламаның (бұдан әрі – ҮИИДМБ) қисынды жалғасы болып табылады және оны іске асыру тәжірибесі ескерілген. Бағдарлама Қазақстанның өнеркәсіптік саясатының бір бөлігі болып табылады әрі күш-жігер мен ресурстарды секторлардың шектеулі аясына, өңірлік мамандануға шоғырландыра отырып, кластерлік тәсілді қолдану арқылы өңдеу өнеркәсібін дамытуға және тиімді салалық реттеуге бағытталған.

Бағдарлама Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2013 жылғы 31 желтоқсандағы № 1497 қаулысымен бекітілген Қазақстан Республикасын индустриялық-инновациялық дамытудың 2015 – 2019 жылдарға арналған тұжырымдамасының негізгі қағидаттары мен тәсілдерінің негізінде Қазақстан Республикасы Президентінің 2013 жылғы 4 маусымдағы № 579 Жарлығымен бекітілген Қазақстан Республикасын инновациялық дамытудың 2020 жылға дейінгі тұжырымдамасының, Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2013 жылғы 11 қазандағы № 1092 қаулысымен бекітілген Қазақстан Республикасының перспективалы ұлттық кластерлерін қалыптастырудың 2020 жылға дейінгі тұжырымдамасының және индустрияландыру саласындағы басқа да бағдарламалық құжаттардың ережелері мен

қағидаттары, сонымен қатар Қазақстан қатысушы болып табылатын халықаралық келісімшарттардың нормалары ескеріле отырып әзірленген.

Бағдарлама бизнес ахуалға ықпал ететін мемлекеттік саясат аспектілеріне өте тәуелді болып табылады. Бағдарламаның сәтті болуы Қазақстан Республикасының бизнесті жүргізу шарттарын жақсарту (Doing business), елдің бәсекеге қабілеттілігін жоғарылату (Global Competitiveness Index), жасыл парақтар (Yellow Pages) қағидатын ескере отырып, жоспарлы жекешелендіруді жүргізу арқылы экономикаға мемлекеттік қатысу үлесін төмендету Қазақстанның ПИИ Инвестициялық сенім индексіне кіруі (FDI Confidence Index) адами капитал индикаторы бойынша алға қойылған міндеттерге қол жеткізуіне байланысты болмақ. Бұдан басқа, Бағдарламаны іске асыру тиімділігі қаржыландыру моделіне, оны іске асыруға бюджет қаражатын бөлудің толықтығы мен уақтылылығына тікелей байланысты.

3. Ағымдағы жағдайды талдау

1. Қазақстан Республикасындағы индустриялық дамудың ағымдағы жағдайын талдау

Қазіргі уақытта Қазақстан экономикасының құрылымында өнеркәсіп шамамен үштен бір бөлігін алады. Кен өндіру секторы жұмыспен қамтудың 2,9 %-дан астамын және эконмикадағы жалпы қосылған құнының (бұдан әрі – ЖҚҚ) 18 %-ын қамтамасыз етеді. Өндіруші өнеркәсіптегі негізгі капиталға инвестициялар бүгінде жалпы көлемнің 30 %-ынан асады, ал өңдеуші өнеркәсіпте бар болғаны - 12 %. Қазақстан өндіру салаларының өнімін экспорттауда алда келеді (ең алдымен, мұнай есебінен), жан басына шаққандағы экспорт көрсеткіші бойынша ТМД елдерінің бәрінен алда. Алайда, Қазақстан Республикасындағы өңдеуші өнеркәсіп өнімдерінің жан басына шаққандағы экспорты Ресейге қарағанда екі есе төмен.

2008 жылмен салыстырғанда 2012 жылдың қорытындысы бойынша Қазақстанда ҮИИДМБ негізгі индикаторлары бойынша өсудің оң серпіні байқалып отыр: жалпы ішкі өнім (бұдан әрі - ЖІӨ) 22,5 %-ға; шикізат емес сектордың ЖҚҚ 23,4 %-ға; өңдеуші өнеркәсіптің ЖҚҚ 22,3%-ға; өңдеуші өнеркәсіптегі еңбек өнімділігі 70%-ға; шикізаттық емес экспорт көлемі 6,5%-ға; кәсіпорындардың инновациялық белсенділігінің деңгейі 3,6%-ға; инновациялық өнім көлемі 240%-ға өсті, ЖІӨ энергия сыйымдылығы 13,6%-ға төмендеді. Мониторинг субъектілеріндегі сатып алуда тауарлардың, жұмыстардың және көрсетілетін қызметтердің жергілікті қамту үлесі 2010 жылғы 48,2 %-дан 2013 жылы 63,1 %-ға дейін ұлғайды.

Сонымен қатар, халықаралық валюта қорының (бұдан әрі – ХВҚ) елдер бойынша 2013 жылғы қыркүйектегі есебіне¹ сәйкес экономикада «голланд ауруының» белгілері, атап айтқанда сауда-саттықта қолайсыз жағдайлардың қалыптасқаны, экономикадағы шығыстар деңгейінің өскені және институционалдық проблемалар байқалады. Мұны сыртқы сауда құрылымы да айғақтайды. Қазақстан Республикасы Статистика

кезегінде машина жасауда, фармацевтикада, химия және тамақ өнеркәсібі мен басқа да секторларда 150-ден астам жаңа өнім түрлерінің өндірісін игеруге мүмкіндік берді.

Бірыңғай экономикалық кеңістіктегі интеграциялық процестерді тереңдету жағдайларында және Қазақстанның ДСҰ-ға кіру қарсаңында мынадай бірқатар маңызды проблемаларды шешуге назар аудару керек:

- 1) салалық мемлекеттік органдар, бизнес-қоғамдастықтар мен өнеркәсіп тарапынан стандарттауға тиісті назар аударылмауы;
- 2) ұлттық стандарттарды халықаралық стандарттармен үндестірудің әлсіз қарқыны;
- 3) соңғы өнім шығаруға байланысты инвестициялық жобалардың жүзеге асырылуын талдау мен болжаудың болмауы;
- 4) сынақ базалары мен сертификаттау орталықтары жүйесінің жеткіліксіз болуы;
- 5) Қазақстанның батыс және орталық өңірлеріндегі метрологиялық инфрақұрылымның кенже қалуы;
- 6) техникалық реттеу, метрология және менеджмент жүйесі саласындағы кадрлардың тапшылығы.

И н т е р н а ц и о н а л д а н д ы р у

2010 - 2013 жылдар аралығында Қазақстан экономикасына 100 млрд. АҚШ долл. астам тікелей шетелдік инвестициялар тартылды. Бұл сомадан экономиканың шикізат емес салаларына 25 млрд. жуық АҚШ долл. инвестицияланды. Бұған экономиканың басым секторларында қызметін жүзеге асыратын инвесторларға арналып жасалған базалық ынталандыру: кедендік, салықтық преференциялар, мемлекеттік заттай г р а н т т а р ы қ п а л е т т і .

Дегенмен, ағымдағы инвестициялық белсенділік Бағдарламаны іске асыру үшін жеткіліксіз. Бұл үшін мынадай тосқауылдарды жою қажет:

- 1) ұзақ мерзімді инвестицияларды қорғау және қолдау бойынша нашар кепілдіктер;
- 2) Қазақстанда шетелдік жұмыс күшінің болуы үшін кіру визалары мен рұқсат беру құжаттарын алудың күрделі рәсімдері;
- 3) Қазақстан Республикасындағы инвестициялардың перспективалары туралы шетелдік іскерлік ортаның хабардар болуының жеткіліксіздігі.

Экспорттың көлемі бойынша Қазақстан экспорттаушы елдер арасында 42-орынды иеленіп отыр (2008 жылы – 48-орын). Өңделген тауарлар экспортының көлемі 2008 жылмен салыстырғанда 2013 жылы 3 %-ға төмендеп, 19,5 млрд. АҚШ долларын құрады. Өңделген тауарлар экспортының дамуына белгілі бір тосқауылдар кедергі к е л т і р е д і :

- 1) экспорттың тауарлық әртараптандырылуының әлсіз болуы;
- 2) тауарлар экспортын ілгерілету үшін талап етілетін шығындардың жоғары болуы;
- 3) шетелдік мемлекеттер тарапынан қазақстандық тауарларға қатысты тарифтік және тарифтік емес тосқауылдар;
- 4) қазақстандық экспорттаушылардың әлсіз хабардар болуының нашарлығы.

Технологиялар мен инновациялар

ҮИИДМБ іске асырыла бастаған кезден бері жүргізілген реформалар нәтижесінде инновациялық белсенді кәсіпорындар саны 4%-дан 7,6%-ға дейін өсті, кәсіпорындардың технологиялық инновацияларға жұмсайтын шығындары 3 еседен астам өсті (113,5-тен 326 млрд. теңгеге дейін), инновациялық өнім көлемі де осыған ұқсас 3 еседен астам өсті (111,5-тен 379 млрд. теңгеге дейін). Қазақстан Дүниежүзілік экономикалық жаһандық бәсекеге қабілеттілік индексінің Форумының «Инновациялар» факторы бойынша Қазақстан рейтингін 18 позицияға жақсартты және «Технологиялық әзірлік» факторы бойынша 25 позицияға (57 орын) жақсартып, 84 о р ы н д а о р н а л а с т ы .

Инновациялық белсенділікті қолдау бойынша соңғы жылдары қабылданып жатқан шаралар ауқымының зор болуына қарамастан, мыналар бұрынғысынша түйінді проблемалар болып қала беруде:

- 1) озық технологиялар трансфертін жеткіліксіз ынталандыру;
- 2) кәсіпорындар мен бизнестің басым технологиялық міндеттерін шешуге және іздеуге арналған тектіктердің тиімсіз болуы;
- 3) бизнестің технологиялық сипаттағы инновацияларды қабылдауының төмен деңгейі ;
- 4) технологиялық және басқарушылық құзыреттердің жетіспеуі;
- 5) білім беру жүйесіндегі инновациялық технологиялардың дамымады;
- 6) инновациялық жобалардың іске асырылуын бақылау жүйесінің жетілдірілмеуі.

Қ а р ж ы р е с у р с т а р ы

ҮИИДМБ іске асыру барысында қаржыландыру салалардың кең спектрін қамтыды, бұл секторалдық қолдау шараларын және жобалардың бір бөлігін қаржыландыруда қаражаттың жетіспеуіне әкеліп соқты. Сонымен қатар, жеткіліксіз қаржыландыру, көбінесе «ұзын» ақша қорлары қалыптастырылып, ұзақ мерзімді инвестициялар тартылатын отандық нарықтық қаржы инфрақұрылымының дамымуына байланысты б о л д ы .

Коммерциялық қаржы институттары тарапынан тиісті қаржыландыру болмағандықтан, қазақстандық нарықтағы бұл тауашаны ұлттық холдингтер мен даму институттарының жүйесі арқылы мемлекет өзі иеленуге мәжбүр болды. Даму институттарының жүйесі кеңейтіліп, индустриялық-инновациялық даму қажеттіліктерін ескере отырып ретке келтірілді. Индустриялық дамуға қолдау көрсетудің түрлі құралдары сыналды: пайыздық мөлшерлемелерді субсидиялау, шығындарды өтеу және инновациялар мен технологияларды енгізуге гранттар беру, индустриялық-инновациялық қызмет субъектілері шығындарының бір бөлігін өтеу, кредиттерге кепілдік беру және т.б.

Мыналар түйінді тосқауылдар болып қалуда:

- 1) акционерлік капиталды қалыптастыру үшін қаржы ресурстарының

қ о л ж е т і м с і з д і г і ;

2) ұзақ мерзімді кредиттердің қолжетімсіздігі;

3) кредиттік ресурстардың құны;

Өңдеуші өнеркәсіптің жұмыс істеп тұрған кәсіпорындарының жоғары кредиттік жүктемесі және соңғыларында қарыздық қаржыландыруды қамтамасыз ету үшін бос өтімді активтердің болмауы.

Қазіргі уақытта Қазақстанның қор нарығы әлі толық қалыптаспаған институт ретінде бағаланады, өйткені ол қаржы саласының акционерлік капиталды толықтыру көзі болып табылатын құрамдас бөлігіне айнала қойған жоқ. Бұдан басқа, осы тетіктің дамымады көбінесе, Бірыңғай жинақтаушы зейнетақы қорының қаржы ресурстарын индустрияландыру мұқтаждықтары үшін пайдалануды тежеп отыр.

Қазақстандық қаржы институттарының кредит беруінің, әсіресе ұзақ мерзімді кредит беруінің жоғары құны маңызды тосқауыл болып қалуда. 2013 жылы ЕДБ ұзақ мерзімді кредиттері бойынша сыйақының орташа мөлшерлемесі ұлттық валютада жылдық 17,3 %-ды құрады. 2008 жылмен салыстырғанда ұлттық валютадағы кредит беру құны 1,1 пайыздық тармаққа өсті. Ұзақ мерзімді валюталық кредиттердің салыстырмалы түрде арзан болуы (2013 жылы орташа алғанда 10 %) жоғары валюталық тәуекелдермен нивелирленеді.

ЕДБ тарапынан корпоративтік кредит берудің өсуіне кәсіпорындардың жоғары «кредиттелуі» мен проблемалық кредиттермен жағдайдың шешілмеуі бөгет жасап отыр. Банктердің несиелі қоржынындағы проблемалық кредиттердің жоғары деңгейі (90 күннен астам мерзімі өтіп кеткен) 2010 жылдан бастап сақталуда. 2014 жылғы 1 ақпандағы жағдай бойынша проблемалық кредиттер жыл басынан бері 3,6 %-ға ұлғайып, 4,3 трлн. теңгені немесе ЕДБ несиелі қоржынының 32,2 %-ын құрады.

И н ф р а қ ұ р ы л ы м

2014 жылдың басындағы жағдай бойынша Қазақстанда 10 еркін экономикалық аймақ пен 10 индустриялық аймақ (бұдан әрі – ИА) жұмыс істейді, бұлар химия және мұнай химиясы, металлургия өнеркәсібі, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар, тоқыма, логистика, туризм сияқты экономиканың әрқилы салаларында әрекет етеді. Арнайы экономикалық аймақтардың (бұдан әрі – АЭА) аумағында инвестициялар көлемі 203 млрд. теңге 83 өндіріс жұмыс істейді, инвестиция көлемі 1,8 трлн. теңге 68 жоба іске асырылу сатысындағы, инвестициялар көлемі 571 млрд. теңге 348 жоба инвестициялық шешім қабылдау сатысында.

2001 – 2013 жылдар кезеңінде АЭА-да 5967 жұмыс орыны құрылды, өндіріс көлемі 210,8 млрд. теңгені құрады.

АЭА және ИА шеңберінде негізгі инфрақұрылымға қол жеткізу бөлігінде индустрияландыру субъектілеріне мемлекеттік қолдау көрсетіледі.

2009 – 2014 жылдар кезеңінде бірқатар АЭА инфрақұрылымын дайындау аяқталды (1-кесте).

1-кесте. Кейбір АЭА дайындық пайызы

№	АЭА атауы	Инфрақұрылымның әзірлік пайызы	
		2009 жылға	2014 жылға
1.	ҰЖТИ	0%	10%
2.	ИТП	83%	100% (1 кезек.)
3.	Астана – жаңа қала	47%	80%
4.	Индустриялық парк (Сарыарқа АЭА)	10%	90%
5.	Ақтау теңіз порты	21%	30%
6.	Оңтүстік	82%	100%
7.	Бурабай	0%	100%
8.	Павлодар	-	0%
9.	Қорғас-Шығыс қақпасы	-	0%
10.	Тараз химпаркі	-	0%

АЭА және ИА инфрақұрылымын қалыптастыру аяқталған, АЭА инфрақұрылымын қаржыландыру жеткіліксіз. Сондай-ақ, АЭА мен ИА басқарудың тиімділігінде де проблемалар бар.

Тұтастай алғанда, көліктік-логистикалық, энергетикалық және басқа да инфрақұрылымның жеткіліксіз дамуы өнеркәсіп секторларының дамуы үшін тосқауыл болып табылады.

Бұдан басқа, табиғи монополиялардың көрсетілетін қызметтеріне қатысты ұзақ мерзімді кезеңде болжанатын тарифтердің болмауы қазақстандық өнеркәсіптің бәсекеге қабілеттілігіне келеңсіз әсерін тигізеді.

Отандық кәсіпорындар бетпе-бет түйінді проблемалар:

1) теміржол тасымалдарына, электр энергиясын тасымалдауға және жылу энергиясына жоғары тарифтер;

2) көлік және энергетика монополистерінің тарифтік саясатының жиі өзгеруі;

3) көліктік-логистикалық инфрақұрылымның төмен деңгейі.

4) АЭА инфрақұрылымын, оның ішінде, өндірістік инфрақұрылымның жеткілікті қаржыландырудың болмауы.

Адами ресурстар

Өндірістегі жұмыс істейтіндер саны 2009 жылдан (921,9 мың адам) бері 12,7%-ға өсіп, 2013 жылы 1 млн. адамнан асты (1 039,1 мың адам). 2010 – 2013 жылдар кезеңінде Индустрияландыру қарсатының шеңберінде 67 мыңнан астам тұрақты жұмыс орындары құрылды.

Сонымен бірге Бағдарламаны адами ресурстармен қамтамасыз етуде проблемалар бар:

1) АЭА-ға қатысушылардың инвестициялық кезеңде білікті жұмыс күшін квоталардан және арнайы рұқсат бермей тарту құқығының болмауы;

2) техникалық және инженерлік машығы мен техникалық және кәсіби білім беру

2) бизнесті ашу мен жүргізудегі рұқсат беру мен бақылау-қадағалаудың күрделі жүйелері ;

3) кәсіпкерлік және ШОБ субъектілерінің қаржы ресурстарына қолжетімділігі деңгейінің жеткіліксіз болуы.

Бәсекелестікті ынталандыру

Мыналар бәсекелестікті ынталандырудың түйінді тосқауылдары болып табылады:

- 1) экономикаға мемлекеттің негізсіз қатысуы;
- 2) инвесторлар үшін бизнесті қорғау бойынша қажетті кепілдіктердің болмауы;
- 3) тиімсіз кәсіпорындарды нарықтан шығару жөніндегі тиімсіз тетік.

2 . Өңірлік мамандану

Өңдеуші өнеркәсіптің өңірлік мамандануы тарихи қалыптасқан құрылым мен ҮИИМДБ-ны іске асыру негізінде айқындалған.

Өңірлердің ұсынылып отырған мамандануы оны одан әрі тереңдетуді ескеріп отырып нақтылануы мүмкін.

1 . Ақмола облысы

Тамақ өнімдерінің, құрылыс материалдарының өндірісі, түсті металлургия, теміржол және ауыл шаруашылығы машиналарын жасау.

2 . Ақтөбе облысы

Түсті, қара металлургия, мұнай-газ өңдеу, өнеркәсіпке арналған химикаттар, құрылыс материалдарының, тамақ өнімдерінің өндірісі.

3 . Алматы облысы

Тамақ өнімдерінің, электр жабдықтарының, негізгі фармацевтикалық өнімдердің, құрылыс материалдарының, киім, жиһаз өндірісі.

4 . Атырау облысы

Мұнай-газ химиясы, өнеркәсіпке арналған химикаттар өндірісі, мұнай өңдеуші және мұнай өндіруші өнеркәсіпке арналған машиналар мен жабдықтар өндірісі, құрылыс материалдарының өндірісі, тамақ өнімдерінің өндірісі.

5 . Батыс Қазақстан облысы

Машиналар мен жабдықтардың, құрылыс материалдарының, тамақ өнімдерінің өндірісі .

6 . Жамбыл облысы

Өнеркәсіпке арналған химикаттар өндірісі, агрохимия, қара металлургия, құрылыс материалдарының, тамақ өнімдерінің, былғары және оған жататын өнімдердің өндірісі.

7 . Қарағанды облысы

Қара, түсті металлургия, өнеркәсіпке арналған химикаттар өндірісі, тау-кен өндіру өнеркәсібіне арналған машиналар мен жабдықтардың, электр жабдығының, құрылыс материалдарының, тамақ өнімдерінің өндірісі.

8 . Қостанай облысы

Қара металлургия, тамақ өнімдерінің, автокөлік құралдарының, ауыл

шаруашылығы техникасының өндірісі.

9. Қызылорда облысы
Құрылыс материалдарының өндірісі, тамақ өнімдерінің өндірісі.

10. Маңғыстау облысы
Мұнай өңдеу, мұнай-химия, газ өңдеу, мұнай өңдеу және мұнай өндіру өнеркәсібіне арналған машиналар мен жабдықтар өндірісі, тамақ өнімдерінің өндірісі.

11. Оңтүстік Қазақстан облысы
Тамақ өнімдерінің өндірісі, мұнай өңдеу, жеңіл өнеркәсіп, негізгі фармацевтикалық өнімдердің, құрылыс материалдарының өндірісі, қара металлургия, электр жабдықтары, агрохимия.

12. Павлодар облысы
Қара, түсті металлургия, мұнай өңдеу, теміржол техникасының, өнеркәсіп үшін химикаттардың, тамақ өнімдерінің өндірісі.

13. Солтүстік Қазақстан облысы
Машина жасау (мұнай өңдеу және мұнай өндіру өнеркәсібіне, теміржол көлігіне, энергетикаға арналған жабдық), тамақ өнімдерінің өндірісі.

14. Шығыс Қазақстан облысы
Түсті металлургия, автокөлік құралдарының, ауыл шаруашылығы техникасының, электр жабдықтарының, бекіткіш арматураның, құрылыс материалдарының, тамақ өнімдерінің өндірісі.

15. Астана қаласы
Тамақ өнімдерінің, теміржол техникасының, электр жабдықтарының өндірісі, құрылыс материалдарының өндірісі.

16. Алматы қаласы
Тамақ өнімдерінің, электр жабдықтарының, мұнай өңдеу және мұнай өндіру өнеркәсібіне арналған машиналар мен жабдықтардың, кен өндіру өнеркәсібіне арналған машиналар мен жабдықтардың өндірісі, құрылыс материалдарының, негізгі фармацевтикалық өнімдердің, жиһаз өндірісі.

3. Индустриялық даму саласындағы мықты, осал тұстарын, мүмкіндіктерін және қатерлерін талдау (SWOT-талдау)

Мықты тұстары:

- 1) минеральдық ресурстармен жоғары қамтамасыз етілушілік;
- 2) макроэкономикалық және саяси тұрақтылық;
- 3) іскерлік ахуалды жақсарту және реформалар жүргізу;
- 4) өнеркәсіптік саясатты іске асыру үшін даму институттары жүйесінің болуы.

Осал тұстары:

- 1) өңдеуші өнеркәсіптегі төмен инвестициялық белсенділік;
- 2) біліктіліктің талап етілетін деңгейіндегі адами ресурстардың төмен қолжетімділігі;

3) инфрақұрылымдағы осал жерлердің болуы (көлік-логистикалық, энергетикалық, с у м е н ж а б д ы қ т а у) ;

4) мемлекеттік компаниялар үстем болып, шағын және орта бизнестің дамуының т ө м е н д е н г е й і ;

5) өңдеуші өнеркәсіптегі бәсекелестіктің төмен деңгейі;

6) инновациялық жүйенің бәсекеге қабілеттілігінің төмен;

7) өнеркәсіптің ресурс тиімділігінің төмен болуы және энергияны көп қажет етуі;

8) техникалық реттеудің дамымаған жүйесі;

9) экономикадағы құрылымдық проблемалар («голланд ауруы», орташа кіріс тұзағы , жұмыспен қамту проблемасы);

10) экономикадағы «нашар» кредиттердің жоғары деңгейі.

М ү м к і н д і к т е р :

1) Кеден одағының нарығына қолжетімділік, Қытайдағы, Орталық Азиядағы және Каспий маңы мемлекеттеріндегі нарықтық мүмкіндіктер;

2) ресурстық секторларға техникалық жабдыққа арнайы қызметтер мен инновацияларға с ұ р а н ы с ы ;

3) өңдеуші өнеркәсіптегі қазіргі заманғы өндірістік және басқарушылық технологияларды е н г і з у ;

4) мемлекеттік, квазимемлекеттік сатып алуды және жер қойнауын пайдаланушылардың сатып алуының тиімділігін арттыру.

Қ а у і п т е р :

1) Қазақстанның экономикасы мен өнеркәсібінің дамуына жаһандық және өңірлік дағдарысты құбылыстардың келеңсіз әсер етуі;

2) әлемдік шикізат нарықтарындағы өзгермелі конъюнктура;

3) Кеден одағы елдерінің компаниялары тарапынан Қазақстанның ішкі нарығында күшейіп келе жатқан бәсекелестік;

4) ДСҰ-ға кіру.

4. Б а с ы м с е к т о р л а р д ы т а ң д а у

Бағдарламада басым секторларды айқындау кезінде екі факторлы модельді пайдалана отырып, секторларға талдау жүргізілді. Біріншіден, жергілікті нарықтың, сол сияқты макроөңір нарығының көлемі мен өсімін қоса алғанда, сектор үшін нарықтық перспективалар, сондай-ақ секторды дамытудан болатын әлеуетті экономикалық әсер есепке алынды. Екіншіден, осы сектордың Қазақстан Республикасындағы мүмкіндіктері, оның ішінде даму деңгейі мен перспективалары ескерілді.

Талдау нәтижелері бойынша өңдеуші өнеркәсіптің металлургия, химия, мұнай химиясы, машина жасау, құрылыс материалдары, тамақ өнеркәсібі сияқты 6 басым саласы тандап алынды, олар 14 секторға бөлінген:

1) қ а р а м е т а л л у р г и я ;

2) т ү с т і м е т а л л у р г и я ;

- 3) мұнай өңдеу;
- 4) мұнай-газ химиясы;
- 5) азық-түлік өнімдерінің өндірісі;
- 6) агрохимия;
- 7) өнеркәсіпке арналған химикаттар өндірісі;
- 8) автокөлік құралдарының, олардың қосалқы бөлшектерінің өндірісі;
- 9) электр машиналары мен электр жабдығының өндірісі;
- 10) ауыл шаруашылығы техникасының өндірісі;
- 11) теміржол техникасының өндірісі;
- 12) кен өндіру өнеркәсібіне арналған машиналар мен жабдықтар өндірісі;
- 13) мұнай өңдеу және мұнай өндіру өнеркәсібіне арналған машиналар мен жабдықтар өндірісі;
- 14) құрылыс материалдарының өндірісі.

Инновациялық секторлар тұжырымдамалық және бағдарламалық құжаттарда, Мемлекет басшысының жолдаулары мен сөйлеген сөздерінде, атап айтқанда, Қазақстан Республикасы Президентінің 2014 жылғы 17 қаңтардағы Қазақстан халқына Жолдауында көрсетілген басымдықтарға сәйкес айқындалған. Мұндай секторларға мыналар жатады: ұтқыр және мультимедиалық технологиялар, нано- және ғарыш технологиялары, робототехника, гендік инженерия, болашақтың энергиясын іздеу және ашу салалары.

4. Бағдарламаны іске асыру мақсаттары, міндеттері, нысаналы индикаторлары және нәтижелердің көрсеткіштері

Мақсаттар, міндеттер және нысаналы индикаторлар жалпы, басымды секторлардағы және инновациялық секторлардағы болып бөлінеді.

1 Қазақстан Республикасын 2020 жылға дейін индустриялық дамытудың мақсаты, міндеттері және жалпы нысаналы индикаторлары.

Бағдарламаның мақсаты

Өңдеуші өнеркәсіпті әртараптандыруды және оның бәсекеге қабілеттілігін арттыруды ынталандыру.

Нысаналы индикаторлар

Бағдарламаны іске асыру 2012 жылдың деңгейіне қатысты 2019 жылы мынадай экономикалық көрсеткіштерге қол жеткізуге мүмкіндік береді (1-кесте):

- 1) өңдеуші өнеркәсіп өндірген өнім көлемін нақты мәнде 43 %-ға ұлғайту;
- 2) өңдеуші өнеркәсіпте жалпы қосылған құнды нақты мәнде кемінде 1,4 есе ұлғайту;
- 3) өңдеуші өнеркәсібінде еңбек өнімділігін нақты мәнде 1,4 есе ұлғайту.
- 4) шикізаттық емес (өңделген) экспорт құнының көлемін кемінде 1,1 есе ұлғайту;

5) өңдеуші өнеркәсіптің энергияны қажет етуін 2012 жылдың деңгейіне қатысты кемінде 15% - ға азайту;

б) өңдеуші өнеркәсіпте жұмыспен қамтуды 29,2 мың адамға ұлғайту.

1-кесте. Өңдеуші өнеркәсіптегі жалпы нысаналы индикаторлар

№	Нысаналы көрсеткіштер	Өлш. бірл.	2012 есеп	2013 межелі	2012 жылға қатысты болжам						2012 жылға қатысты 2019 ж., %-бен
					2014	2015	2016	2017	2018	2019	
1	Өндірілген өнім көлемі	%	100,0	101,6	108,0	117,1	119,5	133,4	138,8	143,0	143,0
2	Жалпы қосылған құн	%	100	101,8	108,3	117,7	120,1	134,2	139,7	144,6	1,4 есе
3	ЖҚК бойынша еңбек өнімділігі	%	100	100,8	105,5	113,2	114,4	127,1	132,4	137,0	1,4 есе
4	Шикізат емес (өңделген) экспорт құны көлемінің өсуі	%	100	93,1	91,5	106,3	107,8	90,5	100,8	109,2	1,1 есе
5	ЖІӨ энергия сыйымдылығы	%	100	103	101	97	93	90	87	85	15%-ға
6	Жұмыспен қамтылғандар саны	мың адам	543,5	548,0	557,8	563,9	569,3	572,9	572,3	572,6	29,2 мың адам

Шикізаттық емес (өңделген) экспорт көлемінің шамалы өсуі, бір жағынан, мұнай өңдеу секторының міндетімен байланысты, ол өз кезегінде ішкі нарықтың мұнай өнімдеріне қажеттілігін 2020 жылға қарай толық қамтамасыз етуге байланысты. Бұл ретте, мұнай өңдеу секторы экспортының көлемін 2012 жылғы деңгейде сақтау өңдеуші өнеркәсіптің жалпы шикізаттық емес экспорты 2019 жылы 20,7 %-ға, ал 2014 жылдың деңгейіне қатысты – 37,0 %-ға өсуін қамтамасыз етер еді.

Екінші жағынан, Бағдарламаны іске асыру шеңберінде өз өндірісі есебінен ішкі нарықтың қажеттіліктерін қанағаттандыруға және содан кейін ішкі нарықты молықтырған сайын, экспортты қамтамасыз етуге ерекше көңіл бөлінетін болады. Осындай тәсіл кезінде өңдеуші өнеркәсіптің отандық өнімін дамыту міндеті біршама шешілетін болады. Қазіргі уақытта өңдеуші өнеркәсіп өнімінің импорт көлемі өңдеуші өнеркәсіптің ЖҚК көлемінен 1,8 есе артық.

М і н д е т т е р і

- 1) өңдеуші өнеркәсіпті озыңқы дамыту;
- 2) басым секторларда тиімділікті жоғарылату және қосылған құнды ұлғайту;
- 3) шикізат емес тауарларды өткізу үшін нарықтарды кеңейту;
- 4) өнімді жұмыспен қамтуды сақтап қалу;
- 5) өңдеуші өнеркәсіптің басым секторларына технологиялылықтың жаңа деңгейін беру және инновациялық кластерлерді қалыптастыру арқылы болашақтың секторларын дамыту үшін негіз құру;

б) өңдеуші өнеркәсіпте кәсіпкерлікті ынталандырып, шағын және орта бизнесті дамыту.

2. Басым секторлардағы мақсаттар, міндеттер және нысаналы индикаторлар
Өңдеуші өнеркәсіптің орнықты өсуі үшін мемлекеттік орталық және жергілікті атқарушы органдардың, даму институттарының, қоғамдық бірлестіктердің, қаржы ұйымдарының, жеке және мемлекеттік меншік нысандарындағы кәсіпорындардың басым секторларды дамытуға бағытталған іс-қимылы үйлестірілетін болады.

Бағдарламаның іс-шаралары түйінді тосқауылдарды еңсеру жөніндегі міндеттерді шешуге және өңдеуші өнеркәсіптің басым секторларындағы жобаларды іске асыруға бағытталатын болады, бұл нысаналы индикаторларға қол жеткізуді қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Өңдеуші өнеркәсіптің басым секторларындағы Бағдарлама жобаларын сәтті іске асыру қолжетімді қаржыландырудың болуына, бәсекеге қабілетті тарифтер бойынша логистикалық, энергетикалық, коммуникациялық инфрақұрылыммен қамтамасыз етуге тәуелді болады және мынадай тәуекелдермен ұ ш т а с а д ы .

Макроэкономикалық тәуекелдер: экономиканың өсуі қарқыны мен инвестициялық белсенділік деңгейінің төмендеуі, металл өнімдерінің, энергия жеткізгіштердің және көліктік тасымалдардың әлемдік бағаларының өзгеруі.

Геосаяси тәуекелдер: макроөңір елдеріндегі саяси ахуалдың тұрақтылығы және ЕурАзЭҚ-қа ықпалдасу тереңдігі.

Нормативтік-құқықтық тәуекелдер: Бағдарламаны қолайлы құқықтық және экономикалық ахуал жасайтын техникалық және нормативтік құқықтық қолдаудың ж е т к і л і к с і з д і г і .

Қаржылық тәуекелдер: қолжетімді қаржы ресурстарының жеткіліксіздігі.

Қ а р а м е т а л л у р г и я

Қара металлургия өңдеуші өнеркәсіптің ірі секторы болып тарихи тұрғыдан қалыптасқан және оның өңдеуші өнеркәсіптегі үлесі 13 % құрайды. Қара металлургия машинажасау мен металл өңдеуді дамыту үшін база болып табылады, оның өнімі экономиканың барлық дерлік салаларында қолданылады. Шикізат секторларын, машина жасау мен құрылысты дамыту ішкі нарықта да, сол сияқты макроөңір нарығында да орнықты сұраныс қалыптастырады.

Ішкі нарықтың және макроөңір нарықтарының басым тауар топтары бойынша импорт сыйымдылығы тиісінше 2,7 және 25,3 млрд. АҚШ долларын құрайды.

өндіру көлемі 2008 – 2013 жылдар аралығында нақты мәнде 6,2 % өсті және 632 млрд. теңгені құрады. Сонымен уақытта өңдеуші өнеркәсіптің құрылымындағы қара металлургияның үлесі 2008 жылы 20 %-дан 2013 жылы 10,7 %-ға дейін төмендеді.

Жалпы қосылған құн 2008 жылғы 393 млрд. теңгеден 2013 жылы 453,2 млрд. теңгеге дейін ұлғайды. 2008 – 2013 жылдар аралығындағы кезеңде салада жұмыспен қамтылған адамдар саны 28 мың адамға қысқарды. 2013 жылы еңбек өнімділігі 89,9 мың АҚШ долл. құрап, 2008 – 2013 жылдар аралығындағы кезеңде 1,2 есе ұлғайды. Алайда, сала 2012 жылы ЭЫДҰ елдерінің орташа көрсеткішінен (151,9 мың АҚШ долл

) бұрынғысынша 37 % артта болды. 2008 жылмен салыстырғанда қара металлургия экспортының көлемі 2013 жылы 47,3%-ға төмендеп, 3,4 млрд АҚШ долл. құрады (1-кесте).

1-кесте. Сектор бойынша 2008 – 2013 жылдардағы деректер

Көрсеткіштер	2008	2009	2010	2011	2012	2013*
Өңдеуші өнеркәсіптегі қара металлургияның үлесі	20,0	16,1	17,9	16,5	13,1	10,7
ЖҚҚ, млрд. теңге **	393,0	311,4	388,0	495,1	453,2	308,8
Өңдеу өнеркәсібі өндірісінің көлемі	3 359,6	2 946,0	3 844,7	4 801,4	5 446,7	5 882,5
НКИ, өткен жылға %	97,5	97,1	113,9	107,7	101,2	101,6
Қара металлургия өндірісінің көлемі	670,8	474,7	687,4	785,4	712,5	631,9
НКИ, өткен жылға %	86,6	101,6	109,4	106,8	88,2	89,6
Жұмыскерлердің тізімдік саны, адам	65 622	62 038	60 005	58 398	38 038	36 831
Жұмыс істеп тұрған кәсіпорындардың саны	22	22	30	26	28	33
Еңбек өнімділігі, мың теңге	8 889	6 928	9 581	13 118	16 732	13 814
Еңбек өнімділігі, мың АҚШ долл.	73,6	46,7	65,0	88,4	111	89,9
ЭЫДҰ елдері бойынша орташа еңбек өнімділігі, мың долл.	148,3	120,0	143,2	153,2	152,0	д/ж
Есептік жылы орташа жылдық қуаттылықты пайдалану, %***	56,9	64,5	73,8	79,0	65,5	д/ж
Негізгі құралдардың тозу дәрежесі, %	33,92	30,23	38,21	32,30	35,27	д/ж
Негізгі құралдарды жаңарту коэффициенті, %	29,7	8,1	6,5	14,6	11,7	д/ж
Жылдың соңындағы теңгерімділік құны бойынша негізгі құралдардың болуы, млрд. теңге	126 242	84 303	97 279	89 630	115 468	д/ж
Негізгі капиталға инвестициялар, млрд. теңге	26 849	36 715	83418	112378	125390	152149
Экспорт, млн. АҚШ долл.	6 530,8	3 069,1	3 765,0	4 875,6	4 030,8	2793,5
Импорт, млн. АҚШ долл.	5 570,9	5 192,6	2 222,5	3 040,8	4 743,0	5 407,8

Дереккөз: Қазақстан Республикасы Статистика агенттігі және Қазақстан Республикасы Кедендік бақылау комитеті
1 - к е с т е г е :
Е с к е р т п е :

*мұнда және бұдан әрі салалық бөлімдерде Қазақстан Республикасы Статистика агенттігінің жедел деректері пайдаланылды

**мұнда және бұдан әрі салалық бөлімдерде Қазақстан Республикасы Статистика агенттігінің 2013 жылдың 9 айы үшін жедел деректер пайдаланылды

***көрсеткіш «Қазақстандық индустрияны дамыту институты» АҚ-ның (бұдан әрі - «ҚИДИ» АҚ) статистикалық деректері негізінде есептелген.

Сектордың дамуына негізінен сыртқы және ішкі факторлар әсер етті. Халықаралық нарықтардағы қиындықтар өнім экспортына және «АрселорМиттал Теміртау»

2	Жұмыспен қамтылғандар саны	мың адам	35,8	34,6	34,9	37,0	39,7	40,1	39,6	38,9	3,1 мың адамға
3	Еңбек өнімділігінің өсуі	%	100	92,7	110,5	116,4	108,7	111,8	113,3	118,1	1,18 есе
4	Экспорт	%	100	69,3	68,1	91,1	93,1	98,2	99,8	103,7	1,04 есе

М і н д е т т е р і

- 1) әртараптандыру және жаңғырту арқылы бәсекеге қабілеттілікті арттыру;
- 2) өнімнің сапасын арттыруға, еңбек өнімділігін ұлғайтуға және өнімнің энергияны қажет етуін төмендетуге бағытталған инновацияларды енгізуді ынталандыруға ж а ғ д а й л а р ж а с а у ;
- 3) жұмыс істеп тұрған кәсіпорындардың өндірістік қуаттарын ұлғайту және қосылған құны жоғары жаңа бәсекеге қабілетті өндірістерді жасау;
- 4) отандық бәсекеге қабілетті өндірісті дамыту есебінен металл өнімдері импортының көлемін қысқарту;
- 5) жұмыс істеп тұрған өндірістер мен инвестициялық жобаларды қажетті инфрақұрылыммен қамтамасыз ету;
- 6) саланы орта техникалық буынның білікті еңбек ресурстарымен қамтамасыз ету;
- 7) салалық институттардың материалдық-техникалық және тәжірибелік-өнеркәсіптік базасын жаңғырту.

Қ ы з м е т т і ң б а с ы м д ы т ү р л е р і

Бағдарлама шеңберінде қызметтің басымды түрлері айқындалды (3-кесте).

3-кесте. Қызметтің басым түрлері

ЭҚЖЖ-4	Атауы
2410	Шойын, болат және ферроқорытпа өндірісі
2420	Құбырлар, құбыржолдар, пішіндер, болаттан жасалған фитингтер өндірісі
2431	Суықтай илеу (болат шыбық пен тұтас әзірleme өндірісі)
2432	Таспалар мен жіңішке жолақтарды суықтай илектеу
2433	Суықтай пішіндеу немесе бүктеу
2434	Суықтай созу әдісімен сымдар өндірісі

Б а с ы м д ы т а у а р л а р т о п т а р ы

Басымды тауарлар топтары ішкі нарықпен қатар, макроөңір нарығына да: ТМД елдері, Иран және Қытайға бағдарланған. Басымды тауарларды/тауарлық топтарды өндіру жөніндегі кәсіпорындардың жаңа қуаттарын жасау немесе жұмыс істеп тұрғандарын кеңейту сектор өнімі импортының қысқаруына және экспортының ұлғаюына ықпал етеді (4-кесте).

4-кесте. Басымды тауарлар топтары

СЭҚТН	Атауы	Импорттың үлесі мен көлемі*			
		2010	2011	2012	2013

		мың тонна	%	мың тонна	%	мың тонна	%	мың тонна	%
24.20.11	Түрлі диаметрлі құбырлар, болаттан жасалған іші қуыс жіксіз профильдер	468,6	66,1	467,9	80,3	1000,6	80,3	2064,5	87,1
24.20.40	Құбырларға арналған болатты, құйылмаған фитингтер	13,4	99,1	14,2	98,9	22,71	98,9	22 350	98,5
24.34.11	Суықтай тарту жолымен алынған сым	58	90,9	61	81,5	61	81,5	78	77,2
24.10.63	Ыстықтай илектенген серіппелер мен шыбықтар, тот баспайтын болаттан жасалған профильдер	618,9	87,3	620,8	71,9	696,1	71,9	754,6	68,8
24.10.74 24.10.75	Дәнекерленген профильдер мен болаттан жасалған тығын құрастырмалары және темір жолдарға арналған қара металдардан жасалған бұйымдар	138,9	99,6	97,3	100	151,1	100	244,9	100
28.22.20	Бұрғылау машиналарына арналған шөміштер, грейферлер, бөлшектер	5,58	100	3,65	100	5,58	100	3,5	100

Дереккөз: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі және Қазақстан Республикасының Кедендік бақылау комитеті

Б а с ы м д ы ж о б а л а р

2015 – 2019 жылдар кезеңінде қара металлургияны дамытудағы мемлекеттік саясат болат алу үшін сапасы жоғары шикізат өндіру жөніндегі басым жобаларды іске асыруға бағытталатын болады (түйіршіктелген шойын және брикеттелген ыстық темір, түсті және сирек кездесетін металдар қосылған ферроқорытпа өндірісі), сапалы болат өндірісі (құбырлық және тот басуға төзімді, ыстыққа төзімді және ыстыққа берік, құралдық, шар-мойынтірек, рельстік және рессорлық-серіппелі) және қосындыланған болат ассортиментін кеңейту, кемелерге арналған болат және т.б.

Бизнес-құрылымдардың өздерінің ұсыныстарына сәйкес жалпы инвестициялар көлемі 400 млрд. астам теңге, өндіріс көлемі мен өнімнің қосылған құнын арттыруға, сондай-ақ, қоршаған ортаға жағымсыз әсерді төмендетуге бағытталған ірі инвестициялық жобалар іске асырылатын болады.

Ақтөбе және Павлодар облыстарында инновациялық технология бойынша орташа көміртекті феррохром өндірісін құру жөніндегі бірқатар ірі жобалар іске асырылады.

Алматы облысында инновациялық технология бойынша қуаты жылына 400 мың тонна шойын болатын шекті шойын өндіруге арналған темір кенін қайта өңдеу жөніндегі жоба іске асырылатын болады.

Жамбыл облысында шикізат базасын кеңейту арқылы ферроқорытпа өндірісін жылына 300,0 мың тоннаға дейін жаңғырту өткізіледі.

Қарағанды облысында екі ірі жоба іске асырылатын болады: өндірісті жаңғырту арқылы болаттың өндірістік қуатын жылына 6 млн. тоннаға дейін ұлғайту және қуаты

жылына 75 мың тонна болатын кешенді қорытпалар өндірісі ұйымдастырылды.

Қостанай облысында қуаты 1,8 млн. тонна брикеттелген темір болатын металдандырылған өнім көлемін үш кезеңмен ұлғайту жобасын іске асыру жұмысы жалғастырылады.

Маңғыстау облысында қуаты 600 мың тонна төртбұрышты болат дайындамалар болатын электрболат балқыту кешенін салу жобасы іске асырылатын болады.

Павлодар облысында қуаты жылына 270 мың тонна құбырға дейін ұлғайта отырып, құбыр илектеу өндірісін дамыту жөніндегі бірқатар ірі жобалар іске асырылады.

Алматы қаласында қуаты жылына 200 мың тонна дәнекерленген болат құбырларының өндірісін құру жоспарланып отыр.

Түсті металлургия

Түсті металлургия Қазақстан Республикасының өңдеуші өнеркәсіптің экспорттық әлеуетін қалыптастыратын өңдеуші өнеркәсіптің басты саласы. Сектор өнімдері машина жасауда, электр техникасында, құрылыста, радиоэлектроникада пайдаланылады.

Тауарлардың басым топтары бойынша ішкі нарық пен макроөңір нарықтарының импорт сыйымдылығы тиісінше 111 және 6 718 млн. АҚШ долл. құрайды.

Өңдеуші өнеркәсіптің құрылымында түсті металлургияның үлесі 2008 жылғы 19,5%-да 2012 жылы 22,8%-ға дейін өсті, ал 2013 жылы 19,2%-ға дейін төмендеді. Жалпы қосылған құн 2008 жылғы 377,9 млрд теңгеден 2012 жылы 749,9 млрд. теңгеге өсті. 2008 – 2013 жылдар аралығында өндіріс көлемі 1,7 есе өсті. 2008 – 2013 жылдар аралығындағы кезеңде салада жұмыспен қамтылғандар саны 22,2 мың адамға қысқарды. 2013 жылы түсті металлургиядағы еңбек өнімділігі 107,8 мың АҚШ долл. құрды. ЭЫДҰ елдерінің осы көрсеткіші орта есеппен 147,5 мың АҚШ долл. құрады, бұл Қазақстан үшін осындай көрсеткішпен салыстырғанда 18,9%-ға жоғары. 2013 жылда түсті металлургия экспортының көлемі 2008 жылғы деңгейде қалып, 4,2 млрд АҚШ долл. құрады (1-кесте).

1-кесте. 2008 – 2013 жылдардағы сектор бойынша деректер

Көрсеткіштер	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Металлургия өнеркәсібіндегі үлесі	19,6	20,0	23,7	25,2	22,8	19,2
ЖҚҚ, млрд. теңге *	377,9	376,0	492,2	718,2	687,6	523,3
Өңдеу өнеркәсібі өндірісінің көлемі	3 359,6	2 946,0	3 844,7	4 801,4	5 446,7	5 882,5
НКИ, өткен жылға %	97,5	97,1	113,9	107,7	101,2	101,6
Түсті металлургия өндірісінің көлемі	658,6	596,9	902,4	1 141,5	1 224,0	1 131,4
НКИ, өткен жылға %	104,5	92,0	115,7	108,2	107,2	98,8
Жұмыскерлерді тізімдік саны	69 529	64 885	65 549	62 771	53 213	47 245
Кәсіпорындардың саны	47	39	36	36	36	34
Еңбек өнімділігі, мың теңге	8 164	8 827	10 495	15 033	18 692	16 565
Еңбек өнімділігі, мың АҚШ долл.	67,6	59,5	71,2	101,3	124,0	107,8

ЭЫДҰ елдері бойынша еңбек өнімділігі, мың АҚШ долл.	131,6	121,7	141,1	149,6	147,5	н/д
Есепті жылы орташа жылдық қуаттың пайдаланылуы, %*	93,2	86,7	88,2	86,5	82,2	н/д
Негізгі құралдардың тозу деңгейі, %	38,85	39,58	34,87	35,24	47,47	н/д
Негізгі капиталға инвестициялар, млрд. теңге	109285	121381	106847	132061	133868	119678
Негізгі құралдардың жанару коэффициенті, %	19,4	25,6	19,3	19,4	12,7	н/д
Жылдың соңына теңгерімдік құны бойынша негізгі құралдардың болуы, млрд. теңге	109 784	143 087	157 846	190 782	197 317	н/д
Экспорт, млн. АҚШ долл.	4 274,4	2 407,1	3 388,7	5636,5	4 343,4	4 230,3
Импорт, млн. АҚШ долл.	489,8	299,2	206,9	364,1	411,9	3558,4

Дереккөз: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

1 - к е с т е г е :

Е с к е р т п е :

* Көрсеткішті «ҚИДИ» АҚ статистикалық деректер негізінде есептеген.

Түсті металлургияның теріс серпіні жаңа технологияларға көшумен байланысты Жезқазған мыс қорыту зауытының тоқтауымен байланысты болып отыр.

Түсті металлургияның теріс серпіні «Бақыршық ТӨК» ЖШС-тің жоспарланған өндірістік объектілерінің уақытында пайдалануға енгізілмеуіне байланысты – металлургия кешенінің құрылысы мен өнімділігі жылына 1,5 млн. тонна жер асты кенішін игеру экологиялық аспектілерге байланысты технологияларды қайта пысықтау үшін жобаның қымбаттауына байланысты; «Юбилейное» ЖШС-тің құрамында алтын бар 5 млн. тонна кенді қайта өңдеу жөніндегі байыту фабрикасының құрылысы қоршаған ортаға әсерін бағалауға байланысты оңтайлы қайта өңдеу технологиясын т а ң д а у ғ а б а й л а н ы с т ы .

Секторды одан әрі дамыту стратегиясы отандық компаниялардың Rio Tinto Plc, Glencore International AG, ThyssenKrupp AG, Sumitomo сияқты трансұлттық компаниялармен ынтымақтастыққа негізделеді.

Сектордың басты проблемалары:

- 1) түсті металдардың бай және оңай қолжетімді кендері қорларының сарқылуы, минералдық құрамдардың көп компоненттілігіне байланысты оларды байыту кү р д е л і л і г і ;
- 2) кәсіпорындардағы жабдықтардың жоғары тозу деңгейі мен моральдық ескірген жабдықтардың бар болуы, әлсіз дамыған ішкі нарық;
- 3) өндірістік қуаттардың төмен жүктелгендігі;
- 4) әлемдік нарықтағы базалық металдарға бағалардың волатильдігі және өткізу нарықтарындағы сұраныстың төмендеуі;
- 5) қосылған құны жоғары өнім экспортының қысқаруы және импортының ұлғаюы;
- 6) теміржол тасымалдарына, электр энергиясын тасымалдауға және жылу энергиясына жоғары тарифтер;

- 7) өнімнің жоғары энергия және еңбек сыйымдылығы;
- 8) көліктік-логистикалық инфрақұрылымның төмен деңгейі;
- 9) тиісті біліктілігі бар кадрлардың тапшылығы;
- 10) салалық институттардың материалдық-техникалық және тәжірибелік-өнеркәсіптік базаларын жаңғырту қажеттілігі.

М а қ с а т ы

Базалық металдарды өндіру көлемдерін ұлғайту, олардан жасалатын бұйымдарды шығару жөніндегі өндірістерді дамыту және құру.

Н ы с а н а л ы и н д и к а т о р л а р :

Бағдарламаны іске асыру 2019 жылы 2012 жылдың деңгейіне қатысты мынадай экономикалық көрсеткіштерге қол жеткізуге мүмкіндік береді (2-кесте):

- 1) жалпы қосылған құнның нақты көріністе кемінде 1,3 есе өсуі;
- 2) еңбек өнімділігінің нақты көріністе 1,4 есе өсуі;
- 3) экспорт құны көлемінің кемінде 1,1 есе өсуі.

2-кесте. Нысаналы индикаторлар

№	Нысаналы көрсеткіштер	Өлш. бірл.	2012 есеп	2013 межелі	2012 жылға қатысты болжам						2012 жылға 2019 ж., %
					2014	2015	2016	2017	2018	2019	
1	Жалпы қосылған құн	%	100,0	98,8	98,8	117,1	117,4	120,7	122,4	127,1	1,3 есе
2	Еңбек өнімділігі	%	100	111,3	111,2	130,0	125,4	131,4	135,2	140,8	1,4 есе
3	Экспорт	%	100	81,9	80,7	98,0	99,2	105,3	108,7	114,4	1,1 есе

М і н д е т т е р і :

- 1) жұмыс істеп тұрған өндірістердің қуаттарын кеңейту;
- 2) еңбек өнімділігі мен ресурс тиімділігін ұлғайту арқылы өндіріс тиімділігін арттыру үшін жұмыс істеп тұрған кәсіпорындарды жаңғырту;
- 3) кендерді кешенді өңдеуге арналған инновацияларды енгізуді ынталандыруға ж а ғ д а й л а р ж а с а у ;
- 4) қазіргі өндірісті кеңейту және аралас секторлар үшін базалық металдардан жасалған жаңа өнімдерді шығаруды игеру;
- 5) отандық бәсекеге қабілетті өндірісті дамыту есебінен металл өнімдері импортының көлемдерін қысқарту;
- 6) ішкі нарықтағы сұранысты ынталандыру;
- 7) экспортты және қосылған құнның жаһандық тізбектеріндегі қатысуды ы н т а л а н д ы р у ;
- 8) жұмыс істеп тұрған өндірістерді және инвестициялық жобаларды қажетті инфрақұрылыммен қ а м т а м а с ы з е т у ;

9) саланы орта техникалық буынның білікті еңбек ресурстарымен қамтамасыз ету;
 10) салалық институттардың материалдық-техникалық және тәжірибелік-өнеркәсіптік базасын жаңғырту.

Қызметтің басымды түрлері

Бағдарлама шеңберінде қызметтің басымды түрлері айқындалған (3-кесте).

3-кесте. Қызметтің басымды түрлері

ЭҚЖЖ-4	Атауы
2441	Асыл (бағалы) металдар өндірісі
2442	Алюминий өндірісі
2443	Қорғасын, мырыш пен қалайы өндірісі
2444	Мыс өндірісі
2445	Өзге де түсті металдар өндірісі

Басымды тауар топтары

2015 - 2019 жылдар кезеңінде елдің түсті металлургиясын дамытудағы мемлекеттік саясат сектор өнімі импортының қысқаруына және экспортының ұлғаюына ықпал ететін басым тауарларды/тауарлық топтарды өндіру жөніндегі кәсіпорындардың жаңа қуаттылықтарын құруға немесе жұмыс істеп тұрғандарын кеңейтуге бағытталатын болады (4-кесте).

4-кесте. Басымды тауар топтары, тоннамен

СЭҚ ТН	Атауы	ҚР-да өндіру	Импорт		
			Ресей	Қытай	Қалған елдер
24.44.26	Мыс құбырлар мен түтіктер	-	1 428,9	129,3	417,3
24.44.23	Мыс сым, мыс шыбықтар мен профильдер	-	651,4	82,5	173,3
24.44.24	Мыс тақтайлар, табақтар және жолақтар немесе таспалар	-	518,8	9,8	249,7
24.42.22	Алюминий шыбықтар мен профильдер	-	3 392,3	1 374,8	3 061,1
25.11.10	Алюминий металл құрастырмалары	-	24 616,2	811,5	1455,2
25.91.11 25.91.12	Күбілер, атанақтар, құтылар, жәшіктер және ұқсас сыйымдылықтар	-	4 903,8	33,2	452,4
	Жиыны:	-	35 507,0	2 441,0	5 809,0

Басымды жобалар

2015 – 2019 жылдар кезеңінде елдің түсті металлургиясын дамытудағы мемлекеттік саясат алюминийді қоспағанда, базалық металдар: мыс, алтын, титан өндірісін кеңейтуге және мына бұйымдардың: илек, сым, прокат, пішін және қорытпалар, фольга, зергерлік бұйымдар, аралас салаларға арналған бұйымдар өндірісінің көлемін ұлғайтуға бағытталатын болады.

Бизнес-құрылымдардың жобаларына сәйкес инвестициялар көлемі 800 млрд. теңге болатын барынша ірі инвестициялық жобалар іске асырылатын болады.

Алматы облысында қуаты жылына 12 мың тонна алюминий профильдерінің өндірісі құрылатын болады.

Ақмола облысында өндіріс көлемі жылына 3000 тонна ККРЗМ сирек металды өндірісті ұлғайту жөніндегі жоба іске асырылатын болады.

Шығыс Қазақстан облысында 85 мың тонна мыс концентраты мен 25 мың тонна катод мысына арналған жаңа байыту қуаттарын пайдалануға енгізе отырып, Ақтоғай кенорнын игеру жобасын іске асыру жалғастырылады, металлургия кешенін салу жобасы іске асырылады және Бақыршық кенорнында катод алтынын өндіру жөніндегі жер асты кені игеріледі.

Қуаты жылына 6 мың тонна титан слябтары мен қуаты жылына 15 мың тонна ильменит концентратының өндірісін құру жөніндегі инвестициялық жобалар іске асырылатын болады.

Қазақстанда бұрын өндірілмеген никель өндірісі бойынша – «Ванюков» балқытуының технологияларын (сұйық ваннада балқыту) пайдалана отырып, қуаты жылына 40 мың тонна кобальт-никель рудаларының «Горностаевский» кенорнында металлургия комбинатын салу мәселесі пысықталуда.

Қарағанды облысында жаңа гидрометаллургиялық технологияға ауыстырумен мыс балқыту зауытын реконструкциялау жүргізілуде, бұл мысты өндіру көлемдерін сақтап, қуаты 60 мың тонна катод мысы болатын Жезқазған кенорнын пайдалану мерзімдерін ұзартуды қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Павлодар облысында Бозшакөл кенорнын игеру жобасын іске асыру жалғасын табады.

Қызылорда облысында ванадий өндіру жөніндегі мәселе пысықталуда. Бала-Сауысқандық және Қорымсақ кен орындарында ванадийдің бірдей қорлары бар.

Оңтүстік Қазақстан, Шығыс Қазақстан және Маңғыстау облыстарында жылына 2,5 тоннаға дейін скандий өндіру көлемі уран ерітінділерінен скандийдің тәжірибелік-өнеркәсіптік өндірісін жасау және орналастыру жөніндегі мәселе пысықталуда.

Бастапқы алюминийді шығаруды ұлғайту жөніндегі жоба пысықталатын болады.

М ұ н а й ө н д е у

Мұнай өңдеу нарықтық перспективаларды, экономикалық әсерді және Қазақстанның бәсекеге қабілеттілігін ескере отырып, өңдеуші өнеркәсіптің неғұрлым тартымды секторы болып табылады. Сектор өңдеу өнеркәсібі өндірісінің жалпы көлемінде айтарлықтай үлесті алады – 13,8 %, бұл ретте көрсеткіш серпіні бірнеше жылдар бойы жағымды болып табылады.

Қазақстанның мұнай өнімдері нарығының орта жылдық өсімі 2008 – 2013 жылдар аралығындағы кезеңде 35,7 %-ды құрап, 2013 жылы 2,4 млрд. АҚШ долларын құрады. Нақты өндіріс көлемі 20,5 % ұлғая отырып, 13,7 млн. тоннадан (2008 ж.) 16,5 млн. тоннаға дейін (2012 ж.) өсті. Импорттың орнықты ұлғаюы да байқалды, оның мәні 2013

жылы 1,8 млрд. АҚШ долл. дейін жеткен, оның ішінде 89 %-ы дистилляттар (жеңіл – 45 %, орта және ауыр – 44 %).

Сектордың бәсекеге қабілеттілігінің өсуі байқалуда. Еңбек өнімділігі 2008 – 2012 жылдар кезеңінде бір адамға шаққанда 54,7 млн. теңгеге 2,3 есе өсті. Бұл жалпы қосылған құнның 449 млрд. теңгеге дейін 2,7 есеге айтарлықтай өсуіне байланысты болды, сонымен бірге жұмыспен қамту 16 %-ға ғана артып, 9,1 мың адамды құрады. Сонымен қатар экспорттың едәуір өсуі байқалуда, ол 2008 – 2013 жылдар кезеңінде жыл сайын 9,4 %-ға артып, 4,6 млрд. АҚШ долл. құрады. Экспорттың шоғырлануы едәуір жоғары – оның ақшалай көлемінің 86 %-ы орта және ауыр дистилляттарға (67 %), сондай-ақ сұйытылған пропанға (19 %) тиесілі.

Сектор бойынша негізгі көрсеткіштер 1-кестеде берілген.

1-кесте. 2008 – 2013 жылдардағы сектор бойынша деректер

	2008 ж.	2009 ж.	2010 ж.	2011 ж.	2012 ж.	2013 ж.
Өңдеуші өнеркәсіптегі сектордың үлесі, %	6.3	7.2	9.2	8.5	11.5	13.8
Мұнай өңдеу өнімдері өндірісінің көлемі, млн. теңге	210 559	211 456	352 582	407 360	626 783	810 222
Өткен жылға % НКИ	103,1	105,0	114,2	100,9	100,5	101,4
ҚҚС, млн. теңге	183 288	225 387	354 523	448 541	499 377	350 017
Жұмыспен қамтылғандар саны, адам	7 860	8 193	8 686	9 184	9 130	9 323
Еңбек өнімділігі, мың теңге/адам	23 319	27 510	40 815	48 839	54 696	37 543
Еңбек өнімділігі, мың АҚШ долл./адам	193,8	186,5	277,0	333,1	366,8	246,8
Жұмыс істеп тұрған кәсіпорындар саны	36	40	47	38	38	-
оның ішінде:						
Ірі	4	4	5	6	5	-
Орта	4	5	5	6	6	-
Шағын	28	31	37	26	27	-
Жылдың соңында бастапқы күн бойынша негізгі құралдардың болуы, млн. теңге	121 622	130 177	148 445	184 662	212 269	-
Негізгі құралдардың тозу деңгейі, %	24,2	27,7	31,0	28,9	32,6	-
Негізгі капиталға инвестициялар, млн. теңге	40 118	25 095	36 177	49 272	56 707	75 905
Негізгі құралдарды жаңарту коэффициенті, %	6,9	4,1	6,7	2,6	4,1	-
Қуаттардың жүктелу деңгейі**, %	49,7	47,7	56,7	61,5	62,1	62,8
Экспорт, млн. АҚШ долл.	2 967	1 665	2 649	3 872	4 410	4 642
Импорт, млн. АҚШ долл.	1 747	895	539	1 476	1 659	1 753

Дереккөз: Қазақстан Республикасы Статистика агенттігі, Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігінің Кедендік бақылау комитеті

1 - к е с т е г е :

Ескертпе:*негізгі үш зауыт бойынша орташа межелген жүктелім

Атырау мұнай өңдеу зауыты (бұдан әрі – МӨЗ), Шымкент МӨЗ және Павлодар мұнай-химия зауыты (бұдан әрі – МХЗ) бірге сектордағы өндіріс көлемінің 90 %-дан астамын қамтамасыз етеді. Павлодар МХЗ Ресей Федерациясынан келетін батыс-сібір мұнайын қайта өңдеуге бағдарланған. Қалған екі МӨЗ отандық мұнайды қайта өңдеуге бағдарланған. Шағын МӨЗ өнімінің төмен бәсекеге қабілеттілігі салдарынан олардың мұнай өңдеу секторының жалпы өндіріс көлеміндегі үлес салмағы 5,8 %-ға дейін қысқарды, өсуі күтілмейді. Бұл мұнайды өңдеу тереңдігі мен өнім сапасын шектейтін өндірістік және техникалық ерекшелікке байланысты.

Мұнай өндірудің оң серпініне және мұнай өнімдеріне артып отырған сұранысқа қарамастан, Қазақстан МӨЗ-дің жиынтық қуаттары мен өндіру көлемінің арақатынасы көрсеткіші бойынша әлемде соңғы орындардың бірін алады. Айталық, 2013 жылы мұнайды өңдеу 15,3 млн. тонна деңгейіне дейін жетіп, өңдеу/өндіру коэффициенті 18,7 % - д ы к ұ р а д ы .

Ішкі нарыққа жеткізуге қарағанда мұнайдың экспорттауынан неғұрлым жоғары кірістілік мұнай өңдеу өнімдері өндірісінің өсуіне айтарлықтай кедергі болып табылады. 2-кестенің деректері ҚҚТ-дегі жекелеген буындар бойынша кірістілікті бөлуде теңгерімсіздікті көрсетеді.

2-кесте. Кірістілікті сегменттер бойынша бөлу, теңге

	Бағыт	Өткізу бағасы	Операциялық кіріс
Өндіру	экспорт	71 758,0	30 286,5
	ішкі нарық	49 145,5	2 408,4
Қайта өңдеу (МӨЗ)	ішкі нарық	8 436,8	1 506,6
Көтерме сауда	ішкі нарық	71 874,9	316,0
Бөлшек сауда	ішкі нарық	54 838,7	3 820,5

Дереккөз: Қазақстан Республикасы Мұнай және газ министрлігі, Қазақстан Республикасы Статистика агенттігі

2 - к е с т е г е :

Ескертпе:

Деректер 1 тонна мұнайдың айналымы бойынша есептеуге негізделіп алынған. МӨЗ үшін көрсеткіштер Қазақстан Республикасының Үкіметі әрбір МӨЗ үшін бекітетін тарифтерге негізделіп отырып есептелген процессинг үшін орташа есептелген тариф негізінде есептелген (МӨЗ үшін көрсетілген «өткізу бағасы» процессинг мөлшерлемесін білдіреді). Көтерме нарықтағы баға – барлық мұнай өнімдері қоржынының орташа есептелеген бағасы. Бөлшек саудадағы бағасы – Қазақстан Республикасының Үкіметі бекіткен мұнай өнімдерін өткізудің шекті бағалары негізінде есептелген саудаға салынатын позициялар бойынша (бензиндер мен дизель отыны) орташа есептелген баға.

Мұнайды қазіргі кен орындарынан ішкі нарыққа қолданыстағы келісімшарттарға сәйкес жеткізу 2030 жылға қарай үш МӨЗ-дің және Ақтау битум зауытының

қажеттілігін жабу үшін жеткіліксіз болады.

Басқа кедергі Қазақстанның негізгі МӨЗ ағымдағы техникалық жай-күйіне байланысты. Сектордағы негізгі құралдардың тозу деңгейі 2012 жылы 33 %-ға дейін жетіп, оның ұлғаю қарқыны орын алып отыр, ал негізгі құралдарды жаңарту коэффициенті соңғы жылдары 2-7 % диапазонында болуда. Технологиялық артта қалушылық шикізатты өңдеу тереңдігінің жеткіліксіздігіне (3-кесте) және еңбек өнімділігінің біршама төмендігіне алып келеді, ол жақсы өсу серпініне ие болып, ЭЫДҰ елдерінің орташа көрсеткіштерінен әлі де біршама артта қалуда.

3-кесте. Негізгі үш өндірушінің өңдеу тереңдігі бойынша деректер

Атауы	ҚР МӨЗ, 2013 ж., нақты	Ресей МӨЗ		Батыс Еуропа МӨЗ	АҚШ МӨЗ
		нақты	жоспар		
Өңдеу тереңдігі, оның ішінде:	70%	71%	85%	85%	95%
АМӨЗ	59,8%				
ПМХЗ	74,2%				
ПКОП	74,4%				

Дереккөз: Қазмұнайгаз-қайта өңдеу және маркетинг, SPG

Мақсат

Ішкі нарықты мұнай өңдеудің, газ өңдеудің және мұнай химиясының сапалы өнімдерімен қамтамасыз ету, сондай-ақ макроөңір елдеріне экспортты дамыту мақсатында Қазақстанның ресурстық әлеуетін барынша іске асыру.

Н ы с а н а л ы и н д и к а т о р л а р

Бағдарламаны іске асыру 2019 жылы 2012 жылғы деңгейге қарағанда мынадай экономикалық көрсеткіштердің:

- 1) жалпы қосылған құнның нақты көріністе кемінде 1,6 есеге;
- 2) еңбек өнімділігінің нақты көріністе 2,3 есе өсуіне қол жеткізуге мүмкіндік береді

4-кесте. Нысаналы индикаторлар

№	Нысаналы көрсеткіштер	Өлшем бірлігі	2012 ж. есеп	2013 ж. күтілетін	2012 жылға қатысты болжам						2012 ж. қарағанда 2019 ж.
					2014 ж	2015 ж	2016 ж	2017 ж	2018 ж	2019 ж	
1	Жалпы қосылған құн	%	100	101,4	103,0	103,1	103,2	159,8	160	160,1	1,6 есе
2	ЖКҚ бойынша еңбек өнімділігі	%	100	99,3	128,8	152,1	149,6	231,3	231,2	231,2	2,3 есе

Міндеттер

- 1) ішкі нарықты сапалы мұнай өнімдерімен толық қамтамасыз ету;
- 2) мұнай өңдеу саласын шикізаттың тұрақты жеткізілімдерімен тұруды қамтамасыз ету ;
- 3) мұнай өңдеу саласы қызметінің тиімділігін арттыру;
- 4) қазақстандық өнімнің макроөңір нарықтарына шығуы.

Қ ы з м е т т і н б а с ы м т ү р л е р і

Секторды дамыту басымдықтары 5-кестеде көрсетілген.

5-кесте. Мұнай өңдеу өнімдерін өндіру секторы қызметінің басым түрлері

ЭҚЖЖ-4	Атауы
1920	Мұнай және мұнай өнімдері

Тауарлардың басым топтары

Тауарлардың басым топтары Қазақстан және макроөңір нарықтарының көлемдеріне, тауарлық топтардың технологиялық «күрделілігіне», сондай-ақ оларды өндіру мүмкіндігіне (6-кесте) негізделе отырып айқындалған. Бұл ретте, экологиялық шығарындыларды азайту жөніндегі талаптар ескерілген.

6-кесте. СЭҚ ТН жіктемесі бойынша тауарлардың басым топтары

СЭҚ ТН	Тауарлық топтың атауы	Ішкі нарықтың импорт сыйымдылығы, мың АҚШ долл.	Макроөңір нарықтарының импорт сыйымдылығы, мың АҚШ долл.
192024, 192025, 192026, 192027, 192028, 192029	Өзге дистилляттар мен өнімдер (ауыр дисцилияттар, орта дисцилияттар, мотор майлары және басқалар)	677 681	42 368 357
192023	Жеңіл дистилляттар мен өнімдер	793 469	5 133 032
192042	Мұнай битумы	170 245	2 017 956
192023	Сұйытылған пропан	380	2 004 626
192032	Сұйытылған бутандар	1 211	1 490 846
192042	Кальцийлендірілмеген мұнай коксы	248	956 939
192032	Сұйытылған этилен, пропилен, бутилен және бутадиен	2	459 502
192042	Кальцийлендірілген мұнай коксы	3 264	299 964
192029, 381225	Құрамында биодизель бар битумдандырылған жыныстардан алынған мұнай және мұнай өнімдері (шикіден басқа)	449	205 912
192032	Өзге сұйытылған мұнай газдары	562	142 165
192041	Синтез немесе басқа процестер нәтижесінде алынған, боялған немесе боялмаған өзге минералдық балауыз бен ұқсас өнімдер	91	101 247

Дереккөз: Қазақстан Республикасы Статистика агенттігі, Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігінің Кедендік бақылау комитеті, UN Comtrade

Көрсетілген талаптардың нәтижесінде басымдықтар ретінде Еуро 4 және Еуро 5 класының мотор отындарын шығару және ақшыл мұнай өнімдерін шығаруды 76-82 %-ға дейін ұлғайту айқындалған.

Басым жобалар

МӨЗ жаңғырту жобаларын іске асыруды аяқтау 2017 жылға жоспарланып отыр. Бұл ондағы мұнайды өңдеуді жылына 19,5 млн. тоннаға дейін ұлғайтуға және К4, К5 кластарының талаптарына сәйкес келетін экологиялық таза мотор отындарының

өндірісін бастауға мүмкіндік береді.

Базалық майларды шығару жөніндегі жоба пысықталатын болады.

М ұ н а й - г а з х и м и я с ы

Базалық мұнай-газ химиясы (бастапқы нысандарда мұнай-химия өнімдерінің өндірісі) – Қазақстан экономикасының жаңа перспективалық саласы. Базалық мұнай-газ химиясының өнімдерін түрлі мақсаттағы: құрылыс материалдары, қаптамалар және басқалар үшін пластмассалардан жасалатын бұйымдарды қазақстандық өндірушілер пайдаланады. Осы секторлардың мұқтаждықтары үшін жыл сайын Қазақстанға орташа алғанда 400 млн. АҚШ долл. полимерлік шикізат импортталады. Базалық мұнай-газ химиясы өнімінің ішкі нарығының көлемі шамамен 72 млрд. теңгені құрайды, бұл ретте 70 %-дан астамы импортқа тиесілі.

Мұнай-газ химиясының өнімдері жоғары экспорттық әлеуетке ие. Тауарлардың басым топтары бойынша макроөңір елдерінің импорты 20 млрд. АҚШ долл. астамды құрайды.

Импорт алмастыру үшін мүмкіндіктер Атырау МӨЗ-де хош иісті көмірсутектерді өндіру жөніндегі кешен, Атырау облысындағы интеграцияланған газ-химия кешені және бутадиен мен полибутадиен өндірісі жөніндегі кешен іске қосылғаннан кейін және басқа да жобалар іске асырылғаннан кейін жасалады.

2012 жылы химия өнеркәсібі өндірісінің жалпы көлеміндегі саланың үлес салмағы 2008 жылмен салыстырғанда 3,9 %-ға ұлғайып, 10,8 %-ды құрады. 2008 – 2012 жылдар аралығында өндіріс көлемі нақты көріністе 12,8%-ға өсті. Саладағы жалпы қосылған құн 2008 жылғы 3,5 млрд. теңгеден 2012 жылы 14,6 млрд. теңгеге дейін ұлғайды. Еңбек өнімділігі 2002 жылдан бастап 2012 жыл аралығында 5,8 есе өсті. Негізгі құралдардың тозу деңгейі 2012 жылы 52 %-ды, негізгі құралдарды жаңарту коэффициенті – 22,4 %-ды құрады. Негізгі капиталға инвестициялар 2012 жылы 48,7 млрд. теңгені құрады, бұл 2008 жылғы көрсеткіштен 27 есе жоғары.

Қазақстаннан базалық мұнай-газ химиясы өнімдері экспортының көлемі 2008 – 2012 жылдар кезеңінде 2,2-ден 63,7 млн. АҚШ долларына дейін шамамен 29 есе өсті.

Ішкі сұранысты қанағаттандыру үшін жеткілікті қуаттардың болмауы жағдайында базалық мұнай-газ химиясы өнімдеріне деген серпінді өсіп келе жатқан сұраныс біршама деңгейде импорт есебінен қамтамасыз етіледі.

Өнеркәсіпке арналған химикаттар өндірісі секторы дамуының 2008 – 2012 жылдардағы негізгі көрсеткіштері 1-кестеде келтірілген.

1-кесте. 2008 – 2013 жылдардағы сектор бойынша деректер

Көрсеткіштер	2008 ж.	2009 ж.	2010 ж.	2011 ж.	2012 ж.	2013 ж.
Өңдеуші өнеркәсіптегі үлесі	0,2	0,2	0,3	0,4	0,4	0,3
Химия өнеркәсібіндегі үлесі	6,9	8,3	11,2	11,6	10,8	10,0
Базалық мұнай-газ химиясы өнімдері өндірісінің көлемі, млн. теңге	7 310	7 089	11 647	17 189	19 378	18 517

ЖҚҚ, млн. теңге	3536,5	3809,1	9687,9	13914,6	14616,5	11103,9
Жалдамалы қызметкерлердің тізімдік саны, адам	1 669	1 980	1 019	971	1 191	2 021
Еңбек өнімділігі, мың теңге/адам	2119	1924	9507	14330	12272	5494
Негізгі құралдардың тозу деңгейі, %	39,2	48,5	55,7	50,5	51,9	39,2
Негізгі капиталға инвестициялар, млн. теңге	22 959	31 107	39 772	34 046	37 172	22 572
Негізгі құралдардың жаңару коэффициенті, %	151,9	29,0	14,1	14,3	22,4	151,9
Жылдың соңына бастапқы құн бойынша негізгі құралдардың болуы, млн. теңге	45,5	26248,1	18863,5	16183,1	15740,4	45,5
Экспорт, млрд.АҚШ долл.	2,2	4,0	20,8	35,6	51,0	40,6
Импорт, млрд.АҚШ долл.	343,2	267,5	383,7	526,2	565,8	598,0

Дереккөз: Қазақстан Республикасы Статистика агенттігі

Қазақстанда Павлодар қаласында полипропилен өндірісі бойынша қуат («Компания Н е ф т е х и м Л т д . » Ж Ш С) б а р .

Мұнай-газ химиясы өнімдері өндірісінің әлемдік нарығындағы Exxon Mobil Corp (АҚШ, 334 млрд. АҚШ долл.), Chevron Corp (АҚШ, 233 млрд. АҚШ долл.) Royal Dutch Shell plc (Британия-Голландия, 360 млрд. АҚШ долл.), Газпром (Ресей, 375 млрд. АҚШ долл.), Statoil ASA (Норвегия, 135 млрд. АҚШ долл.) сияқты² аса ірі ойыншылар қызметін өндіру сегменттерінде де, сол сияқты мұнай өңдеу және мұнай-газ химиясы сегменттерінде де жүзеге асыратын тігінен интеграцияланған болып табылады.

Мұнай-газ химиясын дамыту мемлекеттің негізгі екі міндетін шешуге мүмкіндік б е р е д і :

1) көмірсутек шикізаты – ілеспе мұнай мен құрғақ газды тиімді пайдалануды қамтамасыз ету, бұл өнімсіз экономикалық шығындарды, оның ішінде экологиялық сипаттағы шығындарды қысқартуға мүмкіндік береді;

2) химия өнеркәсібін, құрылыс материалдары өндірісінің, резіңке-техникалық бұйымдар өндірісінің өнеркәсібін арзан шикізатпен қамтамасыз ету, өйткені бүгінгі таңда пластмасса және резіңке бұйымдарының өндірушілері импорттық шикізатты пайдаланады, ал бұл түпкілікті өнімнің қымбаттауына әкеліп соғады.

Сектордың түйінді проблемалары:

1) шикізаттың негізгі көлемін – газ өндіруді технологиялық қажеттіліктерге қолдану (газды қыртысқа ендіру, электр энергиясын өндіру);

2) мұнай-газ химиясы өнімдерін өндіру жөніндегі кәсіпорындардың төмен технологиялық деңгейі;

3) «Ұлттық индустриялық мұнай-химия технопаркі» АЭА инфрақұрылымының жеткіліксіз қаржыландырылуы;

4) тиісті біліктілігі бар кадрлардың жетіспеуі;

- 5) шетелдік білікті кадрларды тарту жөніндегі шектеу (квоталау, рұқсаттар беру);
 6) шетел инвестицияларын тартуға кедергі болатын қаржы, жер қатынастары, арнайы экономикалық аймақтар саласындағы заңнаманың жетілмегендігі.

2 Капиталдандыру бойынша деректер. Platts

М а қ с а т

Қазақстанның қолда бар ресурстық әлеуетін іске асыру және қолайлы нарықтық конъюнктура есебінен мұнай-газ химиясын дамыту.

Н ы с а н а л ы и н д и к а т о р л а р :

Бағдарламаны іске асыру 2019 жылы 2012 жылғы деңгейіне қарағанда мынадай экономикалық көрсеткіштердің:

- 1) нақты көріністегі жалпы қосылған құнның кемінде 19,1 есеге;
- 2) жұмыспен қамтылғандардың 2,6 мың адамға;
- 3) нақты көріністегі еңбек өнімділігінің 6 есе;
- 4) шикізаттық емес (өңделген) экспорттың құндық көлемінің кемінде 41 есе өсуіне қол жеткізуге мүмкіндік береді.

2-кесте. Нысаналы индикаторлар

№	Нысаналы көрсеткіштер	Өлшем бірлігі	2012 есепті	2013 күтілетін	2012 ж. қатысты болжам						2012 ж. қарағанда 2019 ж., %
					2014 ж	2015 ж	2016 ж	2017 ж	2018 ж	2019 ж	
1	Жалпы қосылған құн	%	100	95,2	102,1	110,08	110,6	447,5	1361,9	1910,7	19,1 есе
2	Жұмыспен қамтылғандардың саны	мың адам	1,2	2,0	2,0	2,0	2,5	3,0	3,4	3,8	2,6 мың адам
3	ЖҚҚ бойынша еңбек өнімділігі	%	100	56,1	60,2	65,4	52,4	175,7	471,8	600,8	6 есе
4	Шикізаттық емес (өңделген) экспорттың құндық көлемі	%	100	86,6	117,9	152,4	162,8	401,3	2712,5	4096,6	41 есе

М і н д е т т е р

- 1) базалық өнім өндірісі бойынша жобаларды бәсекелестік негізде қажетті шикізатпен қамтамасыз ету;
- 2) шикізаттық емес тауарларды сату үшін нарықтарды кеңейту;
- 3) «Ұлттық индустриялық мұнайхимия технопаркі» АЭА аумағында инфрақұрылымды және қуаттарды дамытуды қаржылық қамтамасыз ету;
- 4) «Ұлттық индустриялық мұнай-химия технопаркі» АЭА аумағындағы жобаларды қажетті инфрақұрылыммен қамтамасыз ету;
- 5) мұнай-газ химиясы өнімінің экспортын көліктік-логистикалық қамтамасыз ету;
- 6) мұнай-газ химиясы секторында қажетті біліктілігі жоғары кадрлармен қамтамасыз ету.

Қ ы з м е т т і ң б а с ы м т ү р л е р і

Сала қызметінің басымды түрлері 3-кестеде берілген.

3-кесте. – ЭҚЖЖ-4 бойынша басым қызмет түрлері

ЭҚЖЖ-4	ЭҚЖЖ атауы
20.14	Өзге де негізгі органикалық химиялық заттар өндірісі
20.16	Бастапқы нысандағы пластмассалар өндірісі
20.17	Бастапқы нысандағы синтетикалық каучук өндірісі

Тауарлардың басым топтары

Тауарлардың басым топтары ішкі нарық конъюнктурасына, сондай-ақ халықаралық нарықтың өсу көлемі мен әлеуетіне негізделе отырып айқындалды (4-кесте).

4-кесте. Тауарлардың басым топтары

СЭҚ ТН-6	Тауарлық топтың атауы	Ішкі нарықтың импорт сыйымдылығы, млн. АҚШ долл.	Макроөңір нарықтарының импорт сыйымдылығы, млн. АҚШ долл.
20.1610	Үлес салмағы 0,94 және одан көп полиэтилен	202,5	6 906,3
201651	Полипропилен	17,6	6 449,1
201610	Үлес салмағы 0,94 кем бастапқы нысандардағы полиэтилен	37,9	3 183,3
201651	Пропиленнің қосалқы полимерлері	14,0	2 267,2
201630	Басқа компоненттермен араласпаған ПЖҚ	26,0	2 057,4
201411	Бутадиен	0	790,7
201710	Бастапқы нысандардағы бутадиен каучугы (BR)	0,9	833,6
201656	Полиуретандар	9,7	808,9
201640	Полиэтилентерефталат	99,8	1 286,5

Б а с ы м ж о б а л а р

2015 – 2019 жылдар кезеңінде мұнай-газ химиясы секторын дамытудағы мемлекеттік саясат бастапқы нысандағы полимерлерді (Атырау облысында қуаты жылына 500 мың тонна полипропилен мен қуаты жылына 800 мың тонна полиэтилен; полимерлік өнім ПП-пленка – жылына 4,1 мың тонна, БОПП-пленка – 14,7 мың, ПП-қаптар – жылына 48 млн. теңге; Атырау облысында бутадиен жылына 125 мың тонна) және мұнай-газ химиясы секторының өзі, сол сияқты тұтастай алғанда, химия саласы үшін органикалық қоспаларды – шикізат (Атырау облысында хош иісті көмірсутектерді өндіру жөніндегі кешен) өндіру жөніндегі жаңа қуаттарды құруға бағытталады.

2015 – 2019 жылдар кезеңінде бизнес-құрылымдардың ұсыныстарына сәйкес полимерлік өнімдер мен одан жасалатын бұйымдар өндірісінің көлемін ұлғайтуға бағытталған жалпы инвестициялар көлемі 1,2 трлн. теңге болатын ірі инвестициялық жобалар іске асырылатын болады.

Тамақ өнімдерінің өндірісі

Тамақ өнімдерінің өндірісі елдің азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ететін стратегиялық маңызды сала болып табылады. Тамақ өнімдерін тұтынудың өсуімен және тұтыну құрылымының неғұрлым сапалы өнімдер жағына өзгеруімен ел халқы өсуінің орнықты үрдісі қалыптасты. Сектор шикізатты жеткізуші ретіндегі ауыл шаруашылығы өндірісімен тығыз байланысты. Тамақ өнімдерін өндіру жөніндегі кәсіпорындар тұтыну орталықтарының (қалалар, ірі кенттер) жанында шоғырланған.

Өңдеу өнеркәсібі көлеміндегі тамақ өнімдері өндірісінің үлесі 2008 жылғы 18,6 % -дан 2013 жылы 16,5 %-ға дейін төмендеді, бұл ретте 2008 – 2013 жылдар аралығында тамақ өнімдері өндірісінің көлемі 56,0 %-ға артты.

Тамақ өнімдері өндірісі саласындағы ЖҚҚ 2008 – 2013 жылдар аралығында 1,5 есе ұ л ғ а й д ы .

Тамақ өнімдері экспортының көлемі 2008 жылмен салыстырғанда 2013 жылы 17,1 %-ға төмендеп, 902,1 млн. АҚШ долл. құрады. Тамақ өнімдерінің импорты дәл осы кезеңде 17,4 %-ға өсіп, 2 446,5 млн. АҚШ долл. құрады.

Тамақ өнімдерінің өндірісі секторының 2008 – 2013 жылдары дамуының негізгі көрсеткіштері 1-кестеде келтірілген.

1-кесте. 2008 – 2013 жылдардағы сектор бойынша деректер

Көрсеткіш	2008 ж.	2009 ж.	2010 ж.	2011 ж.	2012 ж.	2013 ж.*
Тамақ өнімдерінің өндірісі, млн. теңге	623 488	629 756	695 244	828 005	865 570	973 030
Өңдеуші өнеркәсіптегі үлесі	18,6%	21,4%	18,1%	17,2%	15,9%	16,5%
ЖҚҚ, млн. теңге	230 589,1	264 604,1	360 433,4	427 430,8	472 810,9	355 404,9
Жұмыскерлердің тізімдік саны (мың адам)	52,3	52,6	52,8	53,9	53,2	52,4
ЖҚҚ бойынша еңбек өнімділігі, мың теңге/адам	4 286	5 324	7 620	9 017,5	9 891,4	7 094
Еңбек өнімділігі, АҚШ долл. /адам	35 548	35 808	51 696	60 970	65 759	46 980
Жұмыс істеп тұрған кәсіпорындар саны	2442	2 402	2 326	2 263	2 219	1 573
Негізгі құралдардың тозу деңгейі, %	27,9	33,8	32,5	50,9	35,5	-
Экспорт, млн. АҚШ долл.	1 088,6	797,6	854,2	886,5	898,1	902,1
Импорт, млн. АҚШ долл.	2 083,4	1 615,5	2 190,6	2 450,4	2 456,3	2 446,5
Негізгі капиталға инвестициялар, млн. теңге	22 959	31 107	39 772	34 046	37 172	32 605
Негізгі құралдарды жаңарту коэффициенті, %	14,3	13,8	11,6	8,9	10,1	-
Жылдың соңына бастапқы күн бойынша негізгі құралдардың болуы, млн. теңге	174 489,9	236 200,2	289 893,2	392 229,3	336 416,6	-

Дереккөз: Қазақстан Республикасы Статистика агенттігі

Тамақ өнімдері өндірісі құрылымындағы негізгі үлесті астық өңдеу саласы (23,5 %), сүт өңдеу (16,3 %), нан және нан-тоқаш өнімдері (15,3 %), ет өңдеу (13,4 %), жеміс-көкөніс (8,1 %), май-тоң май (7,8 %) және өзге де салалар (15,6 %) алып жатыр.

Сектордың негізгі проблемаларына: жергілікті өндірістің сапалы шикізатының жеткіліксіздігі; сауда-логистикалық инфрақұрылымның дамуының жеткіліксіз деңгейі; өңдеуші кәсіпорындар үшін айналым қаражатының төмен қолжетімділігі; моральдық тозған жабдықтың жоғары үлесі; білікті кадрлардың тапшылығы; сауданы статистикалық есепке алу және саланы дамыту проблемалары; техникалық реттеу, оның ішінде стандарттардың сақталуын бақылау саласындағы проблемалар; коммуналдық және көлік қызметтеріне арналған тарифтердің жоғары құны; ыдыс пен қаптаманың төмен қолжетімділігі; жұмыс істеп тұрған кәсіпорындарға жоғары кредиттік жүктеме; ішкі және сыртқы нарықтардағы өнімді жылжытудағы жеткіліксіз қолдау жатады.

М а қ с а т

Қазақстанның тамақ өнеркәсібі өнімінің бәсекеге қабілеттілігін арттыру үшін
ж а ғ д а й л а р ж а с а у .

Н ы с а н а л ы и н д и к а т о р л а р

Бағдарламаны іске асыру 2019 жылы 2012 жылғы деңгейге қарай мынадай
э к о н о м и к а л ы қ к ө р с е т к і ш т е р д і ң :

- 1) нақты көріністегі жалпы қосылған құнның кемінде 1,04 есеге;
- 2) жұмыспен қамтудың кемінде 2,4 мың адамға;
- 3) нақты көріністегі еңбек өнімділігінің 1,1 есеге;
- 4) шикізаттық емес (өңделген) экспорт көлемінің құнды көлемінің кемінде 1,2 есеге өсуіне қол жеткізуге мүмкіндік береді (2-кесте).

2-кесте. Нысаналы индикаторлар

№	Нысаналы көрсеткіштер	Өлшем бірлігі	2012 есепті	2013 күтілетін	2012 ж. қатысты болжам						2012 ж. қарағанда 2019 ж., %
					2014 ж	2015 ж	2016 ж	2017 ж	2018 ж	2019 ж	
1	Жалпы қосылған құн	%	100	105,0	108,0	111,0	113,0	114,0	115,0	116,0	1,2 есе
2	Тамақ өнеркәсібі кәсіпорындарындағы жұмыспен қамтылғандардың саны	мың адам	53,2	52,4	54,2	54,6	55,6	55,6	55,6	55,5	2,4 мың адам
3	ЖҚҚ бойынша еңбек өнімділігі	%	100	105,0	106,0	108,0	108,0	109,0	110,0	111,0	1,1 есе
4	Шикізаттық емес (өңделген) экспорттың көлемі	%	100	95,8	86,0	93,0	100,0	106,0	111,0	117,0	1,2 есе

М і н д е т т е р

- 1) ауыл шаруашылығы өнімін қайта өңдейтін кәсіпорындар үшін ауыл шаруашылығы шикізатының қолжетімділігін арттыру;

- 2) ауыл шаруашылығы өнімін қайта өңдейтін кәсіпорындар үшін қаржылық қызметтердің қолжетімділігін арттыру;
- 3) саладағы өндірістің инфрақұрылымдық шығындарын (коммуналдық, көлік қызметтері, ыдысқа және қаптамаға жұмсалатын шығындар және басқалары), оның ішінде МЖӘ тетігі есебінен төмендету;
- 4) отандық азық-түлік тауарларын өткізуді кеңейту үшін жағдайлар жасау;
- 5) тамық өнімдерін тұтыну мәдениетін дамыту;
- 6) тамақ индустриясы саласында техникалық реттеуді дамыту;
- 7) экспортты/импортты саудалық реттеуді жетілдіру;
- 8) ауыл шаруашылығы өнімін қайта өңдейтін кәсіпорындарды білікті кадрлармен қамтамасыз ету;
- 9) тауар айналымының есебін жетілдіру.

Жоғарыда көрсетілген міндеттерді шешу мынадай нысаналы индикаторларға қол жеткізуге мүмкіндік береді.

Қызметтің басым түрлері

Тамақ өнімдерінің өндірісі секторы бойынша қызметтің басым түрлері 3-кестеде келтірілген.

3-кесте. – Қызметтің басым түрлері

ЭҚЖЖ-4	ЭҚЖЖ атауы
1011	Етті өңдеу және консервілеу
1012	Үй құсының етін өңдеу және консервілеу
1013	Еттен және үй құсы етінен жасалған өнімдер өндірісі
1020	Балықты, шаянтектерді және ұлуларды өңдеу және консервілеу
1031	Картопты өңдеу және консервілеу
1032	Жеміс және көкөніс шырындарының өндірісі
1039	Жемістер мен көкөністерді өңдеу мен сақтаудың өзге түрлері
1041	Майлар мен тоң майлар өндірісі
1042	Маргарин мен ұқсас жануарлар тоң майлар өндірісі
1051	Сүтті өңдеу және ірімшік өндірісі
1061	Ұн тарту-жарма өнеркәсібі өнімдерінің өндірісі
1062	Крахмал және крахмалдан жасалатын өнімдер өндірісі
1071	Нан өндірісі; жаңа піскен ұннан жасалған кондитерлік бұйымдар, торттар және пирожныйлар өндірісі
1072	Кептірілген нан және печенье өндірісі; ұзақ мерзімді сақтауға арналған ұннан жасалған кондитерлік бұйымдар, торттар, пирожныйлар, бәліштер мен бисквиттер өндірісі
1073	Макарон өнімдерінің өндірісі
1081	Қант өндірісі
1082	Какао, шоколад және қанты көп кондитер бұйымдарының өндірісі
1083	Шай және кофе өңдеу
1085	Дайындалған тамақ өнімдері мен жартылай фабрикаттар өндірісі
1086	Балалар тағамы мен емдәмдік тамақ өнімдерінің өндірісі

4-кестеде түйінді нарықтарға бағдарланған тауарлардың басым топтары келтірілген.

4-кесте. – Тауарлардың басым топтары

СЭҚ ТН	Тауарлық топтың атауы	Ішкі нарықтың сыйымдылығы 2012 ж. (млн. тг)	Макроөңір нарықтарының импорт сыйымдылығы 2012 ж. (млн. тг)
101120	Ірі қара мал, шошқа, қой, ешкі, жылқы және жылқы тектес жануарлардың жас немесе тоңазытылған тағамдық қосымша өнімдері	4,1	530,5
101130	Мұздатылған ет және тағамдық қосымша өнімдері; ет және өзге тағамдық қосымша өнімдері	13901,8	1484755,1
101210	Жас немесе тоңазытылған үй құсының еті	106,6	16534,1
101220	Мұздатылған үй құсының еті	1808,1	25615,5
101314	Еттен, еттік қосымша өнімдерден немесе малдың қанынан жасалған шұжық және ұқсас бұйымдар	14065,6	26177,9
101315	Ірі қара малдың етінен жасалған дайын және консервіленген	103 705,18	22302
102013	Мұздатылған балық	1714,9	193428,0
102014	Мұздатылған балықтың жон еті	-	9583,6
102023	Қақталған, тұздалған немесе тұздалмаған немесе тұздықтағы судағы балық	269,3	9494,0
102025	Балықтан жасалған дайын тағамдардан басқа, басқа тәсілмен дайындалған немесе консервіленген балық	3267,4	47619,0
103111	Мұздатылған картоп	638,04	38 025
103114	Қайта өңделген және консервіленген картоп	3 872,08	14 988
103200	Құрамында спирт қоспалары жоқ жеміс шырындары (жүзім шырынын алғанда) және көкөніс шырындары	67 178,05	137 557
103917	Сірке суы немесе сірке қышқылы қосылмай консервіленген өзге де көкөністер (картоптан басқа), дайын көкөніс тағамдарынан басқа	4 034,51	47990
103918	Сірке суы немесе сірке қышқылы қосылмай консервіленген көкөністер (картоптан басқа), жемістер, жаңғақтар және өсімдіктердің өзге де жеуге жарамды бөліктері	350,15	14 483
103923	Басқа жерде аталмаған немесе қосылмаған, құрамында қант немесе басқа да тәттілейтін заттардың қоспасы немесе спирті бар немесе құрамында жоқ, өзге тәсілмен дайындалған немесе консервіленген жемістер, жаңғақтар және өсімдіктердің жеуге келетін өзге бөліктері	9 338,11	96 446
103930	Көкөністі шикізаттар және көкөністі қалдықтар, көкөністі шығындар және жанама өнімдер	15,29	1 198
103922	Джем, жеміс-жидек тоңбасы, жеміс-жидекті немесе жаңғақты езе немесе паста	4 452,45	30 171
104120	Тазартылмаған өсімдік майы	1,7	427749,0
104124	Тазартылмаған күнбағыс майы	71 494,75	587843
104141	Күнжара және қатты майлар мен өзге өсімдік майларының қалдықтары	4 427,90	273564

104150	Қалдықтардан басқа, тазартылған май	8372,1	1429468,1
104210	Маргарин және ұқсас өнімдер	17 738,51	144 685
105111	Қоюлатылмаған және қан пен басқа да тәттілендіретін зарттар қосылмаған сүт және кілегей	83 537,18	31 266
105121	Майсыздандырылған құрғақ сүт	10245,3	135856,2
105122	Тұтас құрғақ сүт	2838,8	219598,3
105130	Сары май және сүтті спредтер (паста)	5902,4	145994,2
105140	Ірімшік және сүзбе	92 779,56	360 478
105152	Өзге де ұйытылған немесе ашытылған йогурт, сүт және кілегей	8461,6	23416,2
106111	Тазартылған күріш	141,1	1862,4
106121	Бидай немесе суржиктің ұсақ тартылған ұны	129 347,76	136 810
106122	Дәнді дақылдардың ұсақ тартылған ұны (бидай ұнынан басқа)	134,9	135 889
106123	Ұсақ және ірі тартылған өсімдік ұны	1 683,67	2 201
106131	Ірі тартылған жарма, ұн және дәнді дақылдардан алынған түйірлер	139,1	593,9
106133	Жүгері қауызын қоса алғанда, дәнді дақылдардың өзге де өнімдері	1 084,32	23 613
106140	Кебектер, еленділер, өзге де дәнді дақылдарды өңдеуден қалған қалдықтар	3 883,71	29 158
106211	Крахмалдар; инулин; бидай ұлпасы; декстриндер; өзге де түрлендірілген крахмалдар	471,43	89 866
107111	Нан, ұннан жасалған кондитерлік бұйымдар, пирожныйлар, печенье және құрамында какао бар немесе жоқ; вавелді тілімшелер, фармацевтикалық мақсаттарда пайдалануға жарамды бос капсулалар, бедер салуға арналған вафельді қалып, күрішті қағаз және ұқсас өнімдер	11 885,12	206 448
10721	Кептірілген нан мен печенье; ұзақ уақыт сақталатын кондитерлік өнімдер мен пирожныйлар	2937,2	5669,5
107311	Жылумен өңдеуге тартылған немесе тартылмаған, салындысы бар (еттен немесе өзге азық-түліктерден) немесе салындысы жоқ немесе спагеттилер, макарондар, лапша, рожки, клецки, равиолалар, каннеллони сияқты басқа тәсілмен дайындалған макарон бұйымдары	22 284,60	46 693
108111	Құрақ немесе қызылшаның қатты түрдегі шикі қанты	231,3	30157,1
108112	Хош иісті және бояғыш қосымшалар қосылмаған, тазартылған құрақ немесе қызылша қанты және қатты түрдегі химиялық таза сахароза	10586,0	72367,3
108221	Құрамында какао бар шоколад және өзге де дайын тамақ өнімдері (тәттілендірілген какао-ұнтақтан басқа), көлемді қаптамаларда	1540,9	13864,2
108222	Шағын орамалардағы құрамында какао бар шоколад және тамақ өнімдері	36973,4	239955,4
108223	Құрамында какаосы жоқ, ақ шоколадты қоса алғанда, қанттан жасалған кондитерлік өнімдер	12907,3	84544,0
108224	Қантталған, глазуриленген, шәрбат сіндірілген және кептірілген жеміс-жидектер, жемістер, жаңғақтар, жеміс қабықтары және өсімдіктердің өзге де бөліктері	144,56	2 331

108300	Қайта өңделген шай және кофе	11949,0	238195,3
10851	Дайын тамақ өнімдері және тамақтар	37658,1	338459,1
108610	Гомогенделген және диеталық тамақ өнімдері	8823,9	224520,7

4 - к е с т е г е :

Ескертпе:*Макроөңір елдері: Армения, Әзірбайжан, Беларусь, Қытай, Грузия, Иран, Қырғызстан, Ресей, Тәжікстан, Түркіменстан, Украина, Өзбекстан.

Б а с ы м ж о б а л а р

2015 – 2019 жыл аралығындағы кезеңде тамақ өнімдерінің өндірісі саласында мыналарды: құс шаруашылығы өнімдерін (құс етін, жұмыртқа өндіру); сүт (құрғақ сүт, сары май, сыр және ірімшік, ішетін сүт, қышқыл сүт өнімдері), ет (мұздатылған, консервіленген, шұжық және ұқсас бұйымдар); балық (мұздатылған, балық еті, дайындалған және консервіленген); дәнді дақылдар (ұн, макарон бұйымдары, крахмал, ұлпа, инулин және басқалары); май (өсімдік майы, маргарин өндіру); көкөністер мен жемістер (шырындар, көкөністік және жемістік консервілер); қант, кондитерлік бұйымдар (қанттан, шоколад пен қанттан жасалған, жаңа піскен және ұзақ сақтаудағы нан-тоқаш кондитерлік бұйымдарынан) қайта өңдеу жөніндегі басым жобаларды іске а с ы р у к ө з д е л е д і .

Ауыл шаруашылығы өнімін қайта өңдейтін кәсіпорындар үшін ауыл шаруашылығы шикізатының қолжетімділігін арттыру

Қайта өңдеуші кәсіпорындарды сапалы және қолжетімді шикізатпен жүйелі қамтамасыз ету мақсатында Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2013 жылғы 18 ақпандағы № 151 қаулысымен бекітілген Қазақстан Республикасында агроөнеркәсіптік кешенді дамыту жөніндегі 2013 - 2020 жылдарға арналған «Агробизнес-2020» бағдарламасы (бұдан әрі – Агробизнес-2020) іске асырылатын болады.

Ауыл шаруашылығы өнімін қайта өңдеуші кәсіпорындар үшін қаржылық қызметтердің қолжетімділігін арттыру.

Отандық азық-түлік тауарларының тұрақты өндірісі үшін жағдай жасау мақсатында қайта өңдеуші кәсіпорындарды айналым қаражатын толықтыруға және негізгі құралдарды сатып алуға арналған кредиттік ресурстармен жеткілікті көлемде қамтамасыз ету қажет. Сондай-ақ, жаңа өңдеуші кәсіпорындарды салуды, оның ішінде инвестициялық субсидиялар, венчурлық қаржыландыру және т.б. арқылы ынталандыру үшін жеке қолдау талап етіледі.

Тамақ өңдеу өнеркәсібі кәсіпорындарының қаржыландыруға қолжетімділігін кеңейту үшін кредиттер мен лизинг бойынша шығындар бөлігінде субсидиялау түріндегі инвестициялық салымдар кезінде шығыстарды (құрылыс-монтаждау жұмыстары, жабдықты, ауыл шаруашылығы және арнайы техниканы сатып алу) ішінара өтеу түрінде мемлекеттік қолдау құралдары көзделетін болады, сондай-ақ қарыздарды сақтандыру және кепілдендіру жүйесі енгізілетін болады.

Саладағы өндірістің инфрақұрылымдық шығындарын (коммуналдық, көлік

қызметтері, ыдысқа және қаптамаға және басқаларына шығындар) оның ішінде МЖӘ тетігі есебінен төмендету.

Өндірілетін азық-түлік тауарларының өзіндік құнын төмендету мақсатында ыдыс қаптамасын, этикеттелген бұйымдарды өндірумен айналысатын отандық компанияларды, оның ішінде мемлекеттік-жекешелік әріптестік тетігі есебінен дамыту бойынша шаралар қабылданатын болады.

Сондай-ақ өңдеуші өнеркәсіп кәсіпорындары үшін коммуналдық, көлік қызметтеріне арналған сараланған тарифтерді қолдану бойынша шаралар қабылданатын болады.

Отандық азық-түлік тауарларын өткізуді кеңейту үшін жағдайлар жасау. Ішкі нарықтағы отандық азық-түлік тауарлары айналымының көлемін ұлғайту үшін заманауи форматтағы сауда алаңдарын, сауда-бөлу орталықтарын кеңейту, сондай-ақ оларға қолжетімділік бойынша жағдай жасау жөніндегі шаралар қабылданатын болады.

Сыртқы өткізу нарықтарына шығу үшін негізгі көлік бағыттары бойынша шекара маңы аумақтарында мамандырылған логистикалық орталықтар желісін құру көзделуде.

Сонымен қатар, биржалық сауданы дамыту және әлеуетті отандық және шетелдік сатып алушыларды электрондық сауда алаңына барынша тарту бойынша шаралар қабылданатын болады.

Азық-түлік өнімдерін тұтынуды мәдениетін дамыту.

Отандық өнімді тұтыну мәдениетін дамыту үшін бұқаралық ақпарат құралдарында басымды жария етуді талап ететін тамақ және өңдеу өнеркәсібін дамыту жөніндегі түйінді хабарламалардың тізбесі айқындалатын болады.

Отандық азық-түлік тауарларының ұлттық брендтерін жасау болжануда.

Халықты тарту үшін тұтынушылардың құқықтарын қорғау саласындағы үгіт-насихат бағдарламалары жасалатын болады. Бұл ретте, халықтан сапалы өнім туралы ақпаратты қабылдау үшін қоғамдық қабылдау бөлмелерін құру жұмысы жалғастырылатын болады.

Бұдан басқа, жаңа піскен және табиғи тамақ өнімдерін басымды тәртіппен сатып алу жөніндегі талаптарды қосу тұрғысынан азық-түлік тауарларын сатып алу талаптарын, сондай-ақ, ішкі нарықтағы отандық тамақ өнімдерінің жарнамасын жасауға және көрсетуге арналған шығындарды субсидияларды қайта қарау көзделеді.

Тамақ индустриясы саласындағы техникалық реттеуді дамыту

Тамақ және өңдеу өнеркәсібі өнімінің қауіпсіздігін қамтамасыз ету, оны өткізу нарықтарын кеңейту, сондай-ақ ішкі нарықты сапасыз өнімнен қорғау мақсатында техникалық реттеуде бірқатар шаралар қабылданатын болады.

Техникалық регламенттер талаптарының сақталуына және тамақ өнімдерін бұрмалауға күресте мемлекеттік қадағалау (бақылау) жүргізу кезінде зертханалық зерттеулерге ерекше назар аударылатын болады. Бұл үшін республиканың әрбір өңірінде кемінде 1 сынақ зертханасы құрылатын (жаңғыртылатын) болады.

Сонымен қатар, сәйкестікті және сынақ зертханаларын растау жөніндегі органдарды аккредиттеу саласы қайта қаралды.

Стандарттарды ревизиялау жүргізіледі, сондай-ақ техникалық регламенттердің талаптарын орындау үшін қажетті, оның ішінде тамақ өнімдерін сәйкестендіру және оның бұрмалануын анықтау бойынша бақылау әдістеріне және өлшеу әдістемесіне арналған стандарттар әзірленді.

Экспортты/импортты саудалық реттеуді жетілдіру

Ішкі және сыртқы нарықтардағы өзгермелі жағдайларға жедел ден қою мақсатында тамақ және өңдеу өнеркәсібі өнімдерінің тауар қозғалысына мониторинг жүргізуді қамтамасыз ету.

Мониторинг нәтижелері негізінде сыртқы сауда қызметін реттеудің шараларын қолдану жөніндегі ұсыныстарды қалыптастыру және Еуразиялық экономикалық комиссияға жіберу жоспарлануда.

Бұдан басқа, мемлекеттік органдар мен ұйымдарда кәсіпкерлердің құқықтары мен мүдделерін қорғайтын қоғамдық бірлестіктер мен бизнес қауымдастықтарды тарту жөніндегі шаралар көзделетін болады.

Тауар айналымының есебін жетілдіру

Аграрлық азық-түлік нарықтарын реттеу шараларын қабылдау үшін тамақ және өңдеуші өнеркәсіптің жай-күйіне толыққанды талдау жүргізу мақсатында олардың толықтығы мен шынайылығын қамтамасыз ету мақсатымен азық-түлік тауарлары өндірісінің статистикалық бақылаулар әдістемесіне өзгерістер енгізілетін болады, сондай-ақ Кеден одағының елдері арасындағы, оның ішінде түзету коэффициенттерін енгізу есебінен өзара сауда көлемдері есебінің әдістемесі жетілдірілетін болады.

Сондай-ақ тамақ өнімдерін шығару жөніндегі кәсіпорындардың қуаттары болуының және оларды пайдаланудың статистикалық мониторингін жүргізуді қамтамасыз ету қажет.

А г р о х и м и я

Агрохимиялық өнім өндірісінің секторын басым секторға жатқызу қажетті шикізаттың, жұмыс істеп тұрған ірі кәсіпорындардың және ел ішінде де, сол сияқты жақын маңдағы елдердің нарықтарында да агрохимиялық өнімге жоғары сұраныстың болуымен айқындалады.

Қазақстандық агрохимия нарығының көлемі 2013 жылы шамамен 71,8 млрд. теңгені құрайды, оның ішінде 58 %-дан астамы импортқа тиесілі. Макроөңірдің тауарлардың басым топтары бойынша импорт сыйымдылығы шамамен 6,8 млрд. АҚШ долл. құрайды.

Өңдеуші өнеркәсіптегі сектордың үлесі 2012 жылы 0,6%-ды құрады, химия өнеркәсібі өндірісіндегі көлемі шамамен 20%-ды құрады (1-кесте).

Агрохимиялық сектордағы өндіріс көлемі 2008 – 2012 жылдар аралығында атаулы көріністе 1,7 есеге өсті және 34,7 млрд. теңгені құрады (1-кесте).

Минералды тыңайтқыштарды тұтынудың әлеуетті қажеттілігі шамамен 1 млн. тонна жұмыс істеп тұрған затты құрады, олардың ішінде фосфор – 58,4%-ды, азот – 40%-ды, калий – 1,6%-ды құрады. 2013 жылы іс жүзінде 84,5 мың тонна енгізілді, бұл қажетті енгізу нормасынан 12 есе аз. Ауыл шаруашылығы пайдаланатын минералды тыңайтқыштармен тыңайтылған аумақ 2013 жылы 1,4 млн. гектарды құрады.

ЖҚҚ агрохимиялық секторда 2008 – 2012 жылдардағы кезеңде 2,7 есеге өсті. Қазақстан Республикасындағы еңбек өнімділігі 2012 жылы 2008 жылғы көрсеткіштермен салыстырғанда 2,7 есеге өсті және 13,6 млн. теңгені құрады, ол ЭЫДҰ елдері бойынша еңбек өнімділігінің орташа көрсеткішінен 2,7 есеге төмен.

Минералды тыңайтқыштар мен пестицидтерді экспорттау көлемі 2012 жылы 2008 жылғы көрсеткішпен салыстырғанда 13,6%-ға төмендеді және 63,5 млн. АҚШ долларын құрады, аталған кезеңде импорттың көлемі аталған кезеңге 36 %-ға өсті және 117 млн. АҚШ долларын құрады. Агрохимия секторында өнім экспортының қысқаруы мен импортының өсуі ішкі сұраныстың өсуімен байланысты.

Агрохимия секторының 2008 – 2012 жылдардағы дамуының негізгі көрсеткіштері 1-кестеде көрсетілген.

1-кесте 2008 – 2013 жылдардағы сектор бойынша деректер

	2008 ж.	2009 ж.	2010 ж.	2011 ж.	2012 ж.	2013 ж.
Өңдеуші өнеркәсіптегі үлесі, %	0,6%	0,5%	0,4%	0,6%	0,6%	0,7%
Химия саласындағы үлесі, %	18,9%	17,9%	14,9%	18%	19,4%	21,4%
Өңдеу өнеркәсібі, млн. теңге	3 359 551	2 945 966	3 844 658	4 801 407	5 446 749	5 882 456
Өткен жылға НКИ %-да	97,5	97,1	113,9	107,7	101,2	101,6
Химия өнеркәсібі, млн. теңге	106 157	85 542	104 107	147 929	178 971	184 919
Өткен жылға НКИ %-да	107,4	75,7	121,4	130,1	103,2	103,3
Агрохимия өндірісі, млн. теңге	20 089	15 331	15 509	26 584	34 664	39 480
ЖҚҚ, млн. теңге**	9 719	8 238	12 900	21 520	26 147	31 565
ҚР-дағы еңбек өнімділігі, мың теңге/адам.	4 964	3 999	6 939	11 772	13 618	15 557
ҚР-дағы еңбек өнімділігі АҚШ долл./адам.	41 168	26 895	47 073	79 594	90 533	100 993
ЭЫДҰ бойынша орташа еңбек өнімділігі **, АҚШ долл./адам.	204 402	194 394	236 331	247917	248843	
Жұмыспен қамтылғандардың саны, адам.	1 958	2 060	1 859	1 828	1 920	2 029
Қолданыстағы кәсіпорындардың саны	24	22	21	25	28	
Оның ішінде:						
Ірі	3	3	3	3	2	
Орта	1	1	1	2	2	
Шағын	20	18	17	20	24	
Қуаттардың жүктелу дәрежесі, %*	44,4	38,8	42,8	39,6	38,8	
Жабдықтың тозуы, %	28,7	52,7	37,7	37,6	38,7	
Инвестициялар, млн теңге	338	484	424	1 851	3 484	782
Негізгі қаражатты жаңарту коэффициенті, %	5,6	3,9	39,2	55,2	8,9	

Жыл соңында бастапқы құны бойынша негізгі қаражаттың болуы, млн. теңге	4 254	4 090	6 358	10 213	16 954	
Экспорт, млн долл.	74,1	17,1	28,5	72,8	64,3	70,7
Импорт, млн долл.	231,0	196,8	186,3	212,0	263,4	255,2

Дереккөз: Қазақстан Республикасы Статистика агенттігі

1 - к е с т е г е :

е с к е р т п е :

* - Көрсеткішті «ҚИДИ» АҚ-ның статистикалық деректері негізінде есептелді.

Қазақстанда минералды тыңайтқыштардың өндірісін «Қазфосфат» ЖШС (суперфосфат, аммофос) және «ҚазАзот» ЖШС (аммони нитраты) фосфорлы және азотты тыңайтқыштардың өндірушілері ұсынады.

Калийлі тыңайтқыштардың өндірісі бүгінгі күні жоқ, алайда Қазақстанның батыс өңіріндегі калий шикізатының кен орнында геологиялық барлау жұмыстары жүргізілуде.

Азотты тыңайтқыштарды тұтыну 2012 жылы 403 мың тоннаны құрады, оның 165 мың тоннасы шығарылды, ал 319 мың тоннасы импортталды. Фосфорлы тыңайтқыштарды тұтыну 2012 жылы 60,7 мың тоннаны құрады, оның ішінде Қазақстан Республикасының аумағында 69,5 мың тонна шығарылды, ал импорт елеусіз. Калийлі тыңайтқыштарды тұтыну 2012 жылы 22 мың тоннаны құрады, оның барлық көлемі импортқа келеді. Қазақстан Республикасында кешенді тыңайтқыштардың нарығы толықтай импорттық өнімдерден тұрады және шамамен жылына 6 мың тоннаны құрайды.

Пестицидтер өндірісінің сегментін негізінен өсімдіктерді қорғау заттарының формуляциясымен айналысатын шағын кәсіпорындар ұсынады: «Агрохимия» ЖШС, «КазТрастКем» ЖШС, «Бай Жер» ЖШС, «Astana-NanChemicals» ЖШС, «Гербициды» АҚ. Елімізде пестицидтерді тұтыну 2012 жылы 28,5 мың тоннаны құрады, ал 18 мың тоннасы импортталды.

Халықаралық химиялық компанияларды агрохимия секторына тарту қажет. Айталық, DuPont компаниясы Қазақстан Республикасының аумағында ауыл шарушалығы үшін химиялық өнімнің өндірісін құруды жоспарлап отыр. Ресейдегі минералды тыңайтқыштарды ірі өндірушілердің бірі «ЕвроХим» ашық акционерлік қоғамы (бұдан әрі – ААҚ) кешенді тыңайтқыштар өндіру зауытын салуды жоспарлауда.

Агрохимиялық секторға халықаралық трансұлттық компанияларды да (Mosaic, PotashCorp, Agrium, YaraInternational, Monsanto, Syngenta, «Фосарго» жабық акционерлік қоғамы (бұдан әрі ЖАҚ) тартуға болады.

Саланың түйінді проблемалары:

- 1) сектор кәсіпорындарының өндірістік қуатын жүктеудің төмен деңгейі;
- 2) сектор кәсіпорындарындағы өндірісті жаңғырту мен дамыту үшін қаржы қаражатының тапшылығы;

- 3) жабдықтардың жоғары тозу деңгейі;
- 4) агрохимия өндірушілерінің тарапынан минералдық тыңайтқыштар мен пестицидтерді өткізуге/дистрибуциялауға арналған логистиканың әлсіз жүйесі;
- 5) агрохимиялық өнімдерге зерттеулер жүргізу үшін сынау базасының дайын еместігі және болмауы;
- 6) тиісті біліктілігі бар кадрлардың тапшылығы.

М а қ с а т

Ішкі сұранысты ынталандыру жолымен агрохимиялық секторды дамыту және сараптамалық әлеуетті өсіру.

Н ы с а н а л ы и н д и к а т о р л а р :

Бағдарламаны іске асыру 2019 жылы 2012 жылғы деңгейге қарай мынадай экономикалық к ө р с е т к і ш т е р д і ң :

- 1) жалпы қосылған құнның нақты тұрғыда кем дегенде 3 есеге;
- 2) жұмыспен қамтудың 1,1 мың адамға;
- 3) еңбек өнімділігінің нақты тұрғыда 1,9 есеге;
- 4) шикізат емес (өңделген) экспорт құнды көлемінің кемінде 2,8 есеге өсуіне қол жеткізуге мүмкіндік береді (2-кесте).

2-кесте. Нысаналы индикаторлар

№	Нысаналы көрсеткіштер	Өлшем бірлігі.	2012 ж. есеп	2013 ж. күтілетін	2012 жылға қарағандағы болжам						2019 ж. 2012 жылға, %-да
					2014	2015	2016	2017	2018	2019	
1	Жалпы қосылған құнның өсімі	%	100	98,2	99,5	142,7	165,4	193,5	269,0	396,0	3,3 есе
2	Жұмыспен қамтылғандардың өсімі	мың адам.	1,9	1,9	2,0	2,0	2,3	2,3	2,3	3,0	1,1 мың адамға.
3	ЖҚҚ бойынша еңбек өнімділігінің өсімі	%	100	92,9	94,2	119,2	138,1	160,0	222,4	188,1	1,9 есе
4	Шикізат емес (өңделген) экспорт құнының көлемі	%	100	110,0	116,7	146,7	194,8	222,8	266,9	275,6	2,8 есе

М і н д е т т е р

- 1) Қолданыстағы кәсіпорынды өндірістік тиімділігін арттыру үшін жаңғырту және шығарылатын өнімнің әртараптандырылуы;
- 2) Ішкі сұранысты ынталандыру;
- 3) Шикізат емес тауарды өткізу үшін нарықтарды ұлғайту;
- 4) Жаңа кәсіпорындарды құру;
- 5) Секторды білікті кадрлық ресурстармен қамтамасыз ету;
- 6) Сынау және сертификаттау инфрақұрылымын құру.

Қ ы з м е т т і ң б а с ы м т ү р л е р і

Бағдарлама шеңберінде қызметтің басымды түрлері айқындалған (3-кесте).

3-кесте – Агрохимия өнеркәсібі қызметінің басым түрлері

ЭҚЖ-4	Атауы

2015	Тыңайтқыштар мен құрамында азоты бар коспалардың өндірісі
2020	Пестицидтердің және өзге агрохимиялық өнімдердің өндірісі

Б а с ы м т а у а р л а р д ы ң т о п т а р ы

Басым тауарлық топтар ішкі нарыққа ғана еме, сондай-ақ макро өңір нарықтарында ТМД елдеріне, Иранға, Қытай мен Түркияға бағдарланады. Басым тауарларды / тауарлық топтарды өндіру бойынша кәсіпорындардың жаңа қуаттарын салу немесе жұмыс істеп тұрғандарын кеңейту агрохимия импортын қысқартуға және экспортын ұлғайтуға ықпал ететін болады.

4-кестеде импорттың анағұрлым жоғары құны бар тауарлық топтар тізбектелген.

4.2.6.4-кесте. Агрохимия өнеркәсібі басым тауарларының топтары

СЭҚТН -6	Тауарлық топтың атауы	Ішкі нарықтың импорттық сыйымдылығы, млн. АҚШ долл.	Макро өңір нарығының импорттық сыйымдылығы, млн. АҚШ долл.
201531	Карбамид	5,7	205,8
201532	Аммоний сульфаты	2,8	13,3
201551	Калий хлориді	5,1	3032,3
201552	Калий сульфаты	0,11	95,2
201559	Өзге калийлі тыңайтқыштар	17,3	33,5
201571	Кешенді тыңайтқыштар	6	1187,4
201573	МАФ/ДАФ	0,3	153,7
202011	Инсектицитер	18,6	439,5
202015	Фунгицитер	12,9	637,2
202012	Гербицитер	71,5	980,6

Б а с ы м ж о б а л а р

Агрохимиялық секторды дамытудағы мемлекеттік саясат бағдарламасы шеңберінде күрделі, калий тыңайтқыштарын (НРК-тыңайтқыштары), өсімдіктерді қорғау құралдарын өндіру жөніндегі басым бағыттарды іске асыруға бағытталатын болады.

2015 – 2019 жылдар кезеңінде бизнес-құрылымдардың ұсыныстарына сәйкес өндіріс көлемін және өнімнің қосылған құнын арттыруға, секторда жаңа өндірістерді құруға бағытталған жалпы инвестициялар көлемі 454 млрд. теңге болатын ірі инвестициялық жобалар іске асырылады.

Ақтөбе облысында Шилісай кенорнының кені негізінде күрделі минералдық тыңайтқыштар (МАФ/ДАФ) мен Жилиян калий тұздарының кен орны негізінде калий тыңайтқыштары өндірісін іске қосу жоспарлануда.

Жамбыл облысында агрохимиялық өнімдерді өндіру жөніндегі бірқатар жобалар жоспарланған. 2019 жылға дейін жылына 1 млн. тонна минералдық тыңайтқыштар өндірісіне қол жеткізу, калий сульфаты (жылына 300 мың тонна) мен глифосат (жылына 10 мың тонна) өндірісі бойынша жобаларын іске асыру жоспарлануда.

Мынадай жобаларды пысықтау жүргізілуде: жем фосфаттарын одан кейінгі шығарумен экстрациялық фосфор қышқылын шығару, метанол және аммиак негізінде

бірқатар химия өнімін шығару (формальдегид, уксус және перуксус қышқылы, аммиак селитрасы, азот қышқылы, карбамид, кешенді тыңайтқыштар және карбамидтік-формальдегидтік және меламиноформальдегидтік шайырлар), бір терезе қағидаты бойынша қызметтер кешенін ұсыну бойынша агрохимиялық сервистік орталықтарды құру.

Өнеркәсіпке арналған химикаттардың өндірісі

Өнеркәсіпке арналған химикаттарды өндіру секторы өнеркәсіптің дәстүрлі салалары (тау-кен-металлургиялық кешені (бұдан әрі –ТМК) және мұнайгаз саласы) үшін де, сол сияқты жоғары технологиялық секторлар (электрондық өнеркәсіп, аккумуляторларды, энергия тиімді және инновациялық құрылыс материалдары, машинажасау) үшін де шикізаттың, жартылай фабрикаттардың жеткізушісі болып табылады. Өнеркәсіпті дамыту жалпы сектор өніміне сұранысты ұлғайтуға алып келеді.

Қазақстандағы өнеркәсіпке арналған жұмыс істеп тұрған химикаттардың өндірістері негізінен базалық химия өнімдерімен: пайдалы қазбаларды өндіру, минералды тыңайтқыштарды өндіру кезінде пайдаланылатын неорганикалық қышқылдар мен сілітілерді, сондай-ақ лак және бояу өнімін, жарылғыш заттар мен үстіңгі-белсенді заттарды (бұдан әрі – ҮБЗ) ұсынылған.

2012 жылы ішкі нарықтың сыйымдылығы 1,4 млрд. АҚШ долларын құрады. Басымды тауарлық топтар бойынша Қазақстан импортының көлемі 300 млн. АҚШ долл. асады, макроөңірдің сол тауарлар бойынша импорттық сыйымдылығы - шамамен

6	млрд.	АҚШ	долл.

Сектордың үлесі орташа алғанда өңдеуші өнеркәсіпте 2 %-ды, химия өнеркәсібінде – 68 %-ды құрайды. Сектор өндірісінің көлемі 2012 жылы 118,5 млрд. теңгені құрады, ол 2008 жылға қарағанда 60 %-ға артық. 2012 жылы 2008 жылмен салыстырғанда сектордың ЖҚК 2,5 есеге өсті. Қорытындысында сектордың еңбек өнімділігі 2,3 есеге өсті. Дегенмен бұл ҮЭДҰ елдерінің ұқсас көрсеткіштерінен

2	есе	төмен.

Сектор кәсіпорындарындағы жабдықтардың тозуы 40%-ға жетеді, қарқынның жүктемесі 60% астамды құрайды. Қуаттың жоғары жүктемесі экспорртаушы-кәсіпорындар: «АЗХС» АҚ мен «Қазфосфат» ЖШС тиесілі. Жаңғырту коэффициентін 2012 жылы 8,5%-ға ұлғайту жабдықтың тозу коэффициентінің 2011 жылғы 45 %-дан 2012 жылғы 30 %-ға дейін төмендеуіне ықпал етті.

Өнеркәсіп үшін химикаттардың өндірісі секторындағы экспорт 2008 жылмен салыстырғанда 16,4 %-ға өсті және 600 млн. АҚШ долларын құрады. Экспортқа негізінен төменгі шектегі өнімдер шығады, ал сол уақытта импортты өте жоғары

шектегі	тауарлар	құрайды.

Өнеркәсіп үшін химикаттар өндірісі секторының 2008 – 2012 жылдардағы негізгі көрсеткіштері 1-кестеде ұсынылған.

1-кесте. 2008 – 2013 жылдардағы сектор бойынша деректер

	2008 ж.	2009 ж.	2010 ж.	2011 ж.	2012 ж.	2013 ж.
Сектордың өңдеуші өнеркәсіптегі үлесі, %	2,2	2,0	1,9	2,1	2,2	2,0
Сектордың химия өнеркәсібіндегі үлесі, %	70,0	69,0	69,6	66,6	66,2	64,7
Өнеркәсіп үшін химикаттар өндірісінің көлемі, млн. теңге	74 275	59 055	72 474	98 527	118 555	119 685
ЖҚҚ, млн. теңге	37 677	33 670	63 571	83 964	93 740	75 762
ЭБДҮ бойынша орташа еңбек өнімділігі **, АҚШ долл./адам.	104167	104304	111909	117373	117105	
Еңбек өнімділігі **, АҚШ долл./адам.	24308	18912	33899	32508	45273	
Еңбек өнімділігі **, мың теңге/адам.	2 931	2 812	4 997	4 808	6 810	
Жұмыспен қамтылғандардың саны, адам.	12 856	11 972	12 723	17 465	13 766	13 703
Қолданыстағы кәсіпорындардың саны	138	154	156	155	153	
Оның ішінде:						
Ірі	6	7	9	9	8	
Орта	12	16	19	17	20	
Шағын	120	131	128	129	125	
Инвестициялар, млн теңге	6 645	29 295	17 381	19 870	40 391	25 462
Жабдықтың тозуы, %	35,3	37,4	41,1	44,8	30,1	
Негізгі құралдарды жаңарту коэффициенті, %	10,6	10,4	13,1	11,9	20,4	
Жыл соңында бастапқы құны бойынша негізгі құралдардың болуы, млн.теңге	10 884	4 218	10 377	18 276	26 097	
Экспорт, млн долл.	516,0	269,6	369,6	511,5	600,6	624,9
Импорт, млн долл.	1 040, 1	893,5	1 054,8	1 209,3	1296,3	1 459,1

Дереккөзі: Қазақстан Республикасы Статистика агенттігі, TradeMap, Euromonitor дерекқоры.

Секторда күкірт қышқылын («СКЗ-У» ЖШС, «Қазфосфат» ЖШС), сары фосфорды («Қазфосфат» ЖШС), хром қоспаларын («Ақтөбе хром қоспалары зауыты» АҚ), балқымалы қышқылын («Үлбіфтор-Комплекс» ЖШС), хлор-сіліті сегментін («Каустик» АҚ), лак бояу өнімдерін («Alina» компания тобы), жарылғыш заттар («Орика-Қазақстан» АҚ, «ҚазЦКУБНитрохим» АҚ) өндіруші кәсіпорындарын ұсынды.

Сектордың ірі ойыншылары «Қазфосфат» ЖШС болып табылады, олардың үлесі химия өнеркәсібі өндірісінің жалпы көлемінде 22 %, «Ақтөбе хром қоспалары зауыты» АҚ - 12,5 %, «Каустик» АҚ - 2,4 % құрайды. Өнеркәсіп үшін химикаттарды өндіру секторы өнімді негізінен еліміздің ішкі тұтынуы үшін ғана шығарады, өйткені өнімнің осындай көп бөлігі қиын тасымалданады және адамдардың денсаулығы үшін қауіпті б о л ы п т а б ы л а д ы .

Саланы одан әрі дамыту үшін Қазақстан Республикасы аумағында инвестициялық жобаларды іске асыру мақсатында халықаралық химиялық компанияларын тарту қажет . Қазіргі уақытта халықаралық компаниялармен келіссөздер жүргізілуде: China Kingho Energy Group Co., Ltd (Қытай), IndussGroup (Бельгия), DowChemicalsCompany (АҚШ),

Lanxess (Германия), GreenDay (Германия), LanzaTech (АҚШ)

Секторды дамытудың негізгі кедергілері мыналар болып табылады:

- 1) көліктік және энергетикалық монополистердің тарифтік саясатын өзгерту;
- 2) сектор кәсіпорнындағы өндірісті жаңғырту мен дамыту үшін қаржы қаражатының тапшылығы;
- 3) сынау және сертификациялық инфрақұрылымның дамымауы.
- 4) тиісті біліктілігі бар кадрлардың тапшылығы.

М а қ с а т

Өндіріс көлемін кеңейту және жұмыс істейтін кәсіпорындарды жаңғырту, жаңа өнімдерді шығару жөніндегі өндірісті құру.

Н ы с а н а л ы и н д и к а т о р л а р

Бағдарламаны іске асыру 2019 жылы 2012 жылдың деңгейіне мынадай экономикалық көрсеткіштерге қол жеткізуге мүмкіндік береді (2-кесте):

- 1) жалпы қосылған құнның нақты тұрғыда кем дегенде 1,5 есе өсуі;
- 2) жұмыспен қамтудың кемінде 1,1 мың адамға өсуі;
- 3) еңбек өнімділігінің нақты көріністе 1,4 есеге өсуі;
- 4) шикізат емес (өңделген) экспорттың құндық көлемінің кемінде 1,3 есеге өсуі.

2-кесте. Нысаналы индикаторлар

№	Нысаналы көрсеткіштер	Өлшем.бірл.	2012 есеп	2013 күтілетін	2012 жылға болжам.						2012 жылға 2019ж, еселерде
					2014	2015	2016	2017	2018	2019	
1	Жалпы қосылған құн	%	100	98,2	107,3	115,8	118,9	128,6	142,6	153,2	1,5 есе
2	Жұмыспен қамтылғандар	мың адам	13,8	13,7	14,2	14,2	14,2	14,2	14,9	14,9	1,1 мың адамға.
3	Ж Қ Қ бойынша еңбек өнімділігі	%	100	98,7	104,4	112,5	115,4	123,9	131,8	141,6	1,4 есе
4	Шикізат емес (өңделген) экспорт құнының көлемі	%	100	104,0	108,6	112,9	117,1	121,4	125,7	130	1,3 есе

М і н д е т т е р

- 1) Қолданыстағы кәсіпорындардың қуаттың кеңейтуді қолдау;
- 2) Өндірістің тиімділігін арттыру үшін қолданыстағы кәсіпорындарды жаңғырту;
- 3) Қолданыстағы кәсіпорындар өнімін әртараптандыру;
- 4) Жаңа кәсіпорындарды құру;
- 5) Жаңа өндірістерді инфрақұрылыммен қамтамасыз ету және жұмыс істеп тұрған кәсіпорындарды инфрақұрылымын жаңарту;

б) Секторды білікті кадрлық ресурстармен қамтамасыз ету;

Қызметтің басымды түрлері

Бағдарлама шеңберінде қызметтің басымды түрлері айқындалған (3-кесте).

3-кесте. Өнеркәсіпке арналған химикаттар өндірісі секторының басым қызметтері

ЭҚЖ-4	Атауы
2011	Өнеркәсіп газдарының өндірісі
2012	Бояғыштар мен пигменттер өндірісі
2013	Негізгі бейорганикалық қосындылар өндірісі
2030	Бояулардың, лактардың және ұқсас бояғыш заттардың өндірісі
2041	Сабын және жуатын, тазартатын және ысқылайтын заттардың өндірісі
2051	Жарылғыш заттардың өндірісі
2059	Өзге химиялық өнімдердің өндірісі

Тауардың басым топтары

Жаңа кәсіпорындарды салу немесе жұмыс істеп тұрған қуатты кәсіпорындарды басым тауарларды /тауарлық топтарды өндіру бойынша кеңейту өнеркәсіп үшін химикаттар өндірісі секторы өнімдерінің импортын қысқартуға және экспортын ұлғайтуға мүмкіндік береді.

4-кестеде импорттың анағұрлым жоғары құны бар тауарлық топтар тізбектелген.

4-кесте. Басым тауарлық топтар, тонналар.

СЭҚТН-6	Тауарлық топ атауы		2008 ж.	2009 ж.	2010 ж.	2011 ж.	2012 ж.
201324	Сутегі хлориді (тұзды қышқыл)	Импорт, тонна	31945	28995	29434	29318	27700
		Импорт, мың АҚШ долл.	7 384	5 141	3 597	8 681	7 540
201343	Динатрий корбонаты	Импорт, тонна	390557	311564	342661	376832	434795
		Импорт, мың АҚШ долл.	97 134	74 655	40 653	100 126	111 030
201325	Натрий гидроксині су ертіндісіндегі (каустик содасы)	Импорт, тонна	77535	94674	62020	26071	32652
		Импорт, мың АҚШ долл.	15 958	17 891	8 882	16 409	14 553
201363	Сутегі пероксиді	Импорт, тонна	4059	8685	12648	10960	14410
		Импорт, мың АҚШ долл.	3 152	6 512	8 460	7 982	10 235
201321	Кальций хлориді	Импорт, тонна	8019	5897	11434	9028	9519
		Импорт, мың АҚШ долл.	2 719	1 667	1 324	3 793	4 471
203012	Қиын полэфироер негізіндегі бояулар мен лактар	Импорт, тонна	20878	21174	23064	19214	17068
		Импорт, мың АҚШ долл.	32 318	30 108	23 796	49 292	30 011
205111	Оқ-дәріден басқа, дайын жарылғыш заттар	Импорт, тонна	18688	19583	13078	12986	16732
		Импорт, мың АҚШ долл.	36 277	36 738	15 740	20 929	26 853
	Антидетонаторлар, антиоксиданттар,	Импорт, тонна	17624	18510	10759	10459	9662

205942	ингибиторлар шайыр түзгіштер, қойылтқыштар, антикоррозионды заттар және өзге мұнай өнімдеріне немесе басқа да сұйықтықтарға дайын қондырғыштар	Импорт, мың АҚШ долл.	73 590	63 101	43 226	45 534	43 416
205956	Катализаторлар	Импорт, тонна	1 058	692	753	1 065	1 482
		Импорт, мың АҚШ долл.	10 066	4 979	3 081	7 141	13 313
205943	Антифриздер және антиағартқыш дайын өзге сұйықтықтар	Импорт, тонна	25245	25549	30576	30464	37194
		Импорт, мың АҚШ долл.	30 792	21 814	14 208	38 046	41 405

Б а с ы м д ы ж о б а л а р

2015-2019 жылдар кезеңінде өнеркәсіп үшін химикаттар шығару секторын дамытудағы мемлекеттік саясат жұмыс істеп тұрған кәсіпорындардың өндірістік қуаттарын ұлғайтуға және жаңа кәсіпорындарды құруға бағытталатын болады.

2015-2019 жылдар кезеңі үшін өндіріс көлемін және қосылған құнды арттыруға бағытталған, жалпы көлемі 80 млрд. теңге инвестициямен бизнес-құрылымдардың өздерінің ұсыныстарына сәйкес ірі инвестициялық жобалар іске асырылатын болады.

Автокөлік құралдарының, олардың бөлшектерінің, керек-жарақтары мен қозғалтқыштарының өндірісі

Автокөлік құралдарының, олардың бөлшектерінің, керек-жарақтары мен қозғалтқыштарының өндірісі – экономиканың жаңа индустриясы, оның Қазақстандағы машина жасаудың жалпы көлеміндегі алатын үлесі айтарлықтай қомақты.

Ұлттық автомобиль құрылысын дамыту экономиканың басқа салаларына мультипликативті әсерін тигізеді. Айталық, автомобиль өндірісінде құрылған бір жұмыс орны металлургия, химия және электроника өнеркәсібі, металл өңдеу, қосалқы бөлшектер өндірісі, көлік және көрсетілетін қызметтер саласы сияқты аралас салаларда тағы да 3-еуден 11-ге дейінгі жұмыс орындарын құруға мүмкіндік береді.

Елдің ішкі нарығының сыйымдылығы шамамен 5 млрд. АҚШ долларын құрайды, оның ішінде, 82% импорт есебінен өтеледі. Басымды тауарлық топтар бойынша макроөңір елдерінің импорттық сыйымдылығы 70 млрд. АҚШ долларынан асады, оның ішінде, шамамен 30 млрд. АҚШ долларын автокомпоненттер құрайды.

Бірқатар отандық компаниялар Қазақстан Республикасының Үкіметімен өнеркәсіптік құрастыру туралы келісімді жасасты, оның шеңберінде мемлекет преференциялар ұсынады. Бұл ретте, келісім шеңберінде компаниялар белгілі бір мерзімде неғұрлым терең технологиялық бөліністерді және жинақтаушылардың өндірісін игеруді қамтитын даму деңгейіне шығуды қамтамасыз етеді.

2008 – 2012 жылдар аралығында жалпы қосылған құн 5,8 есе өскен. Автоөндірісте жұмыспен қамтылғандар саны 2000 адам. 2008 – 2012 жылдар аралығында еңбек

өнімділігі 7,5 есе ұлғайған және ЭЫДҰ елдерімен бір деңгейде.

Сектордағы экспорт көп емес, 2012 жылы 35 млн. АҚШ долл. құрды.

1-кесте. 2008 – 2013 жылдардағы сектор бойынша деректер

Көрсеткіш	2008 ж.	2009 ж.	2010 ж.	2011 ж.	2012 ж.	2013 ж.
Машина жасау, млн. теңге	301 386	281 310	376 184	536 876	687 235	853 923
Өткен жылға НКИ, %	89,7	82,5	133,6	119,0	116,5	114,6
Автокөлік құралдары, олардың бөлшектері, керек-жарақты және қозғалтқыштарды, млн. теңге	13 565	6 347	15 768	35 404	78 423	156 563
Алдыңғы жылға %-ды автокөлік құралдарын, трейлерді және жартылай тіркемелерді шығару	54,0	36,8	210,6	210,7	198,3	178,9
ЖҚҚ, млн теңге	5 989,1	3 514,4	8 003,2	16 708,0	34 615,3	33 984,0
Жалдамалы қызметкерлердің тізімдік саны, адам	1 763	1 283	1 133	1 252	1 351	1 731
ҚР-да еңбек өнімділігі, мың теңге/адам*	3 398	2 740	7 064	13 346	25 623	-
ҚР-да еңбек өнімділігі**, \$ *	28 101	18 463	47 922	90 145	170 484	-
ЭЫДҰ елдері бойынша еңбек өнімділігі, \$.	82 915	75 482	83 368	90 822	91 293	-
Жұмыс істеп тұрған кәсіпорындар саны	16	17	15	20	22	-
Қуаттардың жүктелу деңгейі, %**	18,3	9,6	14,3	22,2	36,9	-
Негізгі құралдардың тозу дәрежесі, %	21,9	29,1	32,4	33,7	30,9	-
Негізгі капиталға инвестициялар, млн теңге	156	828	537	12 550	2 234	9 468
Негізгі құралдарды жаңарту коэффициенті, %	4,3	1,7	4,2	12,7	14,4	-
Бастапқы құны бойынша жылдың соңына негізгі құралдардың болуы, млн теңге	1 813	1 647	1 660	1 923	2 861	-
Экспорт, млн долл.	43,8	35,6	33,1	41,0	35,1	44,1
Импорт, млн долл.	2 378	1 408	1 236	1 816	3 202	4 285

Дереккөз: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

1 - к е с т е г е :

Е с к е р т п е :

*Еңбек өнімділігі секторда жұмыспен қамтылған санға ЖҚҚ бөлуден жеке ретінде е с е п т е л г е н .

**Көрсеткішті «ҚИДИ» АҚ статистикалық деректер негізінде есептеген

Жеңіл автомобильдер өндірісі Шығыс Қазақстан және Қостанай облыстарында, жүк автомобильдері - Ақмола және Алматы облыстарында шоғырланған. Арнайы және мамандандырылған автомобильдер Батыс Қазақстан және Ақмола облыстарында шығарылады. Тіркемелер мен жартылай тіркемелер негізінен Жамбыл облысында және Алматы қаласында шығарылады.

Қазақстан Республикасының автокөлік өнеркәсібін одан әрі дамыту стратегиясы отандық компаниялардың General Motors, Hyundai, Kia, Peugeot, Renault-Nissan-Avtovaz, Skoda, Toyota, Iveco сияқты әлемдік көшбасшылармен ынтымақтастығына негізделген

. Бұл стратегия Қазақстанға қысқа уақытта орын алып отырған технологиялық артта қалуды еңсеруге, құзыретті жедел түрде ұлғайтуға мүмкіндік береді, бұл өз кезегінде жаһандық автокөлік экожүйесін қосылуға мүмкіндік береді.

Әлемдік нарықта автокөлік құралдарына арналған жиынтықтауыштар өндірісінде Denso (Жапония), Magna International (Канада), Aisin Seiki (Жапония), Delphi Automotive (Ұлыбритания), TRW Automotive Holdings (АҚШ), Valeo (Франция) көшбасшылар болып табылады, оларды Қазақстанға тарту бойынша жұмыс жүргізілетін болады.

Сектордың негізгі проблемалары:

- 1) ішкі нарық көлемінің шағын болуы;
- 2) автомобильдерді ірі сериялармен³ шығарудың болмауы;
- 3) жергіліктендірудің және қосылған құнның төмен деңгейі;
- 4) техникалық реттеу саласында инфрақұрылымның болмауы;
- 5) кәдеге жаратудың кешенді жүйесінің болмауы;
- 6) қолжетімді қаржы ресурстарының болмауы;
- 7) халықтың сатып алу қабілетінің жоғары еместігі;
- 8) тиісті біліктілігі бар кадрлардың жетіспеушілігі;
- 9) Ғылыми-зерттеу тәжірибелік-конструкторлық жұмыстардың (бұдан әрі – ҒЗТКЖ) на ша р да му ы .

10) Қазақстан Республикасының аумағы арқылы көлік құралдарын жеткізудің көліктік тарифтерінің жоғарылығы;

11) Кеден одағы (бұдан әрі – КО) елдерінің нарығына қазақстандық өнімдерді экспорттаған кезде техникалық кедергілердің болуы, техникалық реттеу саласында Ресей Федерациясының техникалық сынақ базасына тәуелділік және омологация мүмкіндігінің болмауы.

Қазақстанның ДСҰ-ға кіруі отандық автокөлік өндірушілерге мемлекеттік қолдау шараларына белгілі бір талаптар қояды.

³ Ірі сериялы өндіріс - өнім үздіксіз үлкен көлемде дайындалатын сериялық өндіріс түрі. Ірі сериялық өндірісте мамандандырылған жабдық, толассыз желілер мен автоматтандыру құралдары кеңінен пайдаланылады.

М а қ с а т ы

Автокөлік құралдары өндірісінің бәсекеге қабілетті ірі сериялы өндірісін құру және жергіліктілендіру деңгейін жоғарылату.

Н ы с а н а л ы и н д и к а т о р л а р

Бағдарламаны іске асыру 2012 жылдың деңгейіне қарағанда 2019 жылы мынадай экономикалық көрсеткіштердің мынадай өсуіне қол жеткізуге мүмкіндік береді (2-кесте)

) :

- 1) жалпы қосылған құнның нақты мәнде кемінде 4,9 есе өсуі;
- 2) жұмыспен қамтудың кемінде 4,8 мың адамға өсуі;
- 3) еңбек өнімділігінің нақты мәнде 1,1 есе өсуі;
- 4) экспорттың 2019 жылға қарай өндіріс көлемінен 30% өсуі;

2-кесте. Нысаналы индикаторлар

Р/с №	Нысаналы көрсеткіштер	Өлш. бірл.	2012 есеп	2013 күтіледі	2012 жылға қатысты болжам						2012 жылға қатысты 2019 ж., %-бен
					2014 ж	2015 ж	2016 ж	2017 ж	2018 ж	2019 ж	
1	Жалпы қосылған құн	%	100	185,5	201,3	257,6	310,9	386,8	411,3	487,1	4,9 есе
2	Жұмыспен қамтылғандардың саны	Мың адам	1,4	1,7	1,5	1,8	2,0	3,9	4,2	6,2	4,8 мың адамға
3	еңбек өнімділігі	%	100	144,8	181,2	193,4	211,4	132,6	133,5	106,9	1,1 есе
4	Шикізат емес (өңделген) экспорт көлемінің құндық көлемі	%	100	125,7	128,9	135,4	140,8	149,6	157,6	168,5	жыл сайын өндіріс көлемінен 30%

2 - к е с т е г е :

е с к е р т п е :

* 2012 жылдың салыстырмалы бағаларымен.

М і н д е т т е р і

- 1) автомобильдердің ірі сериялы өндірісіне бағытталған жобаларды қолдау;
- 2) меншікті автоқұрамдауыш базасын құру;
- 3) ішкі сұранысты ынталандыру;
- 4) шикізат емес тауарларды өткізу үшін нарықтарды кеңейту;
- 5) техникалық реттеу инфрақұрылымын жасау;
- 6) ішкі нарықтағы өнім қауіпсіздігі мен сапасын арттыруға бағытталған техникалық реттеу жүйесін жетілдіру және нысаналы экспорттық нарықтардағы техникалық кедергілерді еңсеру;
- 7) кәдеге жаратудың кешенді жүйесін құруды ынталандыру;
- 8) қаржылық ресурстардың қолжетімділігін арттыру;
- 9) инфрақұрылымдық тарифтердің бәсекеге қабілеттілігін арттыру үшін жағдай жасау ;
- 10) автомобиль өнеркәсібі секторын білікті кадрлармен қамтамасыз ету;
- 11) саладағы технологиялар трансферті мен ҒЗТКЖ қолдау.

Қ ы з м е т т і ң б а с ы м т ү р л е р і

Бағдарлама шеңберінде қызметтің басым түрлері айқындалды (3-кесте).

3 - кесте. Қызметтің басым түрлері

ЭКЖЖ	Қызмет атауы
2910	Автокөлік құралдарын шығару
2920	Автокөлік құралдарына арналған шанақтар, трейлерлер мен жартылай тіркемелер шығару

2931	Автокөлік құралдары үшін электр және электронды жабдықтар шығару
2932	Автокөлік құралдары мен олардың қозғалтқыштары үшін өзге де бөлшектер мен керек-жарақтарды шығару
3099	Басқа топтамаларға қосылмаған өзге де көлік құралдары мен жабдықтарды шығару

Тауарлардың басым топтары

Тауарлар топтарының дамуындағы басым бағыты автокөлік құралдарын, олардың бөлшектерін, керек-жарақтары мен қозғалтқыштарын өндіру болып табылады (4-кесте).

Белгілі бір әлеуеті бар отандық компаниялардың қатысуымен автокөлік құралдарының бөлшектері мен керек-жарақтарының өндірісі саласындағы басым жобалар аккумулятор батареяларының, электр-техника бұйымдарының, шыны, резеңке-техникалық бұйымдардың, консистентті жағармайдың, мотор майының, сүзгілердің, тежегіш қалыптарының, отырғышты қаптауға арналған тоқыма бұйымдарының, сондай-ақ экстерьер мен интерьердің басқа да элементтерінің өндірісі болып табылады.

Дамудың келесі басым бағыты сектор кәсіпорындарына сервистік, инжинирингтік қызмет көрсету болып табылады.

4-кесте. – Тауарлардың басым топтары

СЭКН-6	Тауар тобының атауы	Ішкі нарықтың импортты қажет етуі, мың АҚШ долл.	Макроөңір елдерінің импортты қажет етуі *, мың АҚШ долл.
293210	8703 тауар позициясының моторлы көлік құралдарына арналған шанақтар	104 853	3 800 300
293220	Шанақтардың өзге де бөлшектері мен керек-жарақтары (кабиналарды қоса алғанда)	17 494	6 889 033
291030	8701-8705 тауар позициялары автомобильдерінің өзге де бөліктері мен керек-жарақтары	77 399	4 623 022
292010	Жартылай тіркемелерге арналған дөңгелекті тракторлар	251 940	3 375 879
293241	Көлік құралының толық массасы 20 тоннадан көп, сығымнан (дизельмен немесе жартылай дизельмен) тұтанатын поршеньді іштен жану қозғалтқыштары бар жүктерді тасуға арналған өзге моторлы көлік құралдары.	280 869	3 394 797
293230	Аспалы амортизаторлар	45 941	2 131 760
292010	Қондырмалар (қораптар, борттар, күймелер)	21 214	438 232
292023	Сұйықтықты тасымалдауға арналған цистерналар	15 491	163 078
291041	Толық массасы 5 тоннадан аз жүк автомобильдері	63 680	1 926 059
291041	Толық массасы 5 тоннадан жоғары 20 тоннаға дейінгі жүк автомобильдері	65 297	1 154 475
291030	Автобустар	78 878	835 069
291030	Тежегіштер мен сервокүшейткіші бар тежегіштер, олардың бөлшектері	27 878	2 147 263

293230	Жүріс дөңгелектері, олардың бөлшектері мен керек-жарақтары	37 143	1 772 328
293230	Трансмиссияның басқа элементтерімен бірге немесе бөлек дифференциалы бар жетекші белдіктер	18 977	1 584 348
293230	Жүк тасымалдауға арналған өзге де тіркемелер мен жартылай тіркемелер	80 779	1 291 690
292023	Руль доңғалақтары, руль бағанасы және руль механизмдерінің қартерлері	8 502	2 338 362
293230	Ілінісу жинағы және оның бөліктері	10 456	680 500
293230	Сөндіргіштер және газ шығаратын түтіктер	8 869	689 287
293230	Бамперлер және олардың бөліктері	7 644	647 948
293230	Радиаторлар	20 586	592061
293230	Стартерлер және стартер-генераторлар	11 256	307 904
293122	Оталу білтелері	8 780	257 774
293121	Моторлы көлік құралдарында пайдаланылатын үлгідегі отыруға арналған жиһаз	1 579	393 392
293210	Үрлеу жүйесі бар қауіпсіздіктің пневможастықтары, олардың бөліктері	3 620	719 656
293220	Бөлгіштер; оталу катушкалары	3 106	218 194
293121	Қауіпсіздік белдіктері	754	190 373
293220	Электр жарық беру жабдығы немесе сигнал беру бөліктері жабдығы	756	449 540

4 - к е с т е г е :
е с к е р т п е :

* макроөңір елдері: Армения, Әзербайжан, Беларусь, Қытай, Грузия, Иран, Қырғызстан, Ресей, Тәжікстан, Түрікменстан, Украина, Өзбекстан.

Б а с ы м ж о б а л а р

2015 – 2019 жылдар аралығындағы кезеңде Шығыс Қазақстан, Қостанай және Алматы облыстарында 2019 жылға қарай 190 мың автомобильдерді шығару жобалық қуатымен ірі сериялы өндірісті ұйымдастыруға және жергіліктендірудің 50 % деңгейіне қол жеткізу үшін жиынтықтауыштар шығаруға бағытталған бірқатар жобаларды іске асыру жоспарланады.

Э л е к т р ж а б д ы ғ ы

International Energy Agency деректері бойынша электр машиналары мен жабдығына сұраныстың өсуі болжануда, бұл әлемде электр энергиясын тұтынудың өсуіне негізделеді, бұл ретте 2030 жылға дейінгі кезеңде өсіудің 80%-дан астамы дамушы экономикалар тарапынан қамтамасыз етілетін болады. Сектордың дамуында әлемдік жиынтық инвестициялар 2030 жылға дейінгі кезеңде 13,7 трлн АҚШ долларын құрайды.

Сектор өндірісі өнімінің ішкі нарығы 3,5 млрд. АҚШ долларын құрайды, оның ішінде 2,9 млрд. АҚШ доллары импортқа тиесілі. Тауарлардың басым топтары

бойынша ішкі нарықтың және макроөңір нарықтарының импортты қажет етуі тиісінше 1 және 38 млрд. АҚШ долл. құрайды.

Жалпы қосылған құн 2008 жылдан бастап 2,3 есе өсіп, 2012 жылы 47,4 млрд теңгені құрады. Секторда жұмыспен қамтылған адамдардың саны да оң серпінге ие: 2008 жылдан бастап секторда жұмыспен қамтылған адамдар санының өсуі 1,5 мың адамды құрады, электр жабдығы өндірісінде жұмыспен қамтылған адамдардың жалпы саны 2012 жылы 9,2 мың адамды құрады.

Сектордағы еңбек өнімділігі 2012 жылдың қорытындылары бойынша 34,6 мың АҚШ долларын құрады, бұл ЭЫДҰ елдеріндегі ұқсас сектор көрсеткіштерінен үш есе төмен.

Экспорт 2009 жылдан бастап тұрақты өсіп, 2012 жылы 131,3 млн. АҚШ долларын құрады.

1-кесте. 2008 – 2013 жылдардағы электр жабдығы бойынша деректер

Көрсеткіштер	2008 ж.	2009 ж.	2010 ж.	2011 м	2012 ж.	2013 ж.
Машина жасау, млн. теңге	301 386	281 310	376 184	536 876	687 235	853 923
ФКИ, алдыңғы жылға %	89,7	82,5	133,6	119,0	116,5	114,6
Электр жабдығы, млн. теңге	49 040,05	43 949,83	57 742,48	72 869,69	80 603,58	88 113,40
электр жабдығы өндірісі, алдыңғы жылға %	109,6	102,2	121,1	98,0	106,8	109,3
Өңдеуші өнеркәсіптегі электр жабдығының үлесі	1,5%	1,5%	1,5%	1,5%	1,5%	1,5%
Машина жасау көлеміндегі электр жабдығының үлесі	16%	16%	15%	14%	12%	10%
ЖҚҚ, млн. теңге	20 355,7	19 342,8	44 104,5	43 260,8	47 437,3	40 259,90
Жалдамалы қызметкерлердің тізімдік саны, адам	9 425	7 402	8 073	8 870	9 207	9 561
Еңбек өнімділігі млн. теңге	2,6	2,6	5,4	4,9	5,2	-
Еңбек өнімділігі, мың АҚШ доллары	22,0	17,7	36,9	33,2	34,6	-
ЭЫДҰ елдері бойынша еңбек өнімділігі, мың АҚШ доллары	94,3	88,7	96,7	100,8	99,0	-
Жұмыс істеп тұрған кәсіпорындардың саны	59	52	48	64	65	-
Есепті жылы орташа жылдық қуат пайдалану, %	47,9	36,2	59,7	64,8	74,6	-
Жабдықтың тозу деңгейі, %	25,6	28,6	37,1	40,5	34,2	-
Негізгі капиталға инвестициялар, млн теңге	3 860,6	2 185,3	7 068,1	5 224,3	5 156,2	7 164,2
Негізгі құралдарды жаңарту коэффициенті, %	24,8	20,0	13,2	12,3	19,4	-

р/с №	Нысаналы көрсеткіштер	Өлшем бірлігі	2012 ж. есеп	2013 ж. күтіледі	2014 ж.	2015 ж.	2016 ж.	2017 ж.	2018 ж.	2019 ж.	2012 ж. қатысты 2019 ж. %-де
1	Жалпы қосылған құн	%	100	96,1	119,1	136,1	163,6	196,3	201,6	200,7	2,1 есе
2	Жұмыспен қамтылғандар саны	мың адам	9,2	9,6	9,9	10,1	11,2	11,7	11,5	11,2	2 мың адамға
3	еңбек өнімділігі	%	100	92,5	111,2	124,1	134,0	153,8	161,3	164,7	1,7 есе
4	Шикізаттық емес (өңделген) экспорт көлемінің құндық көлемі	%	100	109,2	119,3	130,4	142,4	156,6	170,0	185,7	1,9 есе

М і н д е т т е р

- 1) еңбек өнімділігін арттыру;
- 2) шикізат емес тауарларды өткізу үшін нарықтарды кеңейту;
- 3) жұмыс істеп тұрған кәсіпорындардың қуатын жаңғырту;
- 4) ішкі нарықта өнімнің қауіпсіздігі мен сапасын арттыруға бағытталған техникалық реттеу жүйесін жетілдіру және нысаналы экспорттық нарықтардағы техникалық кедергілерді еңсеру;
- 5) қаржылық ресурстардың қолжетімділігін арттыру;
- 6) жаңа өндірістердің пайда болуы үшін жағдайлар жасау;
- 7) технологиялар трансфертін және ҒЗТКЖ қолдау;
- 8) секторды жоғары білікті кадрлармен қамтамасыз ету.

Қ ы з м е т т і ң б а с ы м т ү р л е р і

Бағдарлама шеңберінде қызметтің басым түрлері айқындалды (3-кесте).

3-кесте. Қызметтің басым түрлері

ЭҚЖЖ	Қызмет атауы
2521	Радиаторларды және орталық жылу қазандықтарын өндіру
2529	Өзге металл цистерналарды, ыдыстарды және контейнерлерді өндіру
2530	Орталық жылу қазандықтарынан басқа бу қазандықтарын өндіру
2711	Электр моторларын, генераторларды және трансформаторларды өндіру
2712	Электр таратқыш және реттегіш аппаратура өндіру
2720	Батареялар мен аккумуляторлар өндіру
2731	Талшықты-оптикалық кәбіл өндіру
2732	Электр сымы мен кәбілдің басқа түрлерін өндіру
2733	Электр құралдарын өндіру
2740	Электр жарық беру жабдығын өндіру
2790	Басқа да электр жабдығын өндіру
2811	Авиациялық, автомобильдік және мотоциклдық қозғалтқыштардан басқа, қозғалтқыштар мен турбиналар өндіру
2825	Өнеркәсіптік тоңазытқыш және желдеткіш жабдығын өндіру

Тауарлардың басым топтары

Секторды дамытудың басым бағыттарына жоғары ішкі, сол сияқты экспорттық әлеуеті бар машиналар мен жабдықтарды, олардың өндірісіне арналған жиынтықтауыштар мен құрауыштарды өндіру (3-кесте), сондай-ақ базалық өндірістерді ұйымдастыру (құю, соғу, металл өңдеу және т.б.) жатады. Машиналар мен жабдыққа сервистік және техникалық қызмет көрсету жөніндегі өндірістерді ұйымдастыруда секторды дамытудың басымдығы болып табылады.

3-кесте. Тауарлардың басым топтары

СЭҚТН-6	Тауар тобының атауы	Ішкі нарықтың импортты қажет етуі, мың АҚШ	Макроөңірлер нарығының импорты қажет етуі*, мың АҚШ доллары
271150	статикалық түрлендіргіштер	102 868	7 893 433
271231	пульттар, панельдер, консольдар, үстелдер, таратқыш қалқандар және кернеуі 1000В аспайтын электр аппаратурасына арналған негіздер	165 345	5 840 562
273313	электр тізбектерін коммутациялау немесе қорғауға арналған немесе электр тізбектеріне қосуға арналған немесе кернеуі 1000В аспайтын электр тізбектеріндегі өзге электр құрылғылары	34 283	8 611 164
273213	80В кернеуге арналған өзге электр өткізгіштер	186 969	2 975 706
282514	газды сүзуге не тазартуға арналған өзге жабдық	84 793	1 752 718
282512	бірыңғай корпустағы ауаны баптауға арналған терезе немесе қабырға типіндегі қондырғылар немесе 'сплит-жүйелер'	81 849	1 099 735
281142	тек қана немесе негізінен 8407 немесе 8408 тауар позициясы қозғалтқыштарына арналған өзге де бөліктер	51 405	1 463 087
273311	1000В аспайтын кернеуге арналған өзге ажыратып қосқыштар	15 973	2 026 312
282513	басқа да тоңазытқыш және мұздатқыш жабдықтар, жылу сорғылары	23 566	1 161 948
271141	қуаты 10000кВ аспайтын сұйық диэлектригі бар трансформаторлар	112 547	892 735
273313	1000В аспайтын кернеуге арналған шамдардың патрондары, ашалар мен розеткалар	12 405	2 018 679
271132	ұшқынды іштен жану поршенді қозғалтқышы бар электр генераторлық қондырғылар	23 163	515 226
271125	қуаты 75кВт артық көп фазалы ауыспалы токтың өзге де қозғалтқыштар	61 981	927 476
271124	қуаты 750Вт асатын, бірақ 75кВт аспайтын ауыспалы токтың басқа да қозғалтқыштары	28 900	833 747
271131	сығылудан тұтанатын іштен жану қозғалтқышы бар электр генераторлық қондырғылар	12 556	164 159

271141	қуаты 650 кВА асатын, бірақ 10000 кВА аспайтын сұйық диэлектригі бар трансформаторлар	10 515	175 233
271142	қуаты 1 кВА аспайтын өзге де трансформаторлар	21 126	889 823
271143	қуаты 16 кВА асатын, бірақ 500 кВА аспайтын өзге де трансформаторлар	22 610	107 202
282960	Температураның өзгеруін пайдаланатын процестермен материалдарды өңдеу үшін электрлі немесе электрлік емес қызуы бар өзге де машиналар, агрегаттар және өнеркәсіптік немесе зертханалық жабдықтар	36 099	2 236 126
271210	72,5В аспайтын кернеуге арналған автоматты ажыратқыштар	16 539	186 467
271210	Өзге автоматты ажыратқыштар	17 698	146 683
271210	1000В асатын кернеуге арналған айырғыштар және үзгіштер	21 527	129 494
271222	1000В аспайтын кернеуге арналған айырғыштар және үзгіштер	21 194	522 980
271223	1000 В астам емес кернеуге арналған электр тізбектерін қорғау үшін өзге де құрылғылар	10 802	1 259 729
271224	Өзге де релелер	11 335	407 805
271232	1000 В астам кернеуге арналған электр аппаратурасы үшін пульттер, панельдер, консолдар, ажыратқыш қалқандар мен негіздер	61 801	1 180 772

Б а с ы м ж о б а л а р

Бес жылдық кезеңде Ақмола, Шығыс Қазақстан, Батыс Қазақстан және Оңтүстік Қазақстан облыстарында трансформаторлар, ал Астана, Алматы қалаларында және Ақмола, Алматы, Қарағанды және Солтүстік Қазақстан облысы және басқа да облыстарда кәбіл өнімдерін, бақылау-өлшеу аппаратурасын, басқару элементтерін және басқа да өнімдерді өндіруге бағытталған бірқатар жобаларды іске асыру жоспарланып отыр.

Ауыл шаруашылығы техникасының өндірісі

Президент өзінің «Жаңа онжылдық – жаңа экономикалық өрлеу – Қазақстанның жаңа мүмкіндіктері» атты Қазақстан халқына Жолдауында әлемдік тәжірибені пайдалана отырып, ауыл шаруашылығы шикізатын өңдеуді арттыру және жаңа жабдықтарды, жаңа технологияларды және ауыл шаруашылығына жаңа тәсілдерді енгізу есебінен аграрлық-индустриялық әртараптандыруды құру міндетін қойды.

Қазақстанда ауыл шаруашылығы техникасының машина жасау өніміне қазіргі сұраныс басым түрде (80 %-ға) импорт есебінен қанағаттандырылады. Макроөңір елдерінің импортты қажет етуі 6 млрд. АҚШ долл. құрайды. Қазақстанда ауыл шаруашылығы техникасы тозуының едәуір деңгейімен сипатталатын ауыл шаруашылығы техникасына жоғары (80%-ға дейін) жасырын сұраныс бар. Агроөнеркәсіптік кешенге (бұдан әрі – АӨК) жаңа технологияларды енгізу ауыл шаруашылығы машиналарының жаңа түрлерін дамытуға алып келеді. Агротехникаға

арналған сұранысты мемлекеттік қолдау және сатып алушыларды жеңілдікті қаржыландыру іске асырылуда.

2008 – 2012 жылдар аралығындағы кезеңде сектордың ЖҚҚ көлемі абсолюттік мәнде 5,3-тен 16,8 млрд теңгеге дейін өсті (номиналды өсу – 3,1 есе).

Секторда жұмыспен қамтылған адамдар санының 2709-дан адамнан 1850 адамға дейін 32 %-ға қысқаруы салдарынан сектордағы еңбек өнімділігі 2008 – 2012 жылдар ішінде 16,3-тен 60,8 мың АҚШ доллары/адамға дейін 4,6 есе өскен. Өнім экспорты 2008 жылмен салыстырғанда 1,3 есе өсіп, 14,3 млн АҚШ долларын құрады (2,1 млрд. теңге) (1-кесте).

1-кесте. 2008 – 2013 жылдардағы сектор бойынша деректер

Көрсеткіштер	2008 ж.	2009 ж.	2010 ж.	2011 ж.	2012 ж.	2013 ж.	
Машина жасау, млн. теңге	301 386	281 310	376 184	536 876	687 235	853 923	
ФКИ, алдыңғы жылға %	89,7	82,5	133,6	119,0	116,5	114,6	
Ауыл шаруашылығы техникасы, млн. теңге	10 357	8 320	8 317	12 243	21 536	19 509	
Ауыл шаруашылығы және орман шаруашылығы техникасының өндірісі алдыңғы жылға %	179,5	166,7	96,2	181,2	134,2	85,7	
Өңдеуші өнеркәсіптегі ауыл шаруашылығы техникасын өндірудің үлесі, %	0,3	0,3	0,2	0,3	0,4	0,3	
Машина жасаудағы ауыл шаруашылығы техникасын шығарудың үлесі, %	3,4	3,0	2,2	2,3	3,1	2,3	
ЖҚҚ, млн. теңге	5 326,0	5 014,1	9 216,2	11 255,7	16 768,3	10 303,8	
Жалдамалы қызметкерлердің тізімдік саны, адам	2709	1709	1546	1938	1850	1902	
Еңбек өнімділігі*	мың теңге/адам*	1 966,0	2 933,9	5 961,3	5 807,9	9 063,9	-
	мың АҚШ доллары/адам	16,3	19,9	40,5	39,6	60,8	-
ЭЫДҰ елдері бойынша өнімділік, АҚШ доллары	77,3	69,8	75,0	80,7	79,3	-	
Жұмыс істеп тұрған кәсіпорындардың саны	Д.н	Д.н.	28	32	30	-	
Қуаттың жүктелім деңгейі, %							
ауыл және орман шаруашылығына, арналған тракторлар, өзге, дана	17,4	14,0	29,8	43,3	46,6	-	
Соқалар, дана	0,5	1,0				-	
Өзге топтарға енгізілмеген жинау машиналары мен астық бастырғыштарының бөліктері, мың теңге	-	6,8	12,7	2,2	-	-	
Топырақ өңдеу машиналарының бөліктері, мың теңге	-	67,3	66,4	35,0	46,4	-	

Өзге ауыл шаруашылығы машиналарының бөліктері, мың теңге	38,2	3,6	4,5	18,1		-
Жабдықтың тозу деңгейі, %	16,8	19,1	20,3	25,9	28,3	-
Негізгі капиталға инвестициялар, млн теңге	518	547	264	1 846	1 935	2 348
Негізгі құралдарды жаңарту коэффициенті, %	20,7	4,5	19,5	9,6	11,4	-
Жыл соңында бастапқы құн бойынша негізгі құралдардың болуы, млн. теңге	13667,5	11823,5	14873,0	15784,9	16900,0	
Экспорт, млн. долл.	10,7	4,6	5,6	6,6	14,3	13,8
Импорт, млн. долл.	812,9	482,1	308,4	302,1	523,2	514,7

Дереккөзі: Қазақстан Республикасы Статистика агенттігі, TradeMap

1 - к е с т е г е :

е с к е р т п е :

* Еңбек өнімділігі секторын ЖҚК секторында жұмыспен қамтылғандар санына бөлуден шыққан мән ретінде есептелді.

Ауыл шаруашылығы техникасының өндірісі дамуының едәуір деңгейі еліміздің солтүстік өңірлерінде (Қостанай, Солтүстік Қазақстан, Ақмола және Павлодар облыстары) байқалады.

Ауыл шаруашылығы техникасының әлемдік нарығының көлемі 2012 жылы 72 млрд . АҚШ долларын құрады, оның ішінде тракторлар нарығының үлесі – 36 %, комбайндар – 21 %, аспалы жабдық – 22 %, бөлшектер мен өзге де техника 21 % құрады. John Deere, CHN, Agco компаниялары әлемдік нарық көшбасшылары болып табылады. Осы компаниялардан басқа әлемдік нарықтағы маңызды ойыншылар KUBOTA және YANMAR (Жапония), CLAAS (Германия), Same Deutz FahrҰ (Италия) және Kverneland (Норвегия) болып табылады.

Тұтастай алғанда, ауыл шаруашылығы техникасы өндірісінің бәсекеге қабілеттілігіне технологиялық және инновациялық әлеует, қаржы ресурстарының қолжетімділігі, адами ресурстар сияқты бірқатар түйінді факторлар әсер етеді.

Сектордың түйінді проблемалары:

- 1) аграрлық сектордың сатып алу қабілетінің төмендігі;
- 2) жиынтықтауыштарды, оның ішінде жұмыс органдарын және ауыл шаруашылығы машиналарының ұстаушы рамаларын дайындау үшін қажетті болаттың арнайы сорттарын шығарудың болмауы;
- 3) отандық ауыл шаруашылығы техникасын сатып алу үшін ауыл шаруашылығы тауар өндірушілері үшін субсидиялау тетігінің жеткіліксіз дамуы;
- 4) отандық агротехниканы сатудың қаржылық құралдарының дамымамағандығы қазақстандық агротехниканы өндірушілер ірі шетелдік бәсекелестермен салыстырғанда сатып алушылар үшін кредиттер мен меншікті лизингтік бағдарламалар ұсынуға қабілетсіз;

- 5) қаржылық ресурстардың төмен қолжетімділігі;
- 6) өндірістердің технологиялық жағынан кенжелеп қалуы;
- 7) тиісті біліктілігі бар жұмысшылар мен инженер кадрлардың жетіспеушілігі;
- 8) техникалық реттеу жүйесінің жеткіліксіз дамуы.

М а қ с а т

Бәсекеге қабілетті, ішкі және сыртқы нарықтарда сұранысқа ие шығарылатын өнімдер номенклатурасы мен көлемдерін кеңейту; жаһандық құнды жасау тізбектеріне кірістіру.

Н ы с а н а л ы и н д и к а т о р л а р

Бағдарламаны іске асыру 2019 жылы 2012 жылдың деңгейіне экономикалық көрсеткіштердің өсуіне қол жеткізуге мүмкіндік береді (2-кесте):

- 1) ауыл шаруашылығы техникасын өндірудің жалпы қосылған құнының кемінде 1,4 есе өсуі;
- 2) жұмыспен қамтылғандар санының сақталуы;
- 3) ауыл шаруашылық техникасын өндіруде еңбек өнімділігінің 1,3 есе өсуі;
- 4) ауыл шаруашылық техникасын өндірудің экспорттың құн көлемінің кемінде 1,4 есе өсуі;

2-кесте. Нысаналы индикаторлар

р/с №	Нысаналы көрсеткіштер	Өлшем бірлігі	2012 ж. есеп	2013 ж. күтіледі	2012 жылға қатысты болжам						2012 ж. қатысты 2019 ж. %-де
					2014 ж.	2015 ж.	2016 ж.	2017 ж.	2018 ж.	2019 ж.	
1	Жалпы қосылған құн	%	100	98,2	125,9	142,4	142,9	143,4	143,5	143,7	1,4 есе
2	Жұмыспен қамтылғандар саны	мың.адам	1,9	1,9	2,0	2,2	2,1	2,1	2,1	2,1	санның сақталуы
3	еңбек өнімділігі	%	100	121,6	119,7	128,0	129,3	130,6	130,7	130,8	1,3 есе
4	Шикізат емес (өңделген) экспорт көлемінің құндық көлемі	%	100	113,7	116,1	116,9		117,8	117,8	138,4	1,4 есе

М і н д е т т е р

- 1) ішкі сұранысты ынталандыру;
- 2) ауыл шаруашылығы техникасын сатып алған кезде ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілерді субсидиялау тетіктерін жетілдіру;
- 3) ауыл шаруашылығы техникасын меншікті өндіру көлемін жеткізілімдердің жалпы көлемінде 30 %-ға жеткізу;
- 4) экспорттық кредит беру құралдарын жетілдіру;
- 5) өнімділігі жоғары бәсекеге қабілетті өндірістердің дамуын ынталандыру;
- 6) Қазақстанда кезең-кезеңмен жергіліктендіре отырып, ауыл шаруашылығы техникасының бірлескен өндірістерін құру үшін шетелдік инвесторларды тарту;
- 7) жұмыс істеп тұрған кәсіпорындардың қуатын жаңғырту;

8) өнімділікті арттыру;

9) ішкі нарықтағы өнімнің қауіпсіздігі мен сапасын арттыруға бағытталған техникалық реттеу жүйесін жетілдіру және нысаналы экспорттық нарықтардағы техникалық кедергілерді еңсеру;

10) секторды жоғары білікті кадрлармен қамтамасыз ету.

Қызметтің басым түрлері

Ауыл шаруашылығы және орман шаруашылығы техникасының өндірісі ауыл шаруашылығы машинасын жасау қызметінің басым түрі болып табылады (ЭҚЖЖ 2830).

Тауарлардың басым топтары

«Агробизнес 2020» бағдарламасы шеңберінде ішкі сұранысты ынталандыру көзделген машиналар және жабдықтардың өндірісі тауарлар топтарын дамытудың басым бағыты болып табылады (3-кесте).

Дамудың келесі басымдығы жинақтау өндірістері үшін жиынтықтауыштар мен агрегаттарды: мойынтіректерді, доңғалақ күпшектерін, культиваторлық шамдарды, ағаштістерді, транспортерлік бауларды, сепкіштердің тұқым себетін аппараттарын, шөп шабу машиналары мен орақтың кесетін аппараттарының сегменттерін, редукторлар мен гидравликаларды өндіру, сондай-ақ базалық өндірістерді (құю, соғу, металл өңдеу және т.б.) ұйымдастыру болып табылады.

Секторды дамыту басымдықтарына ауыл шаруашылығы техникасы мен жабдықтарына сервистік және техникалық қызмет көрсету өндірістерін құру да жатады.

3-кесте. – СЭҚ ТН кодтары бойынша тауарлардың басым топтары - 4

СЭҚ ТН - 6	Тауар топтарының атауы	Ішкі нарықтың импортты қажет етуі, мың АҚШ доллары	Макроөңір нарықтарының импортты қажет етуі, мың АҚШ доллары
283010	Ауыл шаруашылығына және орман шаруашылығына арналған қашықтықтан басқарылатын тракторлар	5 452	28 344
283020	Ауыл шаруашылығына және орман шаруашылығына арналған өзге де тракторлар	105 491	1 187 827
283031	Соқалар	3 716	76 125
283032	Тырмалар, қопсытқыштар, культиваторлар, отауышлар мен кетпендер	15 671	319 471
283033	Сепкіштер, отырғызғыштар мен көтеріп отырғызу машиналары	51 927	389 490
283034	Көң шашқыштар және минералды тыңайтқыштарды шашуға арналған құрылғылар	3 010	29 349
283039	Өзге де топырақ өңдеу машиналары	1600	31420
283040	Шалғылар, көгалдар, саябақтар немесе спорттық алаңдарға арналған шалғылар	3673	71889

283051	Тракторға монтаждalған шалғыларды қоса алғанда, басқа топтамаларға енгізілмеген шалғылар	7 659	127 314
283052	Шөп жинайтын машиналар	973	29 332
283053	Сабан немесе шөпке арналған пішен тайлаушы	12 461	109 120
283054	Түйнектілер мен тамырлы жемістерді жинайтын машиналар	4 478	138 451
283059	Басқа топтамаларға енгізілмеген, жинау машиналары мен бастырғыштар	157158	983 289
283060	Ауыл шаруашылығында немесе бау-бақша шаруашылығында қолданылатын сұйықтықтарды немесе ұнтақтарды шашу немесе бұркуге арналған механикалық құрылғылар	25 086	257 403
283070	Ауыл шаруашылығында қолданылатын өзі тиелетін немесе түсіретін тіркемелер мен жартылай тіркемелер	11429	43 030
283081	Тұқымдарды, астықты немесе құрғақ бұршақты дақылдарды қоспағанда, жұмыртқаларды, жемістерді немесе өзге де өнімдерді тазалауға, сұрыптауға немесе іріктеуге арналған машиналар	2 694	78 262
283082	Сауу машиналары	3119	107 369
283083	Жануарлар үшін жем дайындауға арналған машиналар	7 895	133 410
283084	Құс шаруашылығына арналған инкубаторлар мен брудерлер	3 709	63 802
283085	Құс шаруашылығына арналған машиналар	17 103	405 598
283086	Ауыл шаруашылығы және орман шаруашылығына (бау шаруашылығы, құс шаруашылығы, омарта шаруашылығы, жібек шаруашылығы) арналған өзге де машиналар	4 001	582 977
283091	Басқа топтамаларға енгізілмеген, жинау мен бастырғыш машиналардың бөлшектері	14 914	472 098
283092	Топырақ өңдеу машиналарының бөлшектері	44 573	283 649
283093	Өзге де ауыл шаруашылығы машиналарының бөлшектері	1240	45 213
283094	Басқа топтамаларға енгізілмеген, сауу аппараттары мен сүт шаруашылығына арналған жабдықтардың бөлшектері	192	33 639
	Жиыны	509 224	6 027 871

⁴ Trademar экспорт және импорт бойынша статистикалық база

Б а с ы м ж о б а л а р

Ақмола, Алматы, Қостанай, Солтүстік Қазақстан, Оңтүстік Қазақстан және Астана мен Алматы қалаларында өнімділігі жоғары тракторларды, комбайндарды, аспалы жабдықтарды өндіру жөніндегі жобаларды іске, сондай-ақ сервистік қызмет көрсету орталықтарын құру көзделуде.

Т е м і р ж о л т е х н и к а с ы н ы ң ө н д і р і с і

Қазақстан ірі вагон және локомотив парктеріне ие он елдің қатарына кіреді және оның теміржол техникасының бәсекеге қабілетті өндірісін дамытудың едәір перспективалары бар. Теміржол техникасының басым түрде КО және ТМД елдерінің аумағына экспортының әлеуеті аталған сектордың ерекше белгісі болып табылады. Сектор өніміндегі макроөңір елдерінің импортты қажет етуі 12,5 млрд. АҚШ долларын

қ ұ р а й д ы .

Қазақстандағы жылжымалы құрам паркінде локомотивтердің 1,9 мың бірлігі, жолаушылар вагондарының 2 мыңнан артық бірлігі және жүк вагондарының 127 мыңнан астам бірлігі бар.

Қазақстандағы локомотивтердің жалпы паркі 2012 жылы 1866 локомотив, оның ішінде 552 электровоз, 1314 тепловоз бен ерекше жүйе локомотивтері бар.

Жолаушылар вагондарының жалпы паркі 2012 жылы 2302 бірлікті, автотрисалар 355 бірлікті, жүк вагондары 55 бірлікті құрады.

2012 жылы Қазақстан Республикасы жүк вагондарының жалпы паркі 127 695 бірлікті құрады, оның 66 503 бірлігі (52 %) мүкәммалдық және 61 192 бірлігі (48 %) меншікті болып табылады.

2008 – 2012 жылдар аралығындағы кезеңде сектордың абсолюттік мәндегі ЖҚҚ көлемі 2,5-тен 31,9 млрд теңгеге дейін өсті. «Қазақстан темір жолы» АҚ-ның (бұдан әрі – ҚТЖ) деректері бойынша 2012 жылы ЖҚҚ құю және металл өңдеу өндірістерін ескере отырып, 64 млрд. теңгені құрады.

Секторда еңбек өнімділігі 2012 жылы 70,3 мың АҚШ доллары/адамға дейін жетті. Секторда жұмыспен қамтылған адамдар саны 159 адамнан 3 654 адамға дейін 23 есе өсті.

2012 жылы теміржол өнімінің экспорты 2008 жылмен салыстырғанда 2 есе өсіп, 68,4 млн. АҚШ долларын (10,4 млрд. теңге) құрады.

1-кесте. 2008 – 2013 жылдардағы сектор бойынша деректер

Көрсеткіштер	2008 ж.	2009 ж.	2010 ж.	2011 ж.	2012 ж.	2013 ж.	
Машина жасау, млн. теңге	301 386	281 310	376 184	536 876	687 235	853 923	
ФКИ, алдыңғы жылға %	89,7	82,5	133,6	119,0	116,5	114,6	
Теміржол техникасы, млн. теңге	5 193	7 543	22 394	60 823	95 422	138 326	
теміржол локомотивтері мен жылжымалы құрам өндіру, алдыңғы жылға %	176,2	119,6	797,9	146,8	142,3	111,5	
Өңдеуші өнеркәсіптегі теміржол техникасын өндірудің үлесі, %	0,2	0,3	0,6	1,3	1,8	2,4	
Машина жасаудағы теміржол техникасын өндірудің үлесі, %	1,7	2,7	6,0	11,3	13,9	16,2	
ЖҚҚ, млн. теңге *	2 454,7	3 077,2	8 785,9	20 427,0	31 899,6	17 112,7	
Жалдамалы қызметкерлердің тізімдік саны, адам	159	145	623	2158	3043	3 654	
Еңбек өнімділігі	мың теңге/адам	15 438,4	21 222,1	14 102,6	9 465,7	10 482,9	-
	мың АҚШ доллары / адам	128,3	143,9	95,7	64,6	70,3	-
ЭЫДҰ елдері бойынша орташа өнімділік, АҚШ доллары	92,8	89,6	90,5	100,6	96,8		
Қолданыстағы кәсіпорындардың саны	-	-	9	11	17	-	
Қуатты жүктеу деңгейі, %							

Жабдықтың тозу деңгейі, %	20,4	31,4	3,1	13,0	19,2	-
Негізгі капиталға инвестициялар, млн. теңге	4 382	132	2 984	8 589	9 008	4 384
Негізгі құралдарды жанарту коэффициенті, %	3,2	5,5	67,5	27,2	29,2	-
Жыл соңында негізгі құралдардың бастапқы құны бойынша болуы, млн. теңге	346,0	201,7	15939,3	27752,8	37986,4	-
Экспорт, млн. АҚШ доллары	37,6	6,6	73,8	48,4	76,3	69,3
Импорт, млн. АҚШ доллары	812,8	525,3	855,7	1448,0	2355,4	1193,7

Дереккөз: Қазақстан Республикасы Статистика агенттігі, TradeMap

Теміржол машинасын жасаудың әлемдік нарығындағы ең ірі ойыншыларға Bombardier (Канада), Alstom (Франция), Siemens (Германия), GeneralElectric (АҚШ), GeneralMotors (АҚШ) компаниялары жатады. Осы 5 компания өндірісінің шығарылымы әлемдік нарық үлесінің 60 % құрайды.

Теміржол техникасы өндірісінің бәсекеге қабілеттілігіне өнімнің экспорттық нарықтарына қолжетімділік, технологиялық және инновациялық әлеует, өнім берушілердің экожүйесі және адами ресурстардың қолжетімділігі мен сапасы сияқты бірқатар түйінді факторлар әсер етеді.

Сектордың түйінді проблемалары:

- 1) техникалық реттеудің жүйесінің жеткілікті дамымауы (КО шеңберінде сәйкестікті бағалауды растау жөніндегі органның болмауы);
- 2) нысаналы экспорттық нарықтардағы техникалық кедергілер;
- 3) КО шеңберінде сертификаттау сынақтарын өткізу үшін сынақ орталықтарының және/немесе зертханалардың болмауы;
- 4) халықаралық талаптарды ескере ала отырып, теміржол машина жасау стандарттарын үйлестіру қажеттілігі);
- 5) түйінді жиынтықтауыштарды жеткізушілердің дамымауы;
- 6) қаржы ресурстарының төмен қолжетімдігі;
- 7) бірыңғай технологиялық саясатты қамтамасыз ету мақсатында машина жасау кәсіпорындарының конструкторлық-технологиялық бюросының жеткіліксіз үйлестірілуі ;
- 8) әлемдік нарықта меншікті бәсекеге қабілетті әзірлемелердің болмауы және технологиялар импортына тәуелділік;
- 9) тиісті біліктілігі бар жұмысшылар мен инженер кадрлардың жетіспеушілігі.

М а қ с а т

Теміржол техникасын өткізу үшін жаңа нарықтарды игеру және секторда құрауыштар мен жиынтықтауыштар өндірісінің жергіліктендіру деңгейін арттыру.

Н ы с а н а л ы и н д и к а т о р л а р

Бағдарламаны іске асыру 2019 жылы 2012 жылдың деңгейіне қарағанда экономикалық көрсеткіштердің мынадай өсіміне қол жеткізуге мүмкіндік береді (2-к е с т е) :

- 1) жалпы қосылған құнның нақты мәнде 2,8 есе өсуі;
- 2) жұмыспен қамтудың 1,5 мың адамға өсуі
- 3) еңбек өнімділігінің нақты көріністе 1,9 есе өсуі;
- 4) шикізаттық емес (өңделген) экспорттың құн көлемінің кемінде 3,5 есе өсуі.

2-кесте. Нысаналы индикаторлар

р/с №	Нысаналы көрсеткіштер	Өлшем бірлігі	2012 ж. есеп	2013 ж. күтіледі	2012 жылға қатысты болжам						2012 ж. қатысты 2019 ж. %-де
					2014 ж.	2015 ж.	2016 ж.	2017 ж.	2018 ж.	2019 ж.	
1	Жалпы қосылған құн	%	100	140,1	169,6	214,1	254,4	281,8	283,7	284,0	в 2,8 есе
2	Жұмыспен қамтылғандар саны	мың адам	3,0	3,7	3,7	4,0	4,4	4,6	4,5	4,5	1,5 мың адам
3	еңбек өнімділігі	%,	100	116,7	137,6	161,5	176,6	187,3	189,8	189,8	1,9 есе
4	Шикізат емес (өңделген) экспорт көлемінің құндық көлемі	%,	100	90,8	116,5	138,2	171,1	233,2	295,3	348,9	3,5 есе

М і н д е т т е р

- 1) ішкі нарықтағы өнімнің қауіпсіздігі мен сапасын арттыруға бағытталған техникалық реттеу жүйесін жетілдіру және нысаналы экспорттық нарықтарда техникалық кедергілерді еңсеру;
- 2) КО шеңберінде теміржол өнімінің сәйкестігін растау жөніндегі органды құру;
- 3) КО шеңберінде сертификаттау сынақтарын жүргізу үшін сынақ орталықтарын және/немесе зертханаларды құру;
- 4) халықаралық талаптарды ескере отырып, теміржол машинасын жасау стандарттарын үйлестіру;
- 5) шикізаттық емес тауарларды өткізу үшін нарықтарды ұлғайту;
- 6) жылжымалы құрамға арналған жоғары технологиялық бұйымдардың жекелеген түрлерінің жаңа өндірістерін ашу;
- 7) түйінді құрауыштар мен жиынтықтауыштарды жеткізушілерді дамыту;
- 8) қаржы ресурстарына қолжетімділікті арттыру;
- 9) ҒЗТКЖ және технологиялар трансфертін қолдау;
- 10) теміржол саласының өнімін шығарудың бірыңғай технологиялық саясатын қамтамасыз ету мақсатында машина жасау кәсіпорындарының конструкторлық-технологиялық бюроларын үйлестіруді одан әрі дамыту;
- 11) жоғары білікті кадрлармен қамтамасыз ету.

Қ ы з м е т т і ң б а с ы м д ы түрлері

Теміржол локомотивтері мен жылжымалы құрам өндірісі, сондай-ақ, теміржол техникасына жинақтаушылар өндірісі сектор қызметінің басымды түрі болып табылады (ЭҚЖЖ 3020).

Тауарлардың басым топтары

Теміржол мұқтажы үшін жылжымалы құрамды: шығару басымды тауарлық топтарға және секторды дамытудың бағыттарына жатқызылған: локомотивтер, жолаушы және жүк вагондары, цистерналар, арбалар және басқа да көлік құралдары (3-кесте).

Жылжымалы құрам үшін жинақтауыштар мен қосалқы бөлшектерді шығару, теміржол мұқтажы үшін жол және өзге де жабдықты шығару, сондай-ақ, базалық өндірістерді ұйымдастыру (қюю, соғу, металл өңдеу және басқалары) секторды дамытудың келесі бір басымдығы болып табылады.

Сервистік және қосалқы өндірістерді ұйымдастыру дамудың басымдықтарына жатқызылған.

3-кесте. СЭҚ ТН кодтары бойынша тауардың басым топтары - 6⁵

СЭҚ ТН	Тауар тобының атауы	Ішкі нарықтың импортты қажет етуі, мың АҚШ долл.	Нарықтардың импортты қажет етуі, мың АҚШ долл.
302011	Электр энергиясының сыртқы көзінен жұмыс істейтін теміржол локомотивтері	10 892	89 973
302012	Дизельдік локомотивтер	77 188	435 589
302013	Өзге де теміржол локомотивтері және локомотивтердің тендерлері	7 788	71 350
302020	Өздігінен жүретін теміржол вагондары және трамвай вагондары, автомотристер және автодрезиндер (жөндеу және техникалық қызмет көрсету үшін көлік құралдарын қоспағанда)	6 575	512 690
302031	Теміржол және трамвай жолдарын жөндеу және техникалық қызмет көрсетуге арналған көлік құралдары	52 486	207 219
302032	Өздігінен жүрмейтін жолаушылар, жүк және арнайы мақсаттағы теміржол және трамвай вагондары	54 209	170 301
302033	Өздігінен жүрмейтін жүк вагондары	1 642 182	2 292 237
302040	Бекіту бұйымдары мен арматураны; қозғалысты басқаруға арналған механикалық жабдықты қоса алғанда, теміржол, трамвай моторлы вагондар мен жылжымалы құрам локомотивтерінің бөліктері	497 266	3 055 117
	Жиыны	2 348 586	6 834 476

⁵ Trademap экспорт және импорт бойынша статистикалық база

Б а с ы м ж о б а л а р

Астана қ., Алматы, Қарағанды, Солтүстік Қазақстан, Павлодар облыстарында дизельдік қозғалтқыштарды, жылжымалы құрамды және жинақтауыштарды шығаруға бағытталған жобаларды іске асыру көзделеді.

Тау-кен өнеркәсібіне арналған машиналар мен жабдық өндірісі Ішкі нарық көлемі 2009 жылдан бері өсіп, 2012 жылы 1,3 млрд. АҚШ долларын

құрады. Қазақстан қатты пайдалы қазбалардың негізгі түрлерінің қоры және өндіру деңгейі бойынша минералды-шикізат базасы дамыған елдердің бірінші ондығына кіреді. Қазақстандық тау-кен өндіру кәсіпорындарының импорттық жабдықты жөндеу жұмыстарын жүргізудің, тау-кен металлургия кешенінің (бұдан әрі - ТКМК) жұмыс істеп тұрған кәсіпорындарын жоспарланып отырған жаңғыртудың және жаңа кен орындарын пайдалануға берудің салдарынан жұмыс істеп тұрған кәсіпорындардың жинақтауыштары мен қосалқы бөлшектерін шығарудың қажеттілігі өседі. Сектор өніміндегі макроөңірдің импортты қажет етуі 7 млрд. АҚШ долларын құрайды.

2008 – 2012 жылдар аралығындағы жиынтық қосылған құн 2,6 есе ұлғайды.

Сектордағы еңбек өнімділігі ЭЫДҰ елдерінің орташа көрсеткіштерімен тең және бір жұмыспен қамтылған адамға 2,5 млн. теңгені құрайды.

Секторда жұмыспен қамтылғандардың саны – шамамен 6,8 мың адам.

1-кесте. 2008 – 2013 жылдардағы сектор бойынша деректер.

Көрсеткіш	2008 ж.	2009 ж.	2010 ж.	2011 ж.	2012 ж.	2013 ж.
Машина жасау, млн. теңге	301 386	281 310	376 184	536 876	687 235	853 923
Өткен жылға % ФКИ	89,7	82,5	133,6	119,0	116,5	114,6
Тау-кен өндіру өнеркәсібі үшін машиналар мен жабдық, млн. теңге*	12 981	9 382	14 067	15 224	22 578	23 368
Арнайы мақсаттағы техниканың өзге де түрлерін шығару, өткен жылға %	78,4	124,9	170,4	119,5	79,3	105,4
Өңдеуші өнеркәсіптегі тау-кен өндіру өнеркәсібі үшін машиналар мен жабдықтарды шығару үлесі	0,4	0,3	0,4	0,3	0,4	0,4
Машина жасауда тау-кен өндіру өнеркәсібі үшін машиналар мен жабдықтарды шығару үлесі %	4,3	3,3	3,7	2,8	3,3	2,7
ЖҚҚ, млн. теңге	6 674,4	5 647,9	15 587,6	13 995,4	17 579,5	16 363,2
Жалдамалы қызметкерлердің тізімдік саны, адам	9 693	8 316	8 328	8 820	9 817	9 854
Еңбек өнімділігі*, мың теңге/адам	1 074	1 147	3 034	2 512	2 584	-
АҚШ доллары	8 892	7 734	20 586	16 967	17 191	-
ЭЫДҰ елдері бойынша орташа еңбек өнімділігі*, АҚШ доллары	97 190	80 815	95 249	102 925	101 618	-
Жұмыс істеп тұрған кәсіпорындардың саны	43	82	28	28	28	-
Қуатты жүктеу деңгейі, % **	51,6	12,0	52,0	0,9	-	-
Негізгі құралдардың тозу деңгейі, %	32,9	33,3	30,5	33,9	38,0	-
Негізгі капиталға инвестициялар, млн. теңге	3317	2 537	1 756	1622	4 965	3 984
Негізгі құралдарды жаңарту коэффициенті, %	18,8	10,7	18,5	5,2	9,5	-
Жыл соңында негізгі құралдардың бастапқы құн бойынша болуы, млн теңге	16 997	19 974	26 118	28 657	29 273	-
Экспорт, млн. долл.	63,9	38,2	41,2	45,1	46,7	96,3
Импорт, млн. долл.	1 676	1 086	1 184	1 145	1 350	1 468

Дерекөзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі.

1 - к е с т е :

е с к е р т п е :

* еңбек өнімділігі секторда ЖҚЖ жұмыспен қамтылған адамдар санына бөлу ретінде е с е п т е л г е н .

**Көрсеткішті «ҚИДИ» АҚ статистикалық деректер негізінде есептеді.

Дүниежүзілік нарықтағы ірі ойыншылар Caterpillar (АҚШ, 65,9 АҚШ долл. млрд), Thyssen Kupp (Германия, 52 АҚШ долл. млрд), Hyundai heavy industries (Оңтүстік Корея, 48,8 АҚШ долл. млрд), Komatsu (Жапония, 23,9 АҚШ долл. млрд), Kubota (Жапония, 12,2 АҚШ долл. млрд), Sany heavy industries (Қытай, 8,1 АҚШ долл. млрд) компаниялары⁶ болып табылады.

Сектордың бәсекеге қабілеттілігіне қаржы ресурстарының қолжетімділігі, технологиялық және инновациялық күш, жекелеген кәсіпорындардың тиімділігі, адами ресурстардың қол жетімділігі және сапасы сияқты бірқатар түйінді факторлар әсер е т е д і .

Сектордың түйінді проблемалары:

- 1) өндірістердің техникалық кенжелеп қалуы;
- 2) жалғыз және аз сериялы өндіріс жағдайында шығарылған қосалқы бөлшектер ү л е с і н і ң ө с у і ;
- 3) өндірістің ресурсты қажет етуі;
- 4) тиісті біліктілігі бар кадрлардың тапшылығы;
- 5) негізгі қорлардың тозуы;
- 6) қолжетімді қаржылық ресурстардың болмауы;
- 7) техникалық реттеудің жеткілікті дамымауы;
- 8) әлемдік ұқсастықтармен салыстырғанда шығарылатын өнімнің бәсекеге қабілеттілігінің төмендігі: бағасы бойынша – Қытаймен және Ресей Федерациясымен және сапасы мен өнімділігі бойынша – еуропалық және америкалық.

⁶ 2013 жыл ішінде сату көлемі бойынша деректер

М а қ с а т

Бәсекеге қабілетті өнім өндірісінің көлемін ұлғайту және тауарлық номенклатураны әртараптандыру.

Н ы с а н а л ы и н д и к а т о р л а р

Бағдарламаны іске асыру 2019 жылы экономикалық көрсеткіштердің 2012 жылғы деңгейіне қолжеткізуге мүмкіндік береді (4.2.12.2-кесте):

- 1) жалпы қосылған құнның нақты сипатта 1,2 есе өсуі;

- 2) еңбек өнімділігінің нақты сипатта 1,3 есе өсуі;
 3) шикізат емес (өңделген) экспорттың құн көлемінің кемінде 2 есе өсуі;
 4) сектордағы жұмыспен қамтылғандар санының сақталуы.

2-кесте. – Нысаналы индикаторлар

р/с №	Нысаналы көрсеткіштер	Өлшем бірлігі	2012 есеп	2013 күтіледі	2012 жылмен салыстырғандағы болжам						2019 жылмен салыстырғанда, %
					2014 ж	2015 ж	2016 ж	2017 ж	2018 ж	2019 ж	
1	Жалпы қосылған құн	%	100	100,2	102,2	110,2	113,8	117,5	121,2	121,4	1,2 есе
2	Жұмыспен қамтылғандардың саны	мың адам	6,8	6,8	6,9	6,7	6,6	6,5	6,4	6,2	-
3	еңбек өнімділігі	%	100	99,7	101,4	111,4	117,2	123,1	129,0	129,0	1,3 есе
4	Шикізаттық емес (өңделген) экспорт көлемінің құндық көлемі	%	100	100,0	100,0	134,9	155,9	176,8	197,8	204,8	2 есе

М і н д е т т е р

- 1) жаңа жоғары технологиялық өндірістерді ашу;
 2) жұмыс істеп тұрған кәсіпорындардың өндірістерін жаңғырту және ресурстық а ж е т е т у і н а з а й т у ;
 3) әртараптандыруды ынталандыру және нарықта талап етілетін өнімді шығару;
 4) экспортты ынталандыру;
 5) ішкі нарықтағы өнімнің қауіпсіздігі мен сапасын арттыруға бағытталған техникалық реттеу жүйесін жетілдіру және нысаналы экспорттық нарықтардағы техникалық кедергілерді еңсеру;
 6) ҒЗТКЖ және технологиялар трансфертін қолдау, офсеттік саясат;
 7) қаржы ресурстарына қолжетімділікті арттыру;
 8) жоғары білікті кадрлармен қамтамасыз ету.

Қ ы з м е т т і ң б а с ы м т ү р л е р і

Қызметтің басым түрлері металлургияға арналған машиналар мен жабдықты, тау-кен өндіру өнеркәсібіне, жерастын игерумен құрылысына арналған техниканы, басқа топтарға енгізілмеген арнайы мақсаттағы басқа машиналар мен жабдықты өндіру болып табылады (ЭҚЖЖ 2891, 2892, 2899⁷).

Т а у а р д ы ң б а с ы м т о п т а р ы

Даму үшін басым тауарлық топтарға және секторды дамыту бағыттарына еліміздің кен-металлургия кешенінің қажеттіліктеріне арналған машиналар мен жабдық – тау-кен-шахта машиналары мен жабдығы, карьерлік техника, байытатын және металлургиялық машиналар мен жабдық өндірісі жатқызылған (3-кесте).

Сектордағы дамудың келесі басымдығы жиынтықтауыштар мен қосалқы бөлшектерді өндіру, сондай-ақ базалық өндірістерді (күю, соғу, металл өңдеу және т.б.) ұйымдастыру болып табылады.

Сондай-ақ даму басымдықтарына сервистік және қосалқы өндірістерді ұйымдастыру жатқызылған.

7 28991 және 28992 санамағанда

3-кесте. Тауардың басым топтары.

СЭҚ ТН-6	Тауар тобының атауы	Ішкі нарықтың импортты қажет етуі, мың АҚШ доллары	Макроөңір нарықтарының импортты қажет етуі, мың АҚШ доллары
289226	Толық бұрылатын машиналар	179 087	3 712 074
289225	Алдыңғы жағында орналасқан бір шөмішті жүк артқыш машиналар	133 952	1 412 735
289939	Жеке функциялары бар өзге де машиналар және механикалық керек-жарақтар	92 963	8 210 356
289212	Өздігінен жүретін бұрғылаушы немесе кеулеуші машиналар	75 372	88 5 589
289261	Бұрғылау немесе кеулеуші машиналарға арналған бөліктер	97 460	1 261 713
289262	Топырақты, тасты, кенді немесе қатты қалыптағы басқа да минералды қазбаларды сорттауға, жууға, ұсақтауға, уатуға, қосуға немесе араластыруға арналған жабдық бөлігі	41 615	509 174
289229	Жолсыз жағдайларда пайдалану үшін арналған өзі жүретін автомобильдер	85 840	1 499 635
289240	Уақтауға және ұсақтауға арналған машиналар	73 529	1 061 163
289221	Бұрылмайтын және бұрылатын қайырмасы бар, шынжыр табан бульдозерлер	51 070	939 533
289227	Өзге де механикалық күректер, экскаваторлар және бір шөмішті жүк тиегіштер	41 113	496 663
289230	Қоғамдық жұмыстарға, құрылыс немесе басқа ұқсас жұмыстарға арналған жабдық	24 164	585 201

Б а с ы м ж о б а л а р

Бес жылдық кезеңде Индустрияландыру картасы шеңберінде жобаларды іске асыру көзделген. Аталған жобалар карьер және арнайы мақсаттағы көлікті, тау-кен шахта машиналарын және жабдықтарды шығаруға бағытталған.

Мұнай өңдеу және мұнай өндіру өнеркәсібіне арналған машиналар мен жабдық ө н д і р і с і

2013 жылы Қазақстан Республикасында мұнай өндіру 81,8 млн. тоннаны құрады,

бұл 2012 жылға қарағанда 103,2 % құрайды. Мұнай өндірудің негізгі өсімін « Теңізшевройл» ЖШС, «ЖайықМұнай» ЖШС, «Петро Қазақстан Венчерс Инк.», « ҚуатАмлонмұнай» БК ЖШС, «Маңғыстаумұнай-газ» АҚ, «Қаражанбасмұнай» АҚ, « Емир Ойл» ЖШС, «КМК Мұнай» АҚ, «Kazpetrolgroup» ЖШС компаниялары қамтамасыз етілген. Келешекте Теңіз, Қарашығанақ мұнай кен орындарын кеңейту, сондай-ақ жаңа кен орындарын игеру жоспарланып отыр.

Қазақстанда мұнай өндірудің ұзақ мерзімді перспективаға арналған қолайлы болжамы әлемдік трендтермен байланыстырылып отырады, 2025 жылға дейінгі болжамға сәйкес көлік секторында негізгі энергетикалық ресурс ретінде мұнайды тұтыну тұтынудың жалпы үлесінің 90%-нан төмен түспейді.

Қазақстан Республикасында мұнай-газ жабдығы нарығының жалпы көлемі 2012 жылы 2 млрд. АҚШ долларын құрады. Бұл ретте ішкі өндіріс нарықтың жалпы көлемінің 7,1 %-ын құрады. Макроөңір елдері секторы өнімінің импортты қажет етуі 15 млрд. АҚШ долларын құрады.

Сектордағы жалпы қосылған құн 2008 жылмен салыстырғанда 4 есе өсіп, 2012 жылы 16,8 млрд. теңгені құрады. Секторда жұмыс істейтін адамдардың саны 5,6 мың адам.

Мұнай өңдеу және мұнай өндіру өнеркәсібіне арналған жабдық өндірісінің отандық секторындағы еңбек өнімділігі 2012 жылдың қорытындылары бойынша 20,1 мың АҚШ долларын құрады.

Экспорт деңгейі де оң серпінге ие, 2012 жылы 111,4 млн. АҚШ долларын құрады, бұл 2008 жылғы көрсеткіштен 11,4 млн-ға артық.

Бүгінгі күні жаңа мұнай-газ жобалары пайдалану кезеңіне өткенін атап өту қажет. Осылайша, мұнай өңдеу және мұнай өндіру өнеркәсібіне арналған машиналар мен жабдық нарығы едәуір төмендеді.

1-кесте. 2008 – 2013 жылдардағы мұнай өңдеу және мұнай өндіру өнеркәсібіне арналған машиналар мен жабдық өндірісінің деректері

Көрсеткіштер	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Машина жасау, млн. теңге	301 386	281 310	376 184	536 876	687 235	853 923
Өткен жылға % ФКИ	89,7	82,5	133,6	119,0	116,5	114,6
Мұнай-газ машинасын жасау, млн. теңге	7 787,6	11 646,4	15 132,6	21 575,2	21 578,7	27 100,1
ФКИ Өткен жылға %	102,5	149,6	129,9	142,6	100,02	125,6
Өңдеуші өнеркәсіптегі үлес	0,2%	0,4%	0,4%	0,4%	0,4%	0,5%
Машина жасаудың жалпы көлеміндегі үлес	2,6%	4,1%	4,0%	4,0%	3,1%	3,2%
ЖҚҚ, млн. теңге	4 008,9	7 020,5	16 768,2	19 835,6	16 801,8	10 290,3
Жалдамалы қызметкерлердің тізімді саны, адам	7 143	6 822	6 686	6 893	6 940	6 787

Жұмыс істеп тұрған кәсіпорындардың саны	23	32	50	52	52	-
Еңбек өнімділігі, млн. теңге	0,7	1,2	2,9	3,3	3,0	-
Еңбек өнімділігі, мың АҚШ доллары	5,6	8,1	19,6	22,6	20,1	-
ЭЫДҰ елдері бойынша еңбек өнімділігі, мың АҚШ доллары	111,4	105,2	111,0	114,9	112,6	-
Есепті жылы орташа жылдық қуатты пайдалану, %	23,4	24,9	49,5	50,7	57,1	-
Жабдықтың тозу деңгейі, %	36,3	31,8	39,6	39,7	35,4	-
Жыл соңында негізгі құралдардың бастапқы құны бойынша болуы, млн теңге	11 288,5	10 903,6	15 461,3	18 814,5	28 084,8	-
Негізгі капиталға инвестициялар, млн теңге	1 635,5	683,9	2 125,8	2 253,2	6 525,2	4810,3
Негізгі құралдарды жаңарту коэффициенті, %	9,8	8,7	14,1	8,6	26,5	-
Экспорт, млн. АҚШ доллары	99,96	78,4	78,1	113,2	111,4	-
Импорт, млн. АҚШ доллары	2 666,5	2 525,1	1 638,4	1 815,2	1 992,7	-

Дереккөзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі, TradeMap.

1 - к е с т е г е :

е с к е р т п е :

* Көрсеткішті «ҚИДИ» АҚ статистикалық деректер негізінде есептеген.

Мұнай-газ машинасын жасау өндірісінің әлемдік секторында Delaunay et Fils (Франция), Orlandi (Италия), Arc Energy Resources Ltd (Ұлыбритания), Walter Tosto Spa (Италия), Rosetti Marino SpA (Италия), Siemens (Германия), Areva (Франция), Bel-valves (Ұлыбритания), Man-Turbo (Германия), GE (АҚШ), Nuovo Pignone (Италия), Amaranth (Ұлыбритания), Aturia Pompe (Италия), CAT Pumps (АҚШ), Triqua BV (Нидерланды), Serpelli (Италия), Framo (Норвегия), Peroni Pompe SpA (Италия) компаниялары жұмыс і с т е й д і .

Мұнай-газ жабдығын шығарудың бәсекеге қабілеттілігіне инфрақұрылымды дамыту, мұнай-газ машина жасау өнімінің экспорттық нарықтарына қолжетімділік, технологиялық және инновациялық әлеует, э-жеткізушілердің экожүйесі және адам ресурстары сияқты бірқатар түйінді факторлар әсер етеді.

Сектордың түйінді проблемалары:

- 1) мұнай-газ машина жасаудың отандық секторындағы еңбек өнімділігінің төмендігі;
- 2) жергілікті қамту мониторингінің жеткіліксіздігі тиімділігінің жүйесі;
- 3) қаржы ресурстарының төмен қолжетімділігі;

- 4) ҒЗТКӘ мен инжинирингтің дамымауы;
 5) жекелеген шетелдік мұнай-газ компаниялары әкелетін тауарлардың ҚҚС пен импорт бажын төлеуден босатылуына байланысты, қазақстандық кәсіпорындардың баға бойынша бәсекеге қабілетсіздігі;
 6) кірістің жоғары кедергілері, ірі мұнай сервистік компаниялары R&D мен инжинирингте үлкен құзыреттілікке ие;
 7) техникалық реттеудің дамуының төмендігі;
 8) заманауи технологиялардың болмауы, шығарылатын өнім ассортиментінің аздығы;
 9) тиісті біліктілігі бар кадрлардың тапшылығы.

М а қ с а т

Бәсекеге қабілетті өндірістердің шығарылым көлемін ұлғайту және шығарылатын өнім номенклатурасын кеңейту, баға қалыптастырудың ғаламдық тізбектеріне кіру.

Н ы с а н а л ы и н д и к а т о р л а р

Бағдарламаның іске асырылуы 2019 жылы экономикалық көрсеткіштердің 2012 жылғы деңгейге қолжеткізуге мүмкіндік береді (2-кесте):

- 1) жалпы қосылған құнның нақты мәнде 1,8 есе өсуі;
- 2) жұмыспен қамтудың 0,4 мың адамға өсуі;
- 3) еңбек өнімділігінің нақты мәнде 1,6 есе өсуі;
- 4) шикізаттық емес (өңделген) экспорттың құн көлемінің кемінде 1,9 есе өсуі.

2-кесте Нысаналы индикаторлар

р/с №	Нысаналы көрсеткіштер	Өлшем бірлігі	2012 есеп	2013 күтіледі	2012 жылмен салыстырғандағы болжам						2019 жылмен салыстырғанда, %
					2014 ж	2015 ж	2016 ж	2017 ж	2018 ж	2019 ж	
1	Жалпы қосылған құн	%	100	99,9	127,3	142,0	164,7	170,3	170,5	175,4	1,8 есе
2	Жұмыспен қамтылғандардың саны	Мың адам	5,6	5,6	6,0	6,1	6,0	6,0	6,0	6,0	0,4 мың адамға
3	еңбек өнімділігі	%	100	100,2	119,0	132,2	153,7	159,4	158,5	164,9	1,6 есе
4	Шикізаттық емес (өңделген) экспорт көлемінің құндық көлемі	%	100	109,2	119,3	130,4	142,4	155,6	170,0	185,7	1,9 есе

М і н д е т т е р

- 1) техникалық реттеу жүйесін жетілдіру және жалпы қабылданған әлемдік стандарттарға ауысу;
- 2) өндіріс бөліктерін біртіндеп жергіліктендіре отырып, жетекші халықаралық компаниялармен бірге жаңа өндірістердің пайда болуы үшін жағдайлар жасау;
- 3) еңбек өнімділігін арттыру;
- 4) инновациялық және ғылымды қажетсінетін өндірістерді ынталандыру;

2	289261	Тек қана немесе негізінен 843041 не 843049 субпозициялы бұрғылау немесе қазу машиналарына арналған бөлшектер	97 460	1 261 713
3	281325, 281326, 281327, 281328	Ауа немесе вакуумдық өзге сорғылар, ауа немесе газ компрессорлары	94 322	3 540 061
4	289939	Жеке функциялары бар өзге машиналар мен механикалық құрылғылар	92 963	8 210 356
5	282514	Газды сүзуге немесе тазартуға арналған өзге жабдық	84 793	1 752 718
6	289212	Бұрғылайтын немесе қазатын өзі жүретін машиналар	75 372	885 589
7	281331	Сорғы бөліктері	56 179	1 035 494
8	289227	Өзі жүретін өзге машиналар мен тетіктер	56 056	271 244
9	289261	8426, 8429 немесе 8430 тауарлық позициялы машиналардың немесе механизмдердің өзге бөліктері	46 629	2 124 174
10	281213, 281215, 281312	Көлемді қайтарымды-үдемелі өзге сорғылар	44 932	1 173 141
11	281314	Өзге сұйықтық сорғылары	44 483	418 679
12	289212	Бұрғылайтын және қазатын өзге машиналар	40 391	341 439
13	282219	8428 90300 0 тауарлық позициялы машиналардың немесе тетіктердің өзге бөліктері	40 424	516 805
14	282982	Сұйықтықтарды немесе газдарды сүзуге немесе тазартуға арналған жабдық пен құрылғылардың өзге бөліктері	34 588	1 366 888
15	281213, 281215, 281313	Көлемді роторлы басқа сорғылар	31 698	1 068 917
16	282214	Доңғалақсыз, өзі жүретін көтергіш өзге механизмдер	32 623	299 830
17	281420	Редукциялық және термореттегіш клапандарды қоса алғанда, құбырларға, қазандықтарға, сұйыққоймаларға, цистерналарға, бактарға және ұқсас сыйымдылықтарға арналған арматураға крандардың, клапандардың, бұрандамалардың бөліктері	29 716	1 250 245
18	281332	Ауа сорғыларының, вакуумдық, ауа және газ компрессорларының және желдеткіштердің бөліктері; тартпа қақпақтарының, сүзгісі бар немесе жоқ желдеткіш шкафтардың желдетілуі немесе қайта айналымы	29 345	1 384 651
19	281411	Сақтандырғыш немесе жүк түсіргіш клапандар	28 295	566 153
20	281314	Сұйықтық көтергіштер	26 822	48 807

21	281211, 281216	Гидравликалық желілік әрекеттің күш қондырғылары мен қозғалтқыштары (цилиндрлер)	19 071	898 791
22	281311	Ішкі жану қозғалтқыштарына арналған отын, май сорғылар немесе салқындатқыш сұйықтыққа арналған сорғылары	25 189	962 012
23	282913	Ішкі жану қозғалтқыштарында майды немесе отынды сүзуге арналған жабдық	32 826	616 023

5-кесте. Қазақстан Республикасында өндіру экономикалық мақсатқа сай келетін неғұрлым сұранысқа ие болған тауарлар

Материалдар/ Жабдықтар/ Сервис	Әлеуетті шетелдік әріптестердің мысалдары	Жылдық қажеттілік (млн. АҚШ доллары)
Жіксіз құбырлар	Iiva SpA, Salzgitter Mannesmann International GmbH, Dalmine SpA, Sumitomo, Tenaris (Italy-Japan), V&M Tubes (Germany-France), Breda Energia SpA	110,9
Магистральдық құбырлар	Ресей және Қытай өндірушілері	22,6
Бұрғылауға арналған жағалай құйылған құбырлар	Tenaris, Sumimoto, Vallourec Mannesmann	64,9
Қысыммен жұмыс істейтін ыдыстар/жылу алмастырғыштар	Delauany et Fils, Orlandi, Arc Energy Resources Ltd, Imstalcon JSC, Walter Tosto Spa, Rosetti Marino SpA,	10,6
Фитингтер, ернемектер	Kisco, FAD Flange, Acciao&Derivation, Alied Int SpA, Tectubi Raccordi SpA, FAST SRL, P. Van Leeuwen Jr's Buizenhandel BV, Canadoil Europe SRL, Breda Energia SpA,	9,5
Ернеулік жабдықтар: бекіткіш арматура және қосалқы бөлшектер	Petrovalve, Breda Energia, Nuovo Pignone, Petrovalve, B.F.E., Tai Milano SpA, Oms Saleri SpA, Breda Energia	97,8
Электр жабдықтары, БӨҚ	Areva, Tyco, Siemens Building Technology, Johnson control, Autrinica F&S AS, Foxboro, Kazakhstan Intergrated Serv. Ltd Kisco UK, Sea Star International LLP, Consolidated Supply & Services Int'l LLP, ABB LLP, Gateway Ventures (CA) Ltd LLP, V.T.D. Transformatori SRL, Schneider Electric LLP, Siemens LLP	86,2
Бақылау-өлшеу аспаптары мен автоматика	Honeywell, Yokogawa, Emerson, Invensys, ABB, Foxboro, Johnson Control, Argosy Technologies	54,7
Сорғылар, генераторлар, сығымдағыштар, электр қозғалтқыштар, газ турбиналары	Siemens, Areva, Bel-valves, Man-Turo, GE, Nuovo Pignone, Amarinth, Aturia Pompe, CAT Pumps, Triqua BV, CerPELLI, Framo, Peroni Pompe SpA	74,2
Қыртыстан мұнай шығаруды арттыруға арналған жабдық	Wellquip	

Дереккөзі: Қазақстан Республикасы Мұнай және газ министрлігі «Теңізшевройл» ЖШС, «Қарашығанақ Петролеум Оперейтинг Б.В.», «Норс Каспиан Оперейтинг Компани Б.В.» және «Қазмұнайгаз» ҰК» АҚ компаниялары 2013 жылғы 25 қыркүйекте

бірлескен іс-қимыл туралы Ақтау декларациясына қол қойды, оның негізгі мақсаты операторлардың, инвесторлардың және мемлекеттік мекемелердің жергілікті қамтуды дамыту жөніндегі жеке бағдарламаларын үздік үйлестіру және келісу тетіктерін әзірлеу
б о л ы п т а б ы л а д ы .

Жоғарыда көрсетілген компаниялардың білдірген бастамасына сәйкес Ақтау декларациясының жұмысы шеңберінде өнімді барынша көп тұтыну қағидаты бойынша компанияның әрқайсысының өндірісін дамытудағы жауапкершілігін айқындау туралы шешім қабылданды:

ТШО	ҚПО	НКОК	ҚМГ
Құбыр өнімдері Жылу алмастырғыштар Сұйықтық қоймалары	Клапандар Электр жабдықтар Фитингтер Ернемектер	Айналмалы жабдықтар (роторлар, турбиналар, сорғылар және т.б.)	Сервистік қызметтер: Бұрғылау Ілеспелі ұңғыма қызметтері

Б а с ы м ж о б а л а р

Бес жылдық кезеңде Алматы қаласында, Атырау, Батыс Қазақстан, Маңғыстау, Солтүстік Қазақстан облыстарында электрмен су шығаратын сорғыларын, аса ауыр жабдықты және көлемді емес сыйымдылықтарды, бекіту арматурасын және басқа да мұнай-газ жабдығын өндіруге бағытталған жобаларды іске асыру көзделеді.

Қ ұ р ы л ы с м а т е р и а л д а р ы н ө н д і р у

Құрылыс материалдарын өндіру – өңдеуші өнеркәсіптегі өндіріс көлемінің 8,6 %-ын қамтамасыз етіп отырған Қазақстан экономикасының тұрақты өсіп келе жатқан маңызды саласы. Осы сектордың басымдығы бір жағынан, құрылыс индустриясының ішкі сұранысымен, макроөңір елдерінің нарықтарындағы өнімді дамытумен және өткізумен, екінші жағынан – меншікті шикізат базасының болуымен және қазақстандық кәсіпорындардың әлеуетімен айқындалады.

Құрылыс материалдарының ішкі нарығының сыйымдылығы шамамен 800 млрд. теңгені құрайды. Құрылыс материалдарының (ағаштан, пластмассадан, сондай-ақ өзге де металл емес минералдық өнімге жататын материалдардан) импорты шамамен 2 млрд. АҚШ долларын⁹ құрайды. Басым тауарлар бойынша макроөңірдің импорттық қажеттілігі шамамен 3 млрд. АҚШ долларын құрайды.

Секторда 1453 кәсіпорын жұмыс істейді, онда 40 мыңнан астам адам жұмыс пен қамтылған цементті, дайын бетонды, бетон бұйымдарын, пластикалық құбырларды, жылу оқшаулау материалдарын өндіру неғұрлым дамыған болып табылады.

Сектордың даму көрсеткіштері тұрақты өсу үрдісін көрсетіп отыр. 2008 - 2012 жылдар аралығында өндіріс көлемі атаулы көріністе 1,6 есеге өсті. Еңбек өнімділігі - 2,3 есе. ЭЫДҰ елдеріндегі осы көрсеткіштің орташа мәнімен салыстырғанда Қазақстандағы бұл сектордағы еңбек өнімділігі 47 %-ға төмен.

— — — — — — —
⁹ Деректер қызметтің басым түрлеріне қосылған ЭҚЖЖ кодтары бойынша келтірілген, (4.2.14.3-кесте)

1-кесте. 2008-2013 жылдардағы сектор бойынша деректер.

Көрсеткіштер	2008 ж.	2009 ж.	2010 ж.	2011 ж.	2012 ж.	2013
Өңдеуші өнеркәсіптегі құрылыс материалдарын өндіру үлесі, млн. теңге	7,9%	7,6%	6,8%	7,3%	7,7%	8,6%
Құрылыс материалдарын шығару, млн. теңге , оның ішінде	266 596	224 938	260 955	350 045	421 633	503 132
Өзге де металл емес минералдық өнім өндіру , млн. теңге	220 377	182 355	201 871	263 985	320 677	397 105
Өткен жылға % НКИ	79,9	91,3	111,5	116,5	110,7	111,8
Сүректен жасалған құрылыс материалдары, млн.теңге	214	280	659	756	1 192	1 069
Жиһазды қоспағанда, ағаш және тығын бұйымдарын өндіру; сабаннан және тоқуға арналған материалдардан бұйымдарды өндіру, өткен жылға %	97,4	96,7	149,4	124,0	108,5	96,2
Пластмассадан жасалған құрылыс материалдары, млн.теңге	46 004	42 304	58 424	85 304	99 764	104 957
Резеңке және пластмасса бұйымдарын өндіру, өткен жылға %	106,7	92,4	135,6	120,1	103,1	102,5
ЖҚҚ, млн теңге*	125 781,5	110 110,8	172 569,1	216 535,4	257 217,2	211 586,6
Жалдамалы қызметкерлердің тізімдік саны, адам	40 862	35 050	33 330	36 579	36 656	40 218
ҚР еңбек өнімділігі, мың теңге**	3 078,2	3 141,5	5 177,6	5 919,7	7 017,1	7 061,3
ҚР еңбек өнімділігі, АҚШ долл**	25 528,3	21 298,5	35 123,7	40 024,8	46 649,8	45 840,7
ЭЫДҰ елдеріндегі орташа еңбек өнімділігі, АҚШ долл**	82 865,4	76 792,7	83 650,7	88 003,8	88 005,4	-
Жұмыс істеп тұрған кәсіпорындар саны, оның ішінде		1 366	1 397	1 489	1 355	1 453
ірі		55	50	45	47	47
орташа		122	123	129	140	141
шағын		1 189	1 224	1 315	1 186	1 265
Қуат жүктемесінің деңгейі, өндіріс түрлері бойынша %						
Цемент өндірісінде,%	62,0	64,0	61,0	60,4	57,1	-
Пластмасса табақтар, шиналарға арналған камералар және пішіндер өндірісінде, %	41,6	49,4	58,1	48,7	35,9	-
Кірпішті, жабыңқышты және күйдірілген саздан жасалатын өзге құрылыс заттарының өндірісінде,%	16,7	12,2	27,7	16,8	18,8	-
Өндіріс түрлері бойынша жабдықтың тозу деңгейі %						
Цемент өндірісінде,%	38,2	39,4	30,7	19,8	27,5	-
Пластмасса табақтар, шиналарға арналған камералар және пішіндер өндірісінде,%	29,4	28,8	36,9	36,6	32,5	-

Кірпішті, жабыңқышты және күйдірілген саздан жасалған өзге құрылыс заттарының өндірісінде,%	32,4	37,6	40,9	35,0	39,0	-
Бетоннан жасалатын құрылыс бұйымдарының өндірісінде,%	35,3	37,1	39,6	44,5	44,1	-
Негізгі капиталға инвестициялар, млн. теңге	65 181	62 961	56 349	42 109	60 492	75 567
Негізгі құралдарды жаңарту коэффициенті %	0,18	0,02	0,10	0,21	0,09	-
Бастапқы құны бойынша жыл соңына негізгі құралдардың болуы, млн.теңге	153 810,1	869 818,4	274 723,8	307 469,5	332 460,0	-
Экспорт, млн. АҚШ долл.	70	47	70	88	115	118
Импорт, млн. АҚШ долл.	1 600	1 208	1 511	1 687	1 999	2 036

Дереккөз: Қазақстан Республикасы Статистика агенттігі, Euromonitor

Жоғары қосылған құны бар құрылыс материалдарының өндірісін құру халықаралық ТҰК тартуды көздейді. Қазақстанда жұмыс істейтін, Global 2000 тізіміне енетін ірі компаниялар: германиялық Heidelberg Cement (Бұқтырма цемент компаниясы, Каспий Цемент, Байказ Бетон, Бектас Group, швейцариялық Sika (бетонға арналған қоспалар, цемент қоспалары, өнеркәсіптік едендерге арналған материалдар, бетон мен болат үшін қорғаныс материалдары, герметика және басқалар) Шеврон компаниясы (Шеврон Мұнайгаз Инк, Атырау полиэтилен құбырлары зауыты, Атырау құбырлы арматура зауыты). Global 2000 тізіміне енбейтін ірі ғаламдық компаниялар қатарында Қазақстанда гипстен құрылыс материалдарын шығаратын Knauf германиялық компаниясы, сондай-ақ, Vicat Group француз цемент компаниясы жұмыс істейді.

Қазақстанда полимерлердің жеке өндірісін іске қосқаннан кейін полимерлі және композитті әрлеу материалдарын өндіру мен сатуға мамандандырылған LG Hausys Оңтүстік Корея компаниясы белгілі бір қызығушылық тудыруы мүмкін. Ірі ресейлік компаниялардың ішінен Қазақстанда «Арыстан» Степногорск құбыр зауытымен ұсынылған өкілдігімен, «Полипластик» компаниясы қатысады.

Сектордағы түйінді кедергілер:

- 1) құрылыс материалдарын өндірудің заманауи технологияларының жеткіліксіз дамуы ;
- 2) жоғары қосылған құны бар құрылыс материалдарының төмен үлесі;
- 3) құрылыс ғылымын дамытуға және инновациялық құрылыс материалдарын жасауға арналған қаражаттың жеткіліксіз бөлінуі;
- 4) олардың технологиялық көшбасшылығына байланысты шетелдік құрылыс материалдарын өндірушілер тарапынан ішкі және сыртқы нарықтардағы бәсекелестікті күшейту ;
- 5) дамыған елдермен салыстырғанда еңбек өнімділігінің төменділігі;
- 6) негізгі құралдардың салыстырмалы түрде жоғары тозуы;
- 7) құрылыс материалдары өндірісінің жоғары энергия сыйымдылығы;

8) құрылыс материалдарын Еуропалық Одақтың нормалары мен стандарттарына сәйкестігі тұрғысынан сертификаттау үшін аккредиттелген сынақ зертханаларының болмауы, ол 2015 – 2020 жылдар аралығында құрылыс нормалары мен қағидаларының еурокодтарға біртіндеп көшуіне байланысты;

9) жүк тасымалдауға арналған тарифтердің және шикізат пен энергия ресурстарына арналған бағаның өсуі;

10) тиісті біліктілігі бар кадрлардың тапшылығы.

М а қ с а т ы

Индустриялық құрылыстың талаптарын ескере отырып, Қазақстанда жоғары қосылған құны бар құрылыс материалдарын өндіру үшін жағдай жасау.

Н ы с а н а л ы и н д и к а т о р л а р

Бағдарламаны іске асыру 2019 жылы 2012 жыл деңгейіне қарағанда мынадай экономикалық көрсеткіштерге қол жеткізуге мүмкіндік береді (2-кесте):

1) жалпы қосылған құнының нақты мәнде кемінде 1,4 есе өсуі;

2) жұмыспен қамтудың 7,7 мың адамға өсуі;

3) еңбек өнімділігінің нақты мәнде 1,2 есе өсуі;

4) шикізат емес (өңделген) экспорттың құндық көлемінің кемінде 1,2 есе өсуі.

2-кесте Нысаналы индикаторлар

№	Нысаналы көрсеткіштер	Өлшем бірлігі	2012 есеп	2013 күтілетін	Болжам						2012 жылға қарағанда 2019 ж., есе
					2014 ж	2015 ж	2016 ж	2017 ж	2018 ж	2019 ж	
1	Жалпы қосылған құн	%	100	111,6	123,0	134,4	143,2	144,1	144,3	144,4	1,4 есе
2	Жұмыспен қамтылғандар саны	мың адам	36,7	40,2	45,1	46,3	46,2	45,6	45,0	44,4	7,7 мың адамға
3	ЖҚҚ бойынша еңбек өнімділігі	%	100	101,7	100,1	106,5	113,7	115,9	116,2	116,2	1,2 есе
4	Шикізат емес (өңделген) экспорттың құндық көлемі	%	100	102,8	105,4	107,9	110,5	113,1	115,6	118,0	1,2 есе

М і н д е т т е р

1) нормативтік базаны және техникалық реттеу жүйесін жетілдіру;

2) құрылыс саласында ғылыми-зерттеу және тәжірибелік-конструкторлық жұмыстардың көлемін арттыру;

3) инновациялық, энергия тиімді және экологиялық қауіпсіз құрылыс материалдарын өндіру технологияларын, оның ішінде индустриялық құрылыс технологияларын енгізу үшін жағдай жасау;

4) инновациялық, энергия тиімді, экологиялық қауіпсіз және Қазақстан үшін жаңа құрылыс материалдары өндірісінің технологияларын, оның ішінде индустриялық

құрылыс технологияларын енгізу үшін жағдай жасау;

5) саланы білікті еңбек ресурстарымен қамтамасыз ету.

Саланы дамыту басымдықтары

Құрылыс материалдарын өндіру қызметінің басым түрлері ағаштан құрылыс материалдарын өндіру (16-бөлім), пластмасса құрылыс материалдарын өндіру (22-бөлім), өзге металл емес минералды өнімді өндіру (23-бөлім) болып айқындалды (3-кесте)¹⁰. Жаңа және жетілдірілген жоғары технологиялық қазіргі заманғы энергия үнемдейтін, адамның денсаулығы мен экология үшін қауіпсіз материалдар өндірісі басым болып келеді.

¹⁰ Қызмет түрлерінің бөлімдері мен атаулары Қазақстан Республикасының 03-2007 МК экономикалық қызмет түрлерінің жалпы жіктеуіші (ЭҚЖЖ) бойынша 25.12.2012 жылғы № 1 өзгеріске сәйкес келтіріледі.

3-кесте Қызметтің басым түрлері

ЭҚЖЖ-2	ЭҚЖЖ-2	Қызмет түрлерінің атауы
16	1621	Кілтөк, шере, тақталар мен панельдерді өндіру
22	2221	Пластмасса табақтар, шинаға арналған камералар және профильдер өндіру
	2223	Құрылыс пластикалық бұйымдар өндіру
23	2311	Табақты шыны өндіру
	2312	Табақты шыныны жасау мен өңдеу
	2313	Іші қуыс шыны бұйымдарын өндіру
	2314	Шыны талшықты өндіру
	2319	Өзге де шыны заттарын өндіру мен өңдеу
	2320	Отқа төзімді бұйымдарды өндіру
	2331	Керамикалық жабындар мен плиталар өндіру
	2332	Кірпіш, жабыңқыш және күйдірілген саздан өзге де құрылыс заттарын өндіру
	2342	Керамикалық гигиеналық сантехникалық жабдықты өндіру
	2343	Керамикалық электроқшаулағыштар мен оқшаулау арматурасын өндіру
	2349	Өзге керамикалық бұйымдарды өндіру
	2351	Клинкерді қоса алғанда, цемент өндіру
	2352	Әктас пен құрылыс гипсін өндіру
	2361	Бетоннан құрылыс бұйымдарын өндіру
	2362	Құрылыс мақсаттары үшін гипстен бұйымдар өндіру
	2363	Пайдалану үшін дайын бетон өндіру
	2364	Құрғақ бетон қоспаларын өндіру
2365	Асбестцементтен және талшықты цементтен бұйымдар өндіру	
2369	Бетоннан, құрылыс гипсінен, цементтен өзге бұйымдар өндіру	
2370	Тасты кесу, өңдеу және әрлеу	
2399	Басқа топтарға еңбеген, металл емес өзге минералды өнімді өндіру	

Тауардың басым топтары

Жоғары қосылған құны бар бәсекеге қабілетті құрылыс материалдарының жаңа түрлерін шығаруды игеру бойынша міндетті шешу үшін басым тауарлар тізбесі (4-қосымша) айқындалған. Техникалық сипаттамалары жақсартылған жаңа және жетілдірілген құрылыс материалдарын қолдану құрылыстың экономикалық тиімділігін және сапасын арттырады, пайдалану барысында энергиямен қамтамасыз ету шығындарын төмендетуді қамтамасыз етеді.

4-кесте. Басым тауарлар*

ЭҚТӨЖ-4	Тауарлық топ атауы	ҚР импорты		Макроөңірдің импорттық сыйымдылығы	
		мың долл.	тонна	мың долл.	тонна
233110	Керамикалық тақтай	155 101	293 331	1 285 414	1 592 358
232012	Отқа төзімді кірпіштер	104 200	170 174	533 311	625 410
231 112	Табакты шыны	54 223	132 457	802 858	885 266
239 919	Жылу оқшаулау материалдары	37 155	33 780	275 146	245 156
237 011	Мәрмәр, травертин	28 523	13 787	168 236	161 376
239 912	Жабын-битум материалдары және икемді жабынқыш	32 939	50 863	228 060	318 047
234 210	Сантехкерамика	15 236	3 271	131 163	56 720
23 13 12	Шыны ыдыс (шыныдан су ішуге арналған ыдыс)	10 894	9719	159 852	81 762

4 - к е с т е г е :

Ескертпе: Қазақстанға импортталатын бірқатар материалдар бойынша меншікті өндірісті ұйымдастырудың перспективалық мүмкіндіктері бар. Қызылорда облысында «Бәйтерек» ҰБХ» АҚ-ның қатысуымен қуаты шамамен жылына 197 мың тоннаны құрайтын табак шыны өндіру жөніндегі зауыт салынатын болады. Оңтүстік Қазақстан облысында жалпы қуаты 20 мың тонна травертиннің бірнеше өндірісін құру жоспарлануда. Жамбыл облысында құрғақ құрылыс қоспаларының екі өндірісі к е ң е й т і л е т і н б о л а д ы .

Басым тауарлар тізбесіне Қазақстанда да, сол сияқты макроөңір елдерінде де олар бойынша импорттың жоғары көлемі байқалатын құрылыс материалдары енгізілген: табакты шыны, травертин, керамикалық тақтай, отқа төзімді материалдар, с а н т е х к е р а м и к а .

Сантехкерамика, кафель, керамогранит өндіру үшін қазіргі уақытта технологиялық тізбектегі маңызды буын - саздардың өңдеу кен орындарындағы өңдеу және байыту бойынша саз байыту өндірісі жоқ. Осыған байланысты кафель, керамогранит өндіру жөніндегі кәсіпорын қуаттары жете жүктелмеген (Шымкент, Талдықорған) және сантехкерамикалық бұйымдардың өндірісін бастау мүмкін емес. Саз байыту өндірісін құруға инвесторларды тарту мәселесін пысықтау қажет.

Табақты шыны өндірісі үшін де кварцты құмды байыту бойынша өндіріс құру қажеттілігі тұрындайды.

Сондай-ақ басым тауарлар мынадай ретроматериалдар да болуы мүмкін: керамзит, пеношыны, көбіктенген вермикулит, пемза, сондай-ақ, көп құрауышты тұтқыр өндірісі.

Табақты шыны мен полимердің меншікті өндірістерін құруға дейін басым бағыттар ретінде құрылыс материалдары өндірісінде импорттық материалдарды, сондай-ақ құрылыс химиясы материалдары мен заттарын: композиттерді, пластиктерді, герметиканы, пластификаторды, тұрақтандырғыштарды, модификаторларды, пигменттерді, бояуларды және басқалары пайдаланып, энергия тиімді және конструктивті шыны өндірісі болып қалады.

Б а с ы м ж о б а л а р

2015 – 2019 жылдар кезеңінде құрылыс материалдары өндірісін дамытудағы мемлекеттік саясат табақты шыны өндірісі бойынша басым бағыттарды іске асыруға, цемент, құрғақ құрылыс қоспалары, табиғи тас өндірітерін және басқа да жобаларды жасауға және жаңғыртуға бағытталады.

3. Инновациялық секторлардағы мақсаттар, міндеттер және нысаналы индикаторлар

Инновациялық қызмет өңдеуші өнеркәсіптің барлық салалары мен секторларын дамытуды ынталандырады.

М а қ с а т ы

Қазақстан өнеркәсібінің басым салалары мен ЭЫДҰ елдері салаларының технологиялылығы мен ғылымды қажет ету деңгейінің алшақтығын қысқарту.

М і н д е т т е р і

- 1) технологиялар трансферін ынталандыру және басым бағыттардағы жоғары технологиялық өндірістерді оқшаулау.
- 2) инновацияға сұранысты арттыруды ынталандыру;
- 3) технологиялық және басқарушылық құзыреттіктерді арттыру.

Н ы с а н а л ы и н д и к а т о р л а р

- 1) инновациялық белсенді кәсіпорындардың үлесін Қазақстан кәсіпорындарының жалпы санының 20 %-ға дейін ұлғайту (ЭЫДҰ әдістемесіне сәйкес);
- 2) жалпы ішкі өнімнің жалпы көлеміндегі инновациялық өнім үлесін 2,5 %-ға дейін ұлғайту ;
- 3) зерттеу мен әзірлеуге арналған ішкі шығындар үлесін жалпы ішкі өнімнен 2 %-ға дейін ұлғайту.

И н н о в а ц и я л ы қ с е к т о р л а р

Инновациялық сектор – «жаңа экономика» деп барлық секторды білдіреді, оның дамуы көбінесе ғылыми зерттеу және әзірлемелер нәтижелерімен айқындалады, атап айтқанда: мобильдік және мультимедиялық технологиялар саласы, нано- және ғарыш технологиялары, робототехника, генн инженериясы, болашақ энергиясын іздестіру және ашу .

Жаңа инновациялық секторды дамыту және ғылымды қажетсінетін салаларды құру отандық ғылымның дамуынсыз шешу мүмкін емес.

Осыған байланысты, «Назарбаев Университеті» ДБҰ-ның елеулі қатысуы, оның ролі энергия тиімділігі және энергия үнемдеу, жаңартылған энергетика және қоршаған ортаны қорғау, перспективті материалдар және энергия көздері, Қазақстан Республикасында биомедициналық индустрияның негіздерін құру үшін трансляциялық және персонализациялық медицинаның дамуы салаларында іргелі, қолданбалы және технологиялық зерттеулер мен әзірлемелер дамуына байланысты болады.

Мынадай өзекті және перспективті бағыттар бойынша іргелі және қолданбалы ғылыми зерттеулерді іске асыруға аса назар аударылатын болады: ғарыш техникасы және технологиясы, жаңартылған энергетика технологиялары және ақылды желілер, күн энергиясын пайдалану технологиясы, энергетика жүйелерін дамытуды модельдеу, ақпараттық және коммуналдық технологиялар, есептеу зерттеулері және робототехника, табиғатты пайдалану және қоршаған ортаны қорғау экономикасы, электр техникасы (оптоэлектронды аспаптар үшін материалдар), регенеративтік медицина және жаңа биопрепараттарды әзірлеу бойынша зерттеулер, туберкулез детекциясы үшін биосенсорларды әзірлеу, инфекциялық агенттер және ісік биологиясы, ақуыз экспрессиясы, остео-артикулярлық аурулар модельдері мен механизмдер, органикалық химия және химия технологиялары салаларындағы қолданбалы зерттеулер.

«Назарбаев Университеті» ДБҰ-ны ғылыми-зерттеу базасы мен ғылыми және инновациялық қолдау жүйесін бөлу жолымен әлемдік деңгейдегі зерттеу университеті ретінде қалыптастыру оқытушылық және ғылыми-инновациялық қызметті біріктіретін, халықаралық кластың ұлттық ғылыми кадрларын дамытумен, сондай-ақ үздік отандық және шетелдік ғалымдарды тарту үшін қолайлы жағдай жасаумен тығыз байланысты.

Ұлттық ғылыми кадрларды дайындаудың тиімді жүйесін дамыту мақсатымен ғылым магистрлерін, Ph.D. докторларын дайындау және ғылыми тағылымдамаларды ұйымдастыру бойынша шетелдік әріптестермен бірлескен бағдарламалар әзірленді және іске асырылды, ғылыми қызметкерлердің ғылыми жобалары шеңберінде олар үшін бірлескен Ph.D. бағдарламалары ұйымдастырылды (Қазақстанда ғылыми-зерттеу қызметінен босатпай).

Ғылыми жобалар мен бағдарламаларды (инженерлік-техникалық кадрлар, әкімшілік-техникалық қолдау қызметі және сүйемелдеу және басқалары) ұйымдастыру мен іске асыруға қатысқан қызметкерлер құзіреті мен дағдыларын дамыту үшін тұрақты негізде «Назарбаев Университеті» ДБҰ қызметін дамытудың негізгі және перспективалық бағыттарына сәйкес қайта даярлау және біліктілікті арттыру курстарын жүргізу қажет.

Ғарыш технологиялары секторы

Ғарыш технологиялары секторы – «білім экономикасын» қалыптастыру көзқарасы тұрғысынан Қазақстан Республикасында дамыту үшін перспективалық сектор.

ҮИИДМБ орындау қорытындылары бойынша «KazSat» байланыс және хабар таратудың ұлттық ғарыш жүйесі (ҒЖ) жобалық қуатқа шықты, екінші ҒА «KazSat-3» және резервтік жерүсті басқару кешені пайдалануға енгізілді. «KazSat» сериясының ҒА сыйымдылықтарын жалға беру қызметтерін ұсынудан бастап 3,5 млрд. теңгеден астам сомаға осы көрсетілетін қызметтерді импорт алмастыру жүргізілді. «KazSat» ҒЖ өндіріс көлемінің серпіні 1-кестеде келтірілген.

1-кесте. «KazSat» ҒЖ өндіріс көлемінің серпіні, млн теңге.

Атауы	2011 ж.	2012 ж.	2013 ж.	2014 ж.
«KazSat» сериялы ҒА сыйымдылықтарын жалға беру қызметтері	12,97	1 156,15	2 004,45	341,44

Дереккөз: Қазақстан Республикасы Ұлттық ғарыш агенттігі
1 - к е с т е г е :

Ескертпе: * жедел деректер

Ғарыш саласындағы ЖҚҚ бойынша деректер 2-кестеде келтірілген:

2-кесте. Ғарыш қызметінің ЖҚҚ, млн теңге.

Көрсеткіш	2010 ж.	2011 ж.	2012 ж.	2013 ж.
ЖҚҚ, млн. теңге	8 903,0	13 472,6	7 633,9	2 721,8

Дереккөз: Қазақстан Республикасы Статистика агенттігі

Ғарыш саласында инновацияларды дамытудың негізгі драйвері қолданбалы ғылыми зерттеулер болып табылады. Отандық ғарыш техникасының бірінші тәжірибелік үлгілерін жасау бойынша тәжірибелік-конструкторлық жұмыстар орындалды, дәлдігі жоғары жолсеріктік навигация жүйесіне (бұдан әрі – ДЖЖНЖ) арналған саралау станциялары (бұдан әрі – СС) өндірісі ұйымдастырылды және 50 дана көлемінде СС бірінші партиясы шығарылды.

Егер моральдық және физикалық тұрғыдан айтарлықтай тозуына байланысты жаңғыртуды талап ететін ғарыштық зерттеулердің зертханалық және тәжірибелік-эксперименттік базасын жаңартудың бұрыннан қордаланған мәселесі шешілетін болса, ғарыш ғылымының жетістіктері әлдеқайда салмақты болар еді. Қазақстан Республикасының ғарыш техникасы мен технологияларының отандық үлгілерін, ғарыш өнімдері мен көрсетілетін қызметтерін түпкі пайдаланушылардың аппараттық-бағдарламалық құралдарын құру саласында маңызды ғылыми-техникалық серпіліс жасау жағдайы туындады.

ТМД-ның Үкіметтер басшылары кеңесінің 2011 жылғы 18 қазандағы шешімімен қабылданған 2020 жылға дейінгі кезеңінде ТМД қатысушы мемлекеттердің инновациялық ынтымақтастығының мемлекетаралық бағдарламасы шеңберінде екі инновациялық жобаны іске асыру жоспарланған:

1) болжамдық мониторингінің көп нысаналы аэроғарыштық жүйесін әзірлеу мен

с е р т и ф и к а т т а у ;

2) халықаралық көлік дәліздерін басқарудың аппараттық-бағдарламалық кешенін әзірлеу.

Т ү й і н д і п р о б л е м а л а р

1. ғарыштық зерттеулердің заманауи тәжірибелік-эксперименттік базасының болмауы; ғарыштық өнімдер мен қызметтерді түпкі пайдаланушыларға дейін жеткізудің толыққанды инфрақұрылымының болмауы; Қазақстанның ғарыштық саласының шетелдік әріптестерге технологиялық тәуелділігі.

М а қ с а т ы

Республиканың индустриялық-инновациялық дамуын жеделдетуге, ұлттық қауіпсіздік пен қорғанысты нығайтуға, ғылым мен жоғары технологияларды дамытуға ықпал ететін экономиканың ғылымды қажет ететін және жоғары технологиялық секторы ретінде толыққанды ғарыштық саланы құру.

Н ы с а н а л ы и н д и к а т о р л а р

Бағдарламаны іске асыру 2012 жылдың деңгейіне қарағанда 2019 жылы мынадай экономикалық көрсеткіштерге қол жеткізуге мүмкіндік береді:

1) 2012 жылғы деңгейге қарағанда 2019 жылы нақты мәнде ЖҚҚ-ның 30 %-ға өсуі;

2) 2019 жылға қарай ғарыш саласында жұмыс істейтін жоғары білікті мамандар с а н ы н 3 0 0 а д а м ғ а а р т т ы р у ;

3) 2019 жылға қарай ғарыштық зерттеулердің жалпы көлеміндегі ғылыми-техникалық әзірлемелердің үлесін 50 %-ға дейін жеткізу;

4) 2019 жылға қарай ғарыштық техниканы өндірістік құру тәжірибесі бар ғалымдар ү л е с і н 2 5 % - ғ а д е й і н ж е т к і з у ;

5) 2019 жылға қарай ғылыми-техникалық әзірлемелердің жалпы көлеміндегі коммерцияландырылған жобалардың үлесін 25 %-ға дейін жеткізу.

М і н д е т т е р

1) байланыс, Жерді қашықтықтан зондтау (бұдан әрі – ЖҚЗ) және ғылыми-технологиялық мақсаттағы ғарыш аппараттарының (бұдан әрі – ҒА) орбиталық топтамасын дамыту және олардың пайдалануын кеңейту;

2) ҒА құрастыру-сынау кешенін, тәжірибелі өндірісі бар ғарыш техникасының арнайы конструкторлық-технологиялық бюросын, ДЖЖНЖ, «Бәйтерек» ғарыштық-зымыран кешенін, байланыс және ЖҚЗ ғарыш жүйелерінің жерүсті сегменттерін қамтитын жерүсті ғарыш инфрақұрылымы объектілерін дамыту және о л а р д ы ң п а й д а л а н у ы н к е ң е й т у ;

3) ғарыш саласының ғылыми-технологиялық базасын дамыту, ғарыштық зерттеулердің зертханалық және тәжірибелік-эксперименттік базасын жаңғырту мен к е ң е й т у ;

4) тиісті оқу орындары мен ғылыми орталықтарда, оның ішінде «Болашақ» халықаралық бағдарламасы шеңберінде ғарыштық қызмет саласында

инженерлік-техникалық және ғылыми кадрларды даярлауды, қайта даярлау мен біліктілігін арттыруды көздейтін ғарыш саласының кадр әлеуетін дамыту;
5) ғарыш саласының нормативтік базасын жетілдіру.

Ғарыш саласын дамыту басымдықтары

Ғарыш саласындағы қызметтің басым түрлері ғарыш техникасы мен технологиялардың отандық үлгілерін құру бойынша ғылыми зерттеулер мен әзірлемелер, байланыс, ЖҚЗ және навигация ғарыштық жүйелерінің өндірісін және техникалық пайдалануын қамтамасыз ету, осы ғарыштық жүйелердің өнімдері мен көрсетілетін қызметтерін ел экономикасының түрлі салаларындағы түпкі пайдаланушыларға дейін жеткізу болып табылады.

Бесжылдық кезеңде Индустрияландыру картасы (бұдан әрі – ИК) шеңберінде 2015 - 2019 жылдар кезеңінде іске қосылуы жоспарланатын 10 жобаны іске асыру көзделеді.

5. Негізгі бағыттар, Бағдарламаның қойылған мақсаттарына қол жеткізу жолдары және тиісті шаралар.

Бағдарлама шеңберіндегі мемлекеттік қолдау шаралары Қазақстан Республикасының халықаралық міндеттемелеріне сәйкес көрсетілуі тиіс.

1. Инвестициялық ахуал

Бағдарлама жеке инвесторлардың өңдеу өнеркәсібіне келуін ынталандыруға арналған. Мемлекеттің маңызды рөлі жеке инвестициялар үшін тартымды жағдай жасау болып табылады. Инвестициялық ортаны бағалау бойынша жалпымен танылған дүниежүзілік индексті жақсарту үшін ұдайы жұмыс істеу қажет. Бизнесті жүргізу жағдайын (Doing business), елдің бәсекеге қабілеттілігін (Global Competitiveness Index) жақсарту, шетелдік тікелей инвестицияларды көбірек тарту (World Investment Report), Yellow Pages қағидатын ескере отырып, жоспарланған жекешелендіруді өткізу арқылы экономикаға мемлекеттің қатысу үлесін азайту қажет.

Индустриялық даму басымдықтарын іске асыруға жәрдемдесу үшін Қазақстан Өнеркәсіптік даму жөніндегі Біріккен Ұлттар Ұйымы (бұдан әрі – ЮНИДО), Халықаралық қайта құру және даму банкі (бұдан әрі – ХҚДБ) және басқа да халықаралық институттар сияқты беделді ұйымдармен белсенді ынтымақтасатын болады. Елдік бағдарламалар шеңберінде ұлттық экономиканың, атап айтқанда өңдеуші өнеркәсіптің бәсекеге қабілеттілігін күшейтуге бағытталған озық халықаралық тәжірибе пайдаланылатын болады.

1-кесте. Ғаламдық бәсекеге қабілеттілік индексі рейтингілерінің нысаналы көрсеткіштері (рейтингтегі Қазақстанның орны)

Санаты	2015 ж.	2016 ж.	2017 ж.	2018 ж.	2019 ж.
Институционалдық дамуы	55	52	49	47	45
Инфрақұрылым	62	59	56	54	52
Макроэкономикалық орта	23	23	23	23	23
Денсаулық сақтау және жалпы білім беру	97	93	89	85	82

Жоғары және кәсіби-техникалық білім	54	51	48	42	44
Тауарлар нарығының тиімділігі	56	54	52	50	48
Еңбек нарығының тиімділігі	15	15	15	15	15
Қаржы нарығының дамуы	103	97	91	85	80
Технологиялық әзірлік	57	54	51	49	45
Нарық көлемі	54	54	53	53	52
Бизнестің дамуы	94	92	90	88	86
Инновациялар	84	82	79	76	74

Дүниежүзілік экономикалық форумның Ғаламдық бәсекеге қабілеттілік индексында Қазақстанның позициясы үнемі жақсартылатын болады. Кейінгі институциональдық реформалар жеке меншіктің берік мемлекеттік қорғанысын қамтамасыз етеді. Кадр саясаты меритократия қағидаттары бойынша жүргізілуі керек. Инклюзивтік қағидатын ескере отырып, мемлекеттік басқарудың барлық деңгейіндегі ашықтық мемлекеттік жүйедегі сыбайлас жемқорлықтың деңгейін барынша төмендетеді.

Экономиканың тиімді жұмыс істеуі үшін маңызы зор болатын көлік, энергетика және өндіріс инфрақұрылымдарының сапасы жақсартылады, өйткені ол экономикалық қызметтің, сондай-ақ ел экономикасының басым секторларының дамуын айқындайтын маңызды фактор болып табылады.

Макроэкономикалық орта ұзақ мерзімді инвестицияларға қолайлы болып қалуы тиіс, өйткені экономика түйінді макроэкономикалық көрсеткіштер тұрақсыздығы жағдайында өсе алмайды.

Денсаулық сақтау саласының сапасын айтарлықтай жақсарту қажет. Ұлт саулығы, сонымен бірге сау жұмыс күші елдің бәсекеге қабілеттілігі мен өнімділігі үшін зор маңызға ие. Халықтың жалпы бастауыш білімінің көлемі мен сапасын жақсарту қажет, ол әрбір жекелеген қызметкердің тиімділігін арттыруға ықпал етеді.

Жоғары білім және техникалық кадрларды кәсіптік даярлаудың сапасын арттыру қажет. Бұл өндірістік процесте құнды құрау тізбегін дамыту үшін шешуші рөл атқарады.

Бизнестің нарықтық тиімділігі мен өнімділігін дамыту қажет. Дамыған бәсекеге қабілетті нарық экономикада тауарлар мен көрсетілетін қызметтерді тиімді алмасуға жәрдемдеседі.

Қызметкерлер өндірістік қызметті неғұрылым тиімді пайдалануы үшін еңбек нарығын әрі қарай да дамыта түсу маңызды. Еңбек нарықтары икемді болуы және жұмыскерлердің ынталандырулары мен олардың қызметі арасындағы пәрменді байланысты қамтамасыз етуі тиіс.

Қазақстанның қаржы жүйесін жетілдіру қажет. Ұзақ мерзімді инвестицияларды тарту үшін нарықтық қаржы инфрақұрылымы қалыптасуы тиіс.

Қазақстанда жаңа технологияларды енгізу үшін бизнес пен тұрғындардың озық техникалық әзірлемелерді пайдалануға әзірлігін арттыру қажет. Интернеттің және

сонымен байланысты ақпараттық ресурстардың қолжетімділігі бүкіл ел аумағы бойынша географиялық қамту тұрғысынан анағұрлым жеңілдетіледі және кеңейтіледі.

Отандық өндірушілердің үлесін ішкі нарықта, сол сияқты сыртқы нарықта да ұлғайту қажет. Бағдарламаның Қазақстан Республикасының аумағында өндірістерді дамытуға экспортқа бағыттылығын ескере отырып, сыртқы нарықта тауарларға қол жеткізуді арттыру және, әсіресе, макроөңірлік нарықты, кемсіту тосқауылдарын төмендету қажет.

Жалпы кәсіпкерлік ортаның сапасын, сондай-ақ жекелеген фирмалардың стратегияларының сапасын қосы алғанда, бизнестің даму деңгейін көтеру маңызды. Аталған құрамдауыш кластерлерді дамыту арқылы, сондай-ақ фирмалар стратегияларының сапасын жақсарту үшін жағдай жасап, ынталандыру қажет (брендинг, маркетинг, қосылған құн құрау тізбегіне кіру, айрықша және күрделі тауарларды өндіру).

Мемлекеттік және жеке сектор қолдау көрсететін қолайлы орта қалыптастыру үшін ғылыми-зерттеу жұмыстарының деңгейін көтеру қажет. Атап айтқанда, бұл әсіресе бизнес тарапынан ғылыми зерттеулерге, жоғары сапалы зерттеу институттарына, зерттеулерге университеттер мен өнеркәсіп арасындағы ынтымақтастыққа, сондай-ақ зияткерлік қорғауға жеткілікті инвестицияларды білдіреді.

Doing business индексында Қазақстанның барлық көрсеткіштері де жақсартылуы тиіс. Ол үшін құрылыс жүргізуге рұқсат алу бойынша рәсімдердің санын азайту, стратегиялық жобаларды іске асыру шеңберінде шетелдік жұмыс күшін тарту, коммуналдық қызметтерге, атап айтқанда электр энергиясына қосуды арзандату, халықаралық сауданы жүргізумен байланысты шығындарды азайту керек. Экспорттық-импорттық операциялар кезінде талаптарды қысқарту бөлігінде халықаралық сауданы енгізуді оңтайландыру қажет. Маңызды емес фактордың бірі экспорт пен импортқа рұқсат беру құжаттарын ұсыну және алу кезінде уақыттың қысқаруына ықпал ететін, ақпараттық жүйені енгізу болып табылады. Халықаралық тәжірибеге сүйене отырып, бірыңғай электрондық терезе мен тауарларды электрондық декларациялауды енгізу экспорттық-импорттық операцияларды жүзеге асыруды анағұрлым оңтайландырады. Сонымен қатар, сыртқы экономикалық қызмет қатысушыларының көліктік шығыстарын төмендету қажет. Қаржы жүйесінде кредит алушылардың (жеке немесе заңды тұлғалар) кредит төлеу қабілеттілігі туралы неғұрылым қолжетімді және шынайы ақпараттарды ескере отырып, қаржы институттарымен жүзеге асырылатын кредит сапасын арттыру маңызды. Банкроттық институтының тиімділігі мен толыққанды жұмыс істеуін арттыру қажет. Қайта құрылу, тарату және берешекті мәжбүрлеп қайтару процесі салдарынан қаржыны қайтару коэффициентін арттыру қажет.

Нәтижесінде қабылданған шаралар шетелдік инвестицияларды тартуға, бизнес-ортаны жақсартуға, сондай-ақ бәсекелестікті дамытуға ықпал етуі тиіс.

2. Индустриялық дамуды қолдаудың жалпыжүйелік шаралары

Алға қойылған мақсаттарға қол жеткізудің негізгі бағыттары мен жолдарын айқындау кезінде өңдеуші өнеркәсіптің дамуы және елдің әлеуметтік-экономикалық дамуы арасындағы байланысты ескеру қажет.

Осылайша, Бағдарламаның қойылған мақсаттарына және міндеттеріне қол жеткізумен бірге Қазақстанның әлемнің ең дамыған 30 мемлекетінің қатарына кіруі жөніндегі тұжырымдамасының стратегиялық бағыттарын қалыптастыратын мемлекеттің басқа да әлеуметтік-экономикалық бағдарламаларын іске асыруға тұтастай байланысты болады. Атап айтқанда, бұл мынадай аспектілерге қатысты:

дамыған елдердің білім берудегі, денсаулық сақтаудағы, әлеуметтік қорғау саласындағы және еңбек нарығындағы деңгейіне қол жеткізу арқылы адами капиталдың деңгейін арттыру;

бизнесті және кәсіпкерлік бастамаларды дамыту үшін қолайлы жағдайларды қамтамасыз ететін институционалдық ортаны жетілдіру.

ҮИИДМБ іске асыру шеңберінде мемлекеттік қолдаудың секторалдық және жобалық шаралары айқындалды. Секторалдық қолдау шаралары 27 салалық бағдарламаларды және оларға мастер-жоспарларды іске асыру, бизнесті қолдау бағдарламаларының көмегімен қолдау шаралары арқылы жүзеге асырылды: Бизнесің жол картасы 2020, Өнімділік 2020, Агробизнес 2020, сондай-ақ отандық өңделген таураларды, көрсетілетін қызметтерді ынталандыру және экспорттау және шетелдік инвестицияны тарту бойынша мемлекеттік бағдарламалар.

ҮИИДМБ шеңберінде іске асырылған кәсіпорындарды қолдау бағдарламаларының және бағыттарының артықшылықтары мен кемшіліктерін ескере отырып, бағдарламалар шеңберінде және кәсіпкерлерді қолдау бағыттарында шараларды ұсыну құралдары, тетіктері және шарттары қайта қаралуы тиіс. Ұсынылатын қолдау шараларының жиынтығы компаниялардың көлеміне байланысты болмауға тиіс, өйткені барлық кәсіпорындар бизнесті дамыту үшін қаржылық ресурстардың қолжетімділігін қамтамасыз ететін қаржылық құралдарға да, сол сияқты инвестициялық ынталандыруларды жасауға, инновацияларды ынталандыруға; өнімділікті және ресурс тиімділігін арттыруға; адами капиталдың сапасын арттыруға; экспорттық әлеуетті дамытуға және т.б. бағытталған сервистік құралдады да қажет етеді.

Қолдау шаралары қаржылық және қаржылық емес сипатқа (сервистік құралдар) ие. Қаржылық шаралар бизнесті дамыту үшін қаржы ресурстарының қолжетімділігін қамтамасыз етеді. Қаржылық емес шаралар жобаларды іске асыру үшін тиімді инвестициялық ынталандыру жасауға бағытталған, сондай-ақ қазіргі заманғы технологияларды енгізу және инновацияларды ынталандыру саласындағы кәсіпорындардың бәсекеге қабілеттілігін арттыру, өнімділікті және ресурс тиімділігін арттыру, адами капиталдың сапасын арттыру, экспорттық әлеуетті және басқа да басым

бағыттарды дамыту үшін мамандандырылған қызметтерді көрсетуді қолдайды.

Негізгі айырмашылықтар ұсынылатын шаралардың көлемінде және осы немесе өзге де шараларды ұсыну туралы шешімдер қабылдау деңгейінде болады.

Бағдарлама ҮИИДМБ-мен сабақтастығын сақтайды және құрылған қолдау инфрақұрылымын және дамыту институттарын барынша пайдалануға тиіс.

Бағдарламаны іске асыру тікелей және жалпыжүйелік мемлекеттік қолдау шараларының көмегімен жүзеге асырылатын болады.

Жалпыжүйелік қолдау шараларының объектісі өңдеуші өнеркәсіп, оның ішінде 14 б а с ы м с е к т о р б о л ы п т а б ы л а д ы .

Өңірлерге арналған тікелей қолдау шараларының объектісі ұлттық кластерлер кеңестері және өңірлік кластерлік қауымдастықтар болып табылады.

Кәсіпорындарға арналған тікелей қолдау шараларының объектісі өнім шығару кезіндегі қосылған құн тізбегінің кең ауқымымен инвестициялық жобаларды іске а с ы р а т ы н к о м п а н и я л а р б о л а д ы .

ҮИИДМБ-ны іске асыру нәтижелері қазіргі уақытта көптеген өңдеуші өнеркәсіп кәсіпорындарының кредитті көп алып қойғандығын, екінші деңгейдегі банктерде ұзақ мерзімді және орта мерзімді, оның ішінде Бағдарламаға енгізілген инвестициялық жобаларды қаржыландыру үшін «ұзын» ақшаның жоқтығын көрсетті. Осыған байланысты даму институттарының қатысуымен Бағдарламаны қаржыландыру көлемдері мен құралдарын ұлғайтуға өткір қажеттілік туындайды.

Бағдарламаны қаржылай қолдаудың негізгі міндеті – қаржыландыру көздерінің құралдарын және қолжетімділігін кеңейту арқылы экономиканың басым секторларына инвестицияларды ұлғайту болып табылады. Мемлекеттік қолдау шараларын қолдану саясатының негізгі екінін жеке меншік қаржы ресурстарын жұмылдыру арқылы жасау және екінші деңгейдегі банктердің және басқа да қаржы институттарының кредиттік қызметін индустрияландыру мақсаттарына шоғырландыру қажет. Бұл қаржылық институттардың тек қана өңдеуші өнеркәсіптің басым секторларында ғана инвестициялық жобаларды қолдауға тиіс екендігін болжайды.

Қаржылық қолдау жүйесі өндірушілер үшін қаржылық ресурстардың қолжетімділігін арттыруға, инвестициялық жобалардың қажеттіліктеріне, олардың өтімділік және тиімділік көрсеткіштеріне сәйкес қаржыландырудың тиімді шарттарын ұ с ы н у ғ а т о п т а с т ы р ы л а д ы .

Мемлекеттік қаржылық ресурстар мемлекеттік және жеке меншік операторлар арқылы бағытталатын болады. Мемлекеттік сектор операторларына олардың құрамына кіретін даму институттарымен «Байтерек» ұлттық басқарушы холдинг (бұдан әрі – «Байтерек» ҰБХ» АҚ) және «Қазагро» ұлттық басқарушы холдингі» АҚ (бұдан әрі – «Қазагро» ҰБХ АҚ), «KAZNEX INVEST» экспорт және инвестициялар жөніндегі ұлттық агенттігі» АҚ, «ҚИДИ» АҚ, «NADLoc» жергілікті қамтуды дамыту жөніндегі ұлттық агенттік» АҚ және басқалары жатады.

Жеке меншік операторларға екінші деңгейлі банктер, лизингтік компаниялар, инвестициялық компаниялар және қаржылық сектордың басқа да ұйымдары жатады. Бұл ретте, жеке меншік операторларды іріктеу критерийлері жұртшылық үшін айқын және ашық болады және жобаларды іске асыруға әлеуетті қатысушылардың тең қолжетімділігін қамтамасыз етуге тиіс.

Қайталануды болдырмау және кәсіпкерлікті қолдаудың кешенді инфрақұрылымын қалыптастыру мақсатында («бір терезе» қағидаты) бизнес қажеттіліктеріне шоғырландыра отырып, кейбір даму институттарының қызметі құрылымданатын болады.

Өңдеуші өнеркәсіптің жалпы инвестициялық тартымдылығын арттыруға бағытталған жалпыжүйелік шаралар. Бағдарламада 9 негізгі бағыттарға топтастырылған.

Салалық реттеу

Экономика салаларын үдемелі индустриялық дамыту үшін бүгінгі таңда салалық зертханаларды, сынақ орталықтарын техникалық жарактандырудың жаңа деңгейіне шығуын қамтамасыз ету, техникалық реттеудің неғұрлым жоғары стандарттарын қабылдау қажет. Салалардың тиісті нормалануын қамтамасыз ету үшін инвестициялар – әзірлеу – енгізу процесі (өндіріс) – сапалы жақсартуды алу процесін іске асыру талап етіледі.

Осылайша, мемлекет техникалық реттеу тұтқасы ретінде стандарттауды тиімді қолдануға тікелей мүдделі болуға тиіс. Стандарттау процесіне мамандарды кеңінен тарту қажет, осыған әзірленетін және қолданылатын стандарттардың сапасы байланысты болады.

Озық халықаралық стандарттарды (API, ASTM, GMP, EN, ISO және басқа) ескере отырып, қолданыстағы ұлттық стандарттарды үйлестіру және жаңаларын қабылдау қажет. Ол үшін басым секторларда стандарттарды әзірлеумен байланысты сарапшылардың шығындарының бөлігін субсидиялау және өтеу тетіктерін пайдалану, сондай-ақ секторлардағы стандарттарды талдауды және жүйелендіруді жүргізу керек.

Өнімді бөлу туралы келісімдермен (бұдан әрі – ӨБК) реттелетін жобалар шеңберінде мұнай-газ саласының жабдықтарын, жинақтаушыларын және материалдарын жеткізу кезінде кәсіпорындар үшін тең экономикалық жағдайлар жасау қажет.

Кеден Одағының техникалық регламенттерін іске асыру, бәсекеге қабілетті және сапалы өнімді шығару, сондай-ақ Қазақстан Республикасында берілген сәйкестік сертификаттарын және сынақ хаттамаларын тану тетіктерін жасау мақсатында Қазақстанның ДСҰ мен ЭЫДҰ кіруіне байланысты экономиканың басымды салаларындағы жаңа сынақ зертханаларын құру, жұмыс істеп тұрған кеңейту және жете жарактандыру көзделеді. Қойылған міндетті іске асыру мынадай бағыттар бойынша жүзеге асырылатын болады:

қауіпсіздікпен тікелей байланысты жеке сектор үшін рентабельді емес салалардағы бюджеттік қаржыландыруды пайдалану; кәсіпкерлікті дамыту институттарының гранттық қаржыландыруды пайдалануы; жоғары оқу орындарының зертханалық базасын пайдалана отырып; аккредиттеу жөніндегі халықаралық стандарттардың және халықаралық ұйымдардың (ILAC, IAF) аккредиттеу талаптарына ұлттық жүйесінің сәйкестігін р а с т а у .

Жыл сайын халықаралық талаптарды ескере отырып, кемінде 1000 стандарттар әзірленетін және қабылданатын болады.

Техникалық реттеу, метрология және менеджмент жүйесі саласындағы қызметкерлерді (жыл сайын кем дегенде 1300 маман) даярлау және олардың біліктілігін арттыру жүзеге асырылатын болады.

Стандарттау жөніндегі халықаралық және өңірлік ұйымдардағы стандарттау жөніндегі техникалық комитеттерге қатысу үшін экспорттаушы-өкілдерді тарту к ө з д е л е д і .

Шығарылатын соңғы өнімнің техникалық реттеу және метрология жүйесінің талаптарына (техникалық регламенттерге, стандарттарға, сынақ зертханасымен қамтамасыз етілуіне және т.б.) сәйкес болуы тұрғысынан жобаларды бағалау ж ү р г і з і л е д і .

И н т е р н а ц и о н а л д а н д ы р у

Шетелдік инвестицияларды тарту үшін ынталандырулардың жаңа топтамасын, заңнама мен инвестициялық субсидиялардың тұрақтылығын көздейтін инвестициялық келісімшарттарды енгізуді қамтитын нақты жоспар әзірленген.

Forbes Global 2000, ТҰК тізімінен компанияларды тарту бойынша жоспарлы жұмыс жүргізілетін болады. Қазақстанда өндірісті ұйымдастыру үшін ЭЫДҰ елдерінен инвесторларды тартуға барынша қолайлылық режимін, сондай-ақ басым елдерден инвестициялар тарту бойынша ұлттық оператор өкілдіктерінің халықаралық желісін қалыптастыру қажет. ЭЫДҰ елдерінен азаматтардың Қазақстанға кіруін және онда болуын реттейтін визалық тәртіп оңайлатылуы тиіс. ЭЫДҰ-ға мүше елдердің инвесторлары үшін визасыз режимге рұқсат беру және көші-қон қызметтерінде тіркеуді а л ы п т а с т а у қ а ж е т .

Мынадай құралдарды қолдана отырып, шетелдік инвесторларға сервистік қызметтерді көрсету бойынша жұмыс жалғастырылады: ақпараттық-талдамалық қызмет; шетелдік инвесторларды сүйемелдеу жөніндегі іс-шаралар, Қазақстан Республикасының қолайлы инвестициялық климатын шетелде ілгерлету мақсатында ақпараттық-таныстыру іс-шаралары; Қазақстанның шетелдегі инвестициялық имиджін қалыптастыру және ілгерлету жөніндегі қызметті күшейту. Ол үшін Қазақстанда бірыңғай Brand Book құру бойынша жұмыс жүргізілетін болады. Дипломатиялық өкілдіктерді, мемлекеттік мекемелерді, әкімдіктерді қоса алғанда, мемлекеттік

қызметшілердің ауқымды тобын қазақстандық Brand Book таныстыру өнері бойынша
о қ ы т у ж о с п а р л а н у д а .

Неғұрлым ірі және басым инвестициялық жобалар бойынша, оның ішінде ТҰК қатысуымен мемлекеттік қолдаудың қосымша шараларын көздейтін инвестициялық келісімшарттар жасалатын болады.

Инвестициялар комитеті негізінде инвесторлар үшін бір терезе құру жоспарланған.

Қазақстанда шетелдік инвесторлардың құқықтары мен заңды мүдделерін қорғау, оның ішінде инвесторларға туындайтын мәселелерді соттан тыс және сотқа дейінгі тәртіппен шешуде шетел көмек көрсету, сондай-ақ мемлекеттік органдардың заңсыз әрекеттері мен шешімдерін алдын алу мақсатында Қазақстанда инвестициялық Омбудсмен институтын құру жоспарланып отыр.

Өңірлерде инвесторларға қызмет көрсету орталықтарының (бұдан әрі F ИҚО) желісі негізінде инвесторлар инвестициялықтан кейінгі қолдау бойынша қызметті күшейту қажет.

Экспортты дамыту және ілгерілету жүйесіне жалпыұлттық тәсілді қолдану қажет. Ол үшін тауарлық белгілерді ілгерілету, бірыңғай ұлттық стенд форматында халықаралық көрмелердегі тұсаукесерлер, шетелдік көрмелердегі компаниялардың қатысуын, шетелге сауда миссияларын ұйымдастыру, экспорттаушыларға көмек ретінде экспорттық өнім анықтамалығы мен әдебиетін басып шығару; экспорттаушыларға ақпараттық-талдау жәрдем көрсетуді; оқыту тренингтерін, сондай-ақ экспорттық өндірістерге шетелдік турларды өткізу; экспорттық қаптама саласын дамыту; экспорттаушылар мен сатып алушылар үшін интернет-ресурсты ілгерілету; экспортқа бағдарлану идеологиясын қалыптастыру; гуманитарлық көмек шеңберінде өнімді берушілер қатарына Қазақстанның ықпалдасуы жөніндегі іс-шараларды қамитын экспортты сервистік қолдау жөніндегі жұмыс жалғастырылатын болады. Сондай-ақ Қазақстан Республикасының Индустрия және жаңа технологиялар министрлігі жанындағы жұмыс істеп тұрған экспорттаушылар Кеңесінің жұмысы жалғастырылатын болады. Нысаналы нарықтарда промоутерлік қолдау желісі құрылатын болады.

Экспорттың негізгі бағыты Ресейдің шекаралас аймақтары, КО мен Орталық Азия елдері, Ауғанстан, Иран, Кавказ елдері, Қытайдың батыс өңірлері болады.

Технологиялар және инновациялар

Өңдеуші өнеркәсіптің бәсекеге қабілеттілігін арттыру жаңа технологияларды енгізумен және жоғары инновациялық белсенділікпен тікелей байланысты. Инновациялар саласында басым секторлар мен өзіндік инновациялық жүйелерді одан әрі сапалы дамыту, экономикада инновацияларға сұранысты арттыру, технологиялық өкілеттіктерді қалыптастыру үшін өзекті технологиялар трансферті шаралары көзделетін болады.

Озық технологиялар трансфері

Жабдықты қарапайым сатып алудан трансфердің барынша күрделі нысандарына және оларды жергілікті жағдайларда бейімделуіне өту негізгі міндет болады.

Маңызды ынталандырушы қолдау құралдарының бірі инновациялық гранттар болып табылады. Осыған байланысты инновациялық гранттардың түрлерін нақтылау, оларды ұсыну схемалары мен рәсімдерін оңтайландыру бойынша жұмыс жүргізілетін болады.

Шетелдік технологияларды сатып алуға арналған инновациялық гранттарды беру арқылы стратегиялық жобаларды ілгерілету және қолдау жүйелік шара болады. Бұл ретте, инновациялық гранттың осы түрі бойынша лимит сомасын тиісті ұлғайту көзделетін болады. Жоғарыда аталған жобаларды іріктеуді «Технологиялық даму жөніндегі ұлттық агенттік» АҚ (бұдан әрі – «ТДҰА» АҚ) жүзеге асыратын болады. Жобалар тізбесін бекітуді кейіннен Индустрияландыру картасына енгізумен Қазақстан Республикасының Өнеркәсіптік даму жөніндегі комиссиясы жүргізетін болады.

Бұдан басқа, өнеркәсіптің басымды секторларындағы олардың технологиялық міндеттерін шешумен байланысты салалық мемлекеттік органдардың, ұлттық компаниялардың тапсырысы бойынша әзірлеушілер командалары арасындағы конкурстар өткізуге инновациялық гранттарды бөлу көзделген.

Технологиялық сипаттағы ұзақ мерзімді міндеттерді шешу үшін нысаналы технологиялық бағдарламаларды іске асыруға инновациялық гранттарды бөлу тетігі пысықталатын болады.

Жүйелік негізде бизнестің басымды технологиялық міндеттерін іздестіру жөніндегі жұмыс, оның ішінде өнеркәсіптік кәсіпорындардың техникалық директорларының (R&D-директорлар) конференциялар өткізу арқылы жүзеге асырылатын болады, ол ғылыми қызметті бағдарламалық-нысаналы, гранттық қаржыландыру үшін негіз болады.

Инновациялық гранттарды ұсыну арқылы венчурлық қорлардың жобаларын қаржылық қолдау мәселелерін пысықтау қарастырылады.

Сонымен қатар, технологиялар трансферті желісін дамыту және ғылымды, технологияларды және инновацияларды дамыту жөніндегі халықаралық бағдарламаларға қатысу жөніндегі жұмыс жалғастырылатын болады.

Инновацияларға сұранысты арттыру

Инновацияларға сұранысты қалыптастыруды мемлекет реттеуші және ынталандырушы шаралар есебінен қамтамасыз етеді.

Инновациялар саласында шағын және орта бизнесті дамыту үшін салықтық ынталандыруларды дамытуды, энергия үнемдеу бойынша заңнамалық шектеулер мен нормативтерді енгізуді, техникалық және экологиялық стандарттар жүйесін КО және ЕО стандарттау жүйелерімен үйлестіруді көздеу қажет.

Шығындарды, мысалы, коммуналдық секторда (SmartMetering) және т.б. ресурстар есебінің бірыңғай автоматтандырылған жүйесін енгізу кезінде қысқартуға мүмкіндік

тәртібін заңнамалық деңгейде бекіту қажет. Бұл ретте, бақылаушы органның тексеруді жүргізуі инноваторлардың немесе іске асырылатын жобаның қатысушыларының өзінен бұзу туралы өтініштер болған кезде жүргізілуі және жобаны іске асыру кезінде рәсімдерді орындауды бағалауға емес түпкілікті нәтижеге бағытталуы тиіс. Аталған шара инноваторларға инновацияларды қолдау бағдарламаларына белсене қатысуға, ал жоба операторларына шешімдерді қабылдаудың неғұрлым икемді және қарапайым рәсімдерін енгізуге мүмкіндік береді.

Қаржылық ресурстар. Қаржыландыру моделі

Бағдарламаны табысты іске асыру үшін қаржыландырудың теңдестірілген үлгісі қажет. Мемлекеттің рөлі тікелей инвестицияларды тарту үшін ынталандыруларды қамтамасыз ету және ұзақ мерзімді және арзан кредиттік ресурстармен қамтамасыз ету бөлігінде сындарлы болып қалады.

Инвестицияларға қажеттіліктерді қамтамасыз ету үшін мынадай қағидаттарда құрылған қаржыландыру үлгісі пайдаланылатын болады:

мемлекеттің және жеке меншік сектордың қаржылық ресурстарын шоғырландыру қажет, ықпалдастырушы «Бәйтерек» ҰБХ» АҚ болуға тиіс;

қаржылық тұтқа тәсілін қолдану көзделеді, мемлекеттік инвестициялардың әрбір теңгесіне жеке меншік қаржылық ресурстардың 4 теңгесінің келуі күтіледі;

компанияларға бөлінетін мемлекеттік қаражаттың кем дегенде 70 %-ға өңдеуші өнеркәсіп кәсіпорындарына ұсынылуы тиіс.

Жеке меншік инвестициялардың ағыны үшін құралдары БЖЗҚ ұзақ мерзімді қаражатын тарту үшін пайдаланылуға тиіс қор нарығы іске қосылуы қажет. Атап айтқанда, «Бәйтерек» ҰБХ» АҚ купондық облигацияларды шығару және орналастыру есебінен БЖЗҚ-дан ақша қаражатын тартатын болады. Отандық қор нарығының төмен өтімділігі ұйымдастырылған нарықта айналатын жаңа қаржы құралдарын құру, экономиканың нақты секторынан жаңа эмитенттерді тарту, сондай-ақ халықтың қаржылық сауаттылық деңгейін арттыру арқылы жақсартылатын болады. Ұзақ мерзімді қаржыға қолжетімділік сондай-ақ, инвестициялық келісімдерді жасау кезінде инвестициялық субсидиялар арқылы жеңілдетіледі.

«Бәйтерек» ҰБХ» АҚ басымды жобаларын қолжетімді және ұзақ мерзімді қаржыландыруды қамтамасыз ету мақсатында облигацияларды шығару жолымен Ұлттық қордан қарыз алуды жүзеге асыратын болады.

Мемлекеттік көздерден 2015 – 2019 жылдарға талап етілетін инвестициялар АЭА және ИА оқшау инфрақұрылымын қаржыландыруды қоса алғанда, қайтарымды қаржыландыру (кредит беру және тікелей инвестициялар) және қайтарымсыз қағидат (субсидиялау, сервистік қолдау) бойынша игеріледі.

Қайтарымсыз топтарға мынадай құралдар бойынша бағытталатын бюджеттік қ а р а ж а т ж а т а д ы :

АЭА және ИА оқшау инфрақұрылымын қаржыландыру, оның ішінде, Қазақстан

Республикасының Ұлттық қорынан қаржыландыру;
«Даму» кәсіпкерлікті дамыту қоры» АҚ (бұдан әрі – Даму) арқылы ЕДБ кредиттері бойынша пайыздық мөлшерлемелерді субсидиялау;
«Бәйтерек» ҰБХ» АҚ арқылы жекелеген жобалар бойынша көлік және энергетикалық шығындарды қоса алғанда, инвесторларға күрделі шығындардың бір бөлігін өтеу (объект пайдалануға берілгеннен кейін мемлекет тарапынан инвестициялық шығындарды 30 %-ға дейін өтеу) түрінде инвестициялық субсидиялар;
Даму арқылы кредиттерге кепілдік беру;
технологиялық құзіретті арттыру, инновациялық инфрақұрылымды дамыту, инновациялық гранттарды ұсыну, мемлекеттік тапсырыстар;
АЭА дамыту, басқару және ілгерлету;
Ұлттық қордан және бюджеттік қаражаттан қайтарымды топтар бойынша қажеттілік мынадай бағыттар бойынша «Бәйтерек» ҰБХ» АҚ арқылы бөлінетін болады :

- 1) ШОБ жобаларын Даму арқылы ЕДБ негізделген кредит беру арқылы қолжетімді және ұзақ мерзімді негізде қаржылық ресурстармен қамтамасыз ету;
- 2) «Қазақстанның даму банкі» АҚ (бұдан әрі – ҚДБ) арқылы, оның ішінде, банкаралық, лизингтік қаржыландыру және басқалары арқылы өңдеуші өнеркәсіптегі орта және ұзақ мерзімді қаржыландыру.

Бюджеттік қаражатты және Ұлттық қордың қаражатын қоса алғанда, қаржыландырудағы қажеттілік Бағдарламаны іске асыру барысында және заңнамамен белгіленген тәртіппен тиісті қаржы жылдарына арналған республикалық бюджетті қалыптастырған кезде нақтыланатын болады.

Даму институттарының жаңа рөлі

Бағдарламаны іске асыру үшін қаржылық ресурстардың қолжетімділігін арттыру мақсатында «Бәйтерек» ҰБХ» АҚ-ның даму институттарының жұмысы қайта қаралатын болады.

2014 – 2023 жылдарға арналған даму стратегиясы шеңберінде ҚДБ қолайлы шарттармен Бағдарлама үшін ұлттық валютада қаржыландыруды ұсыну бойынша басты қаржы институты ретінде әрекет етеді. Аталған шара теңгемен кредит беру көлемін ұлғайтуға алып келеді. Бұдан басқа, ҚДБ кредит беру тетігін оңтайландыратын болады, әкімшілік кедергілерді төмендету, артық бизнес процестерді автоматтандыру және жою, қарыз алушылармен жұмыс тәсілдерін жетілдіру және жаңа кредиттік құралдарды ұсыну жөніндегі жұмыс жалғастырылатын болады.

Жұмыс істеп тұрған кәсіпорындардың кредит жүктемесінің жоғары деңгейімен, жеткілікті кепілдікті қамтамасыз етудің болмауымен байланысты ҚДБ қаржыландырудың жаңаларын қолдануды қазіргілерін неғұрлым белсенді пайдалануды , оның ішінде, мезониндік кредит беру мен жобалық қаржыландыруды жоспарлауда.

Даму «Бизнестің жол картасы 2020» бағдарламасы бойынша қолда бар құралдар

шеңберінде және өңдеуші өнеркәсіпті қолдау үшін меншікті құралдар бойынша шағын және орта бизнестегі кәсіпкерлерге қолдау көрсетуді жалғастырады. ШОБ субъектілерінің қаржылық қажеттіліктерін қанағаттандыру «Шағын және орта бизнесті қолдау» пакетінің шеңберінде жүргізілетін болады.

«Бәйтерек» ҰБХ» АҚ-ның даму институттары Бағдарламаны қаржыландыруды қолдау үшін әртүрлі борыштық және үлестік құралдардың кең спектрін ұсынады. ҚДБ және Даму сыйақы берудің қолайлы мөлшерлемелері бойынша қарыз беру арқылы кәсіпорындар үшін кредит беру құнын айтарлықтай төмендететін болады. Инвесторларға күрделі шығындардың бір бөлігін өтеу түрінде инвестициялық субсидиялар сияқты қолдаудың жаңа құралдары қосымша енгізілетін болады.

«Қазақстанның инвестициялық қоры» АҚ (бұдан әрі – ҚИК) 2010 – 2014 жылдарға арналған Индустрияландырудың республикалық картасына енгізілген проблемалық (стресстік) жобаларды сауықтыру және іске қосу арқылы 2015 – 2019 жылдарға арналған Бағдарламаның басым бағыттарының шеңберінде инвестициялық жобаларды қаржылық қолдау жөніндегі жұмысты жалғастырады, бұл проблемалық активтерді экономика құрылымының өзгеруін, жұмыспен қамтудың, салықтық түсімдердің өсуін қамтамасыз ететін жұмыс істеп тұрған активтердің қатарына ауыстыруға, сондай-ақ, мемлекет бұрын инвестициялаған қаражатты қайтаруға жәрдемдеседі. ҚИК қызметі үлестік қаржыландыру құралдарын пайдалану жолымен өңдеуші өнеркәсіпте активтерді құруға және оларды сауықтыру арқылы өңдеуші өнеркәсіптегі проблемалық активтердің санын азайтуға бағытталған. ҚИК қазіргі сараптаманы және бұрынғы жұмыс тәжірибесін пайдалана отырып, есептелген сыйақыны, өсімпұлды, негізгі борыштың бір бөлігін есептен шығару мүмкіндігін, сондай-ақ тоқтап тұрған жобаларды қалпына келтіру үшін кепілдіктер ұсынуды көздейтін инвестициялық жобаларды сауықтыру және құрылымдау жөніндегі тетіктерді әзірлейді. Аталған тетікті іске асыру үшін тиісті жағдайлар жасалады.

«Қазына Капитал Менеджмент» АҚ-ның (бұдан әрі – ҚКМ) қатысуымен кейбір қорларды басқару моделі бөлінген қаражатты игеру және осындай жобаларды қаржыландырудың жеткілікті болуы бөлігінде өзінің тиімсіздігін көрсетті, өйткені, ҚКМ қоржындық қорларының көпшілігінің мандаттарының Қазақстан Республикасы экономикасының басым салаларындағы жобаларды қаржыландыру бөлігінде белгілі бір шектулері бар. Осыған байланысты, жергілікті және халықаралық институционалдық инвесторлардың қаражатын жоспарланып отырғандай тарта отырып, Инфрақұрылымдық жобалар қорын (бұдан әрі – ИЖҚ) және Старттық жобалар қорын (бұдан әрі – СЖҚ) құру жөніндегі мәселе пысықталатын болады. Аталған қорларды басқару моделі неғұрлым икемді болады және олар Бағдарламаның басым салаларын: дамудың бастапқы кезеңіндегі жобаларды (СЖҚ), сондай-ақ инфрақұрылымды жасау және дамыту, оның ішінде, мемлекеттік-жекешелік әріптестік (ИЖҚ) тетігін пайдалана отырып іске асырылатын жобаларды қаржыландыру және инвестицияларды тартуға

мамандана отырып, пайдаланылған қаржыландыру құралдарын толықтырады.

Аталған құралдар «Өсуге арналған капитал», «Гринфилд-жобалар», және «Инфрақұрылымдық жобалар» пакеттері шеңберінде іске қосылған.

Қазақстандық кәсіпорындардың экспорттық қызметін қолдау мақсатында «Экспорттаушыларды қолдау» пакетінің қолдау құралдарын пайдалану мүмкіндігі
б о л а д ы .

«ҚазЭкспортГарант» экспорттық-кредиттік сақтандыру корпорациясы» АҚ (бұдан әрі – ҚЭГ) Қазақстан Республикасының экспорттық-кредиттік агенттігінің функцияларын орындайды. Экспорттаушы кәсіпорындарға айналым қаражатын толтыруға кредит беру кезінде екінші деңгейдегі банктерді қаржыландыру және тәуекелдерін сақтандыру арқылы экспорт алдында қаржылық-сақтандыруда қолдау құралдарын енгізу жолымен экспорттаушыларды қаржылық-сақтандыруда қолдау құралдарының ассортиментін кеңейту жоспарлануда.

Экспорттаушыларды қаржылай-сақтандыру мақсатында қолдаудың жаңа өнімдерін тиімді іске асыру үшін Қазақстан Республикасының нормативтік-құқықтық актілеріне шартты банктік салымдарға ҚЭГ қаржы қаражатын орналастыру жолымен екінші деңгейдегі банктер арқылы экспорттық қаржыландыру алдындағы экспорттық өнімді отандық өндірушілерге ұсыну мүмкіндігін көздейтін өзгерістер мен толықтырулар енгізу мәселесі қаралатын болады.

Экономиканың жаңа, қазіргі заманғы салаларын қолдау мен инновацияларды дамыту және ШОБ субъектілерінің инновациялық бағдарланған қаржылық қажеттіліктерін қанағаттандыру мақсатында «Инновациялық компанияларды қолдау» пакетінің қолдау құралдары ұсынылатын болады.

«ТДҰА» АҚ басым секторлардағы инновациялық жобаларды қолдау және технологиялар трансфертіне жәрдемдесу жөніндегі жұмысты, оның ішінде, инновациялық гранттарды ұсыну және инновациялық инфрақұрылымды дамыту арқылы жалғастыратын болады. Бұл ретте, стратегиялық инновациялық жобаларды қолдау үшін технологияларды сатып алуға және өнеркәсіптік зерттеулерді жүргізуге арналған инновациялық гранттар ірілендірілетін болады. Бизнес пен ғылымың өзара іс-қимыл жасауын күшейту мақсатында нысаналы технологиялық бағдарламаларды іске асыруға гранттар беру көзделетін болады. Сондай-ақ, мемлекеттік тапсырыстарға қатысу үшін прототиптеуге, венчурлік қорлардың жобаларын қолдауға, құзыреттіліктің салалық орталықтарын құруға, сынақ базаларын құруға және өзгерістерді автоматтандыруға инновациялық гранттар беру мәселесі пысықталатын болады.

Қойылған міндеттерді іске асыру мақсатында нормативтік құқықтық базаны одан әрі жетілдіру қажет. Индустриялық-инновациялық даму және мемлекеттік бағдарламаларды іске асыру саласындағы Үкіметтің құралы ретінде «Бәйтерек» ҰБХ» АҚ қызметі реттеуді талап етеді, ол мемлекеттік бюджет қаражатының тиімді жұмсалуды бақылауды күшейтеді, «Бәйтерек» ҰБХ» АҚ тобындағы корпоративтік

басқаруды жетілдіреді және Бағдарламаны іске асыруға «Бәйтерек» ҰБХ» АҚ-ның неғұрлым оңтайлы қатысуын қамтамасыз етеді.

И н ф р а қ ұ р ы л ы м

Өңдеуші өнеркәсіп секторларын көліктік және логистикалық инфрақұрылымдық қолдау Қазақстан Республикасы Президентінің 2014 жылғы 13 қаңтардағы № 725 Жарлығымен бекітілген Қазақстан Республикасының көлік жүйесі инфрақұрылымын дамытудың және ықпалдастырудың 2020 жылға дейінгі мемлекеттік бағдарламасының ережелерін ескере отырып; энергетикалық инфрақұрылымдық қолдау Отын-энергетикалық кешенді дамытудың 2030 жылға дейінгі тұжырымдамасының ережелерін ескере отырып жүзеге асырылатын болады.

Қазақстанды үдемелі индустрияландыруды инфрақұрылымдық қолдауды қалыптастыру және жетілдіру бойынша міндеттер:

1) көліктік, энергетикалық және өндірістік инфрақұрылым саласындағы қол жетімділік пен сапа;

2) экономиканың қажеттіліктерін электр энергиясымен қамтамасыз ету және елдің энергетикалық тәуелсіздігіне қол жеткізу;

3) Қазақстанның тиімділігі жоғары көлік-логистикалық жүйесін құру және оны халықаралық көлік жүйесіне кіріктіруді қамтамасыз ету;

4) индустриялық дамуға ықпал ететін тарифтердің негізделген деңгейлерін қамтамасыз ету болып табылады.

Өңдеуші өнеркәсіп үшін мемлекеттік қолдау шаралары инфрақұрылымдық шығындарды басқару бойынша айқын шарттар қалыптастыруға бағытталған:

1) табиғи монополия субъектілерінің көрсетілетін қызметтеріне ұзақ мерзімді кезеңге арналған тарифтерді қалыптастыру тетігін белгілеу;

2) қосымша энергетикалық қуаттарға қосылу рәсімін оңайлату;

3) теміржол маршруттарының жекелеген учаскелерінде өткізу қабілетін кеңейту;

4) өңдеуші өнеркәсіптің басым секторларындағы жаңа объектілерге инфрақұрылым жеткізу;

5) жылжымалы теміржол құрамының қолжетімділігін қамтамасыз ету;

6) өңірлік логистикалық орталықтарды құру.

Бүгінгі күні Үкімет табиғи монополиялар субъектілерінің көрсетілетін қызметтеріне арналған тарифтердің болжамдылығын қамтамасыз ету мақсатында табиғи монополиялар субъектілерін ұзақ мерзімді – бес және одан да көп жылдарға арналған тарифтер бойынша жұмысқа ауыстыру жөнінде шаралар қабылдауда. Осыған байланысты, қолданыстағы заңнамаға өзгерістер енгізу көзделеді.

Отандық кәсіпорындардың көліктік және логистикалық көрсетілетін қызметтерге қажеттілігін толық көлемде қанағаттандыруға қабілетті өнеркәсіптік тораптық инфрақұрылымдық бірқатар жобаларды іске асыру жоспарлануда, оның ішінде мыналарды салу жобалары пысықталатын болады:

станцияны 3700 м дейін кеңейте отырып, кәсіпорындар тобы алаңдарына дейін Коршуново станциясынан теміржол кіреберіс жолдары және 1200 м-ден 3 қосымша тұйықтама, Шығыс Қазақстан облысы;

өңірдің кәсіпорындары үшін дайын өнімді уақтылы тиеп жіберуді қамтамасыз ететін 1,5 км біріктіргіш теміржол желісі, Қостанай облысы; ұзындығы 115 км Жанатас – Түркістан теміржол төсемі, Жамбыл облысы; кеңейту және дамыту:

- 1) Тобыл теміржол торабы, Қостанай облысы;
- 2) Ақсу-1 және Ақсу-2 теміржол станциялары, Павлодар облысы;
- 3) Жіңішке станциясының өткізу қабілеті, Ақтөбе облысы;
- 4) Оңтүстік Сарыбай карьерінің өндіру аймағынан ұзындығы 9 км «Рудный – Қашар – Федоровка» автомобиль жолының уческесін шығару, Қостанай облысы;
- 5) 220/10 кіші станцияны салуды ұйымдастыру және «Қостанай 1150» КС кеңейту, Қостанай облысы;
- 6) «Горностаевская» 110/10-10 кВ КС электрмен жабдықтау объектілерін салу, «№ 51» 220/110/10 кВ КС кеңейту; ұзындығы 32,5 км «Горностаевская-Шаған» 110 кВ біртізбекті ЭЖ салу, Шығыс Қазақстан облысы.

Индустриялық даму үшін АЭА қызметінің тиімділігін арттыру бойынша топтастырылған және белсенді іс-әрекет қажет. АЭА одан әрі дамыту мақсатында АЭА әрекет ететін бүкіл кезеңде АЭА-ға қатысушылар үшін орнықтылықты қамтамасыз ету және преференциялар мен салықтық жеңілдіктердің сақталуына кепілдік беру, сондай-ақ АЭА таратылған жағдайда АЭА-ға қатысушылар үшін тұрақтандыру тетіктерін белгілеу, әрі Қазақстан Республикасында АЭА-ны басқару және дамыту жөніндегі бірыңғай оператор институтын енгізу мәселелері пысықталатын болады.

Бұдан басқа, басқару, басқарушы компаниялардың қызметі, АЭА-ның, Бірыңғай оператор мен басқарушы компаниялардың қызметін бастапқы сатыларда мемлекеттік бюджет қаражатының есебінен қаржыландыру, сондай-ақ инфрақұрылым объектілерін салуға қарыз қаражатын тарту мәселелерін қоса алғанда, АЭА-ның жұмыс істеу тетіктерін жетілдіру, сонымен қатар басқарушы компаниялар мен басым қызмет түрлеріндегі ілеспе және аралас өндірістер үшін салықтық жеңілдіктер беру қажет.

Кейіннен кешенді шаралар қабылдау мемлекеттік бюджеттен қаржыландырудан бас тартуға мүмкіндік береді, бұл бюджетке түсетін жүктемені азайтады.

А да м и р е с у р с т а р

Озыңқы индустриялық даму адами ресурстардың қолжетімділігін артыруды және сапасын қамтамасыз етуді қажет етеді, білім беру сапасына талаптар қояды.

Индустрияландырудың негізгі акценті өндірісті қарқынды өсіруге, атап айтқанда, еңбек өнімділігін өсіруге (1,4 есе) бағытталған. Сондықтан, адами ресурстармен қамтамасыз ету жөніндегі жалпы жүйелік шаралар жұмыс орындарын құру санына емес, біліктілігі жоғары, ғылыми және инновациялық кадрларды даярлау сапасына

б а ғ ы т т а л ғ а н .

Экономика алаларын біліктілігі жоғары кадрлармен экономика салаларын қамтамасыз ету үшін кадрларды даярлау жүйесін реформалау жөніндегі жұмыс жүргізілетін болады.

Өңірлердің мамандануын, аумақтық және инновациялық кластерлерді дамытуды ескере отырып, осы мақсаттар үшін металлургия, мұнай-газ химиясы, электр энергетикасы, жеңіл және тамақ өнеркәсібі, АӨК, машина жасау, ақпараттық - коммуникациялық технологиялар, ғарыш саласы сияқты басым секторлар үшін біліктілігі жоғары мамандарды даярлауға бағытталған жоғары оқу орындары мен колледждер айқындалатын болады.

Мұндай кадрларды даярлау жаңа технологиялық процестерді ескере отырып, жергілікті және шетелдік жетекші әріптестермен бірге жоғары оқу орындары мен колледждер әзірлеген жаңа білім беру бағдарламалары бойынша жүзеге асырылатын болады.

Бұл жоғары оқу орындары мен колледждерге қомақты ресурстар жіберілетін болады және оларды жаңғырту жөніндегі жұмыс жүргізіледі. Жоғары оқу орны мен колледжді дамытудың жеке стратегиялық бағдарламалары әзірленетін болады, материалдық-техникалық база, оның ішінде, оқу-зертхана жабдығы күшейтіледі, басқару жүйесінде жаңа тәсілдер және нәтижеге бағытталған қаржыландырудың жаңа тетіктері енгізіледі.

Қазақстан Республикасымен инвестициялық келісімдер жасаған инвесторлар, сондай-ақ АЭА аумағында базалық өнім шығару жөніндегі жобаларды іске асыратын операторлар үшін инвестициялық жоба іске асырылатын бүкіл кезеңге және объектіні пайдалануға бергеннен кейін бір жылға шетелдік жұмыс күшін тартуға арналған квотадан тыс және рұқсатсыз шетелдік жұмыс күшін тартуға құқық берілетін болады.

Бұдан басқа, өңдеуші өнеркәсіпте, агроөнеркәсіптік кешенде және геологиялық барлауда қызметін жүзеге асыратын ТҰК үшін Қазақстан Республикасында жұмысқа рұқсатты алусыз (кейбір талаптарды сақтау кезінде, оның ішінде, қазақстандық және шетелдік мамандардың теңбе теңдігі, еңбекті төлеуді кемсітушіліктің болмауы, белгілі бір біліктілік деңгейіндегі тартылатын мамандардың сәйкестігі) басқа елдердің филиалдарынан өз қызметкерлерін тарту мүмкіндігін қарастыру жоспарлануда.

Басым жобалар бойынша қызметін жүзеге асыратын кәсіпорындар үшін шетелдік жұмыс күшін тартуға арналған квота жылдарға бөліне отырып, басымды жобаны іске асырудың барлық кезеңіне белгіленетін болады.

М е м л е к е т т і к с а т ы п а л у л а р

Сатып алынатын тауарлардың, жұмыстар мен көрсетілетін қызметтердің инновациялылығы критерийлерін анықтау бөлігінде мемлекеттік сатып алу саласындағы заңнамаға жеке тәртіпті енгізу қажет. Технологиялық меморандумдар негізінде енгізілетін бұйымдарды жеткізуге ұзақ мерзімді шарттарды жасау тетігін

әзірлеу

талап

етіледі.

Мемлекеттік сатып алуды жүргізу кезінде сапасыз және қауіпті өнімнен қорғау үшін техникалық ерекшелікте олар болған кезде өнеркәсіп талаптарын немесе үкіметтік емес стандарттарды белгілеу қажет. Ол үшін квазимемлекеттік сектордың және жер қойнауын пайдаланушылардың сатып алуларын реттейтін нормативтік құқықтық актілерге өзгерістер мен толықтырулар енгізу, техникалық ерекшелікте олар болған кезде өнеркәсіп талаптарын немесе үкіметтік емес стандарттарды міндетті түрде белгілеу қажет.

Қазақстанның өндіруші өнеркәсібіне шетелдік инвестицияларды арттыру үшін Қазақстан Республикасының заңнамасында офсеттік келісімдер институтын енгізу туралы мәселе қарастырылатын болады. Мемлекеттік сатып алулар офсет тетіктерін пайдалану арқылы Қазақстанда түпкілікті өнімді шығару кезінде ҚҚТ дамыған өндірістер үшін пайдаланылуы тиіс.

Сонымен қатар, индустриялық инновациялық-инновациялық қызметті мемлекеттік қолдау саласындағы уәкілетті орган мен даму институттары арасындағы мемлекеттік тапсырыстар және мемлекеттік сатып алу шарттарында даму институттарының көрсетілетін қызметтерге төлеудің нақты тетігі жұмыс істеуі тиіс. Тұрақты (жалғасушы) сипатқа ие жұмыстар мен көрсетілетін қызметтер жүзеге асырылуы тиіс және тісінше шарттар қолданысы кезеңімен шектелмей, жылына он екі ай ішінде төленуі тиіс.

Бұл ретте, даму институттарының негізгі қызметінен жалпы кірістеріне атқарылатын жұмыстар мен көрсетілетін қызметтердің пропорционалды көлемі есептелген, көрсетілген міндеттемелерді орындаумен байланысты даму институттарының тік және де жүктеме шығыстарын ескеру қажет. Сондай-ақ мөлшері даму институттарында корпоративтік рәсімдер (компаниялар дамуының стратегиялары мен жоспарлар және тағы басқалары) тұрғысынан анықталатын, жұмыстар мен көрсетілетін қызметтердің жоспарлы рентабельдігін ескеру қажет.

Кәсіпкерлік пен шағын және орта бизнес

ШОБ негізінде, оның ішінде басым секторларда өңдеші өнеркәсіппен байланысты жеткізушілер мен сервистік компаниялар жүйесі дамытылуға тиіс. Ұлттық холдингтердің және компаниялардың ірі кәсіпорындар төңірегінде ШОБ арасындағы жеткізушілер жүйесін дамытуға әсерін заңнамалық деңгейде шектеу қажет.

Азаматтардың қауіпсіздігі талаптарын сақтай отырып, бизнесті ашу және жүргізу кезінде рұқсат беру және бақылау-қадағалау жүйесі оңайлатылуға тиіс. Кәсіпкерлерге қатысты барлық рұқсат беру және келісу рәсімдері «бір терезе» қағидаты бойынша жергілікті деңгейді орындалуы керек.

ШОБ субъектілері «Бизнестің жол картасы 2020» бағдарламасы арқылы қаржылық ресурстарға қолжетімділікті ұсынуды жалғастыруы қажет. Кредиттік және лизингтік тетіктерді пайдалана отырып, Қазақстанда өндірілген өнімнің түпкілікті

тұтынушыларын қаржыландыруды пайдалана отырып, ішкі сұранысты ынталандыру қажет.

Бәсекелестікті ынталандыру

Үдемелі индустрияландырудың сәтті бағдарламаларын іске асырған елдер тәжірибесі көрсеткендей, бәсекелі ортаны дамыту есебінен индустриялық даму бойынша шаралар тиімділігін арттыру үшін резервтер бар. Бәсекелестік экономикалық билікті бір қолға шоғырландыруды шектейді және тұтынушы мұқтажының, өнімнің арзандауын және оның сапасының артуын қанағаттандыруды ынталандырады.

Монополияға қарсы реттеу бәсекелестікті қорғау міндетін шешуі және экономикадағы іскери ахуалдың сапасын арттыруы тиіс. Осы жұмысты ҰКП және кәсіпкерлерді, мемлекеттік органдар мен даму институттарының өкілдерін енгізетін, тұрақты жұмыс істейтін комиссияларды тарта отырып, өткізу қажет.

Мемлекеттік бәсекелі саясат аумақтық, құқықтық, тарифтік және басқа экономикалық шектеулер түрінде нарыққа «шығу» үшін кедергілерді қысқартуға жәрдемдесуі тиіс.

Квазимемлекеттік сектор өзінің бәсекелі нарыққа араласуын саналы түрде шектейтін болады, егер ол шағын және орта бизнеске теріс әсер е көрсетсе.

Yellowpages қағидатын пайдалана отырып, жекешелендіру жүргізілуге тиіс және мемлекеттік компаниялардың индустрияға кіруі туралы одан әрі шешім осы қағидатты ескере отырып, қабылдануға тиіс.

Өзінің үстеме және монополиялық жағдайымен нарық субъектілерінің асыра пайдаланудан экономиканы қорғаудың құқықтық тетігін жетілдіру көзделеді.

Қойылған мақсаттарды іске асыру мақсатында өңдеуші өнеркәсіп салаларын демобилизациялау, республика нарықтарында мемлекеттің қатысу үлесін төмендету жөніндегі іс-шараларды жүргізу, сондай-ақ монополияға қарсы заңнаманы жетілдіру талап етіледі:

Осы міндетті шешу үшін мыналарға бағытталған шаралар қабылданатын болады:

- мұнай өнімдерін биржалық саудасын дамыту бойынша ұсыныстар енгізу;
- көмір өткізу нарығында өнімді емес мердігер құрылымдарды алып тастау;
- сұйытылған мұнай газын көтерме және бөлшек өткізу қызметін жүзеге асыруға рұқсат беру рәсімдерін оңтайландыру, оның ішінде 300 тонна көлемінде сақтау базаларының болуы, сондай-ақ кемінде 200 тонна көлемімен сақтау базалары бар газ желілік ұйымдардан Өнеркәсіп қауіпсіздігінің декларациясының болуы бойынша талаптарды жою жолымен оңтайландыру;
- электр энергетикасы биржалық саудасын дамыту бойынша ұсыныстарды енгізу;
- табиғи монополиялар субъектілері мен реттеуші нарық көрсететін қызметтерін (тауарларды, жұмыстарды) реттейтін тізбені кезең-кезеңмен қысқарту;
- жаңа квазимемлекеттік сектор субъектілерін құруға мароторий енгізу бойынша ұсыныстар енгізу;

бәсекелестікті дамыту және салалар мен экономика секторларын демонополияландыру мақсаттарын, сондай-ақ тиісті салалық мемлекеттік органдардың және жергілікті атқарушы органдардың стратегиялық және бағдарламалық құжаттарын іске асыруға олардың қатысуы бойынша нақты шараларды енгізу; нормативтік базаны бәсекелестікті, тауар нарықтарына кіру кедергілерін шектейтін, жаңа ойыншылардың пайдалануына және бәсекелі ортаның дамуына барынша әсер ететін нормаларды анықтау және жою мәніне түгендеу жүргізу; табиғи монополиялар мәселелері бойынша заңнамаға ұзақ мерзімді кезеңге тарифтерді айқындау бөлігінде өзгерістер енгізу.

Мемлекеттік бәсекелі саясат аумақтық, құқықтық, тарифтік және басқа экономикалық шектеулер түрінде нарыққа «шығу» үшін кедергілерді қысқартуға жәрдемдесуі тиіс.

Инвесторларды келісімшарттардың тұрақтылық қағидатына сәйкес заңнама тұрақтылығы кепілдіктерімен қамтамасыз ету қажет.

Өндірісті, технологияларды, жабдықты және жұмыс орындарын сақтай отырып, дағдарысты еңсеру үшін көзделген нарықтық қатынастардың негізгі құралы банкроттық институты толық жұмыс істеуге тиіс.

4. Өңдеуші өнеркәсіпті дамытудағы кластерлік әдістер

Кластерлік әдіс негізінде бәсекелестікті арттыру әлемнің көптеген елдерінің даму стратегияларында кеңінен таралды. Кластерлер өнеркәсіптік дамуға, бәсеке қабілеттілікке және экономиканың тиімділігіне жәрдемдесудің маңызды құралы болып танылды.

М а қ с а т

Технологиялық тізбегін құру және оқшаулау, кооперация, интеграцияны дамыту және инновациялық дамуды жеделдету есебінен отандық өңдеуші өнеркәсіптің бәсекеге қабілеттігін дамыту.

М і н д е т т е р

1) Астана, Алматы, Шымкент, Ақтөбе қалаларындағы орталықтармен біріктіріп, өсу жағынан озық аймақтарды құруды ескере отырып, оларды теңдестірілген дамытуды қамтамасыз ету үшін өңірлерде өңдеуші өнеркәсіптің басым секторларының өндірістерін орналастыру;

2) өңірлердің елдің өңдеуші өнеркәсіпке мамандануын тереңдету және кейіннен бәсекеге қабілетті кластерлерді қалыптастыру;

3) кластерлік бастамаларды дамыту бойынша қолайлы жағдайлар жасау.

Кластерлерді қалыптастыру салалық және өңірлік маманданудың индустриялық және әлеуметтік-экономикалық әлеуетін ескере отырып, елдің барлық өңірлерін дамыту қажеттіліктеріне сүйене отырып, жүзеге асырылатын болады.

Қазақстан экономикасының кластерлеуге әзірлік деңгейінің жеткіліксіздігін ескере отырып, нақты өңірлерде кәсіпорындарды мамандандырудың сындарлы деңгейін құру

қажет. Ол үшін Бизнесінің жол картасы-2020 бағдарламасы шеңберінде өңірде өңірлік маманданымға сәйкес бизнес жүргізіп отырған өңдеу өнеркәсібі кәсіпорындарын қолдаудың неғұрылым тартымды шарттары қалыптастырылатын болады.

Кластерлік саясат ел экономикасын жаңа технологиялық платформаға көшіруге, өнімділік, қосылған құн деңгейі және өнім мен қызметтердің шекті дәрежесі жоғары салаларды қалыптастыруға бағытталады.

Бағдарламаны іске асыру кезеңінде мемлекет мыналарды дамытуға және теңгерімді қолдауға шоғырландырылады:

мұнайды және газды өңдеу, мұнай-газ-химия, мұнай-газ-химия машинасын жасау және мұнай-газ өнеркәсібінде сервистік қызметтерді өңдеумен және қайта өңдеумен байланысты базалық ресурстық секторларды ішіндегі бір ұлттық кластер; конкурстық рәсімдер өткізу нәтижелері бойынша анықталатын өңдеуші өнеркәсіптің нарықтық бағдарланған секторларда үш аумақтық кластер; «жаңа экономика» секторларындағы екі инновациялық кластер - Астана қаласы («Назарбаев Университеті» кластері), Алматы қаласы (Инновациялық технологиялар паркі) кластері).

Жаңа кластерлерді қалыптастыру және дамыту, және кластерлік бастамаларды қолдау шараларын жетілдіру туралы шешімдер Бағдарламада көзделген кластерлерді дамытудың әдеуметтік-экономикалық әсерін талдау және бағалау негізінде қабылданады.

Ұлттық кластерді дамыту

«Қазақстан – 2050: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» стратегиясын ескере отырып, Қазақстан Республикасының перспективті ұлттық кластерлерін дамытудың мақсаты, міндеті және бағыттары Қазақстан Республикасы Үкіметінің 11 қазан 2013 жыл № 1092 (әрі қарай – Ұлттық кластерлер тұжырымдамасы) қаулысымен бекітілген Қазақстан Республикасының болашағы бар ұлттық кластерлерін 2020 жылға дейінгі қалыптастыру тұжырымдамасында анықталған.

Бағдарлама шеңберінде мұнай-газ өнеркәсібі үшін мұнайды және газды өңдеу, мұнай-химия, олармен байланысты машина жасау және сервистік қызметтер бойынша бойынша ұлттық кластерды Атырау, Маңғыстау және Батыс Қазақстан облыстарында дамыту бойынша мемлекеттік қолдау көрсетілетін болады.

Ұлттық кластерді дамыту орталық билік органдары және тиісті даму институттары деңгейінде үйлестірілетін болады. Оны қолдау үшін кластер қатысушыларының болжамдарын, жоспарларын және бағдарламаларын, сондай-ақ, оны дамыту стратегиясын келісуге арналған алаң ретінде арнайы басқару құрылымы (кластер кеңесі) құрылады.

Ұлттық кластер кеңесін Қазақстан Республикасының Мұнай және газ министрі басқарады. Мемлекет және жеке меншік бизнес мүдделерінің теңгерімін қамтамасыз ету үшін оның екі орынбасары Қазақстан Республикасы Ұлттық кәсіпкерлер палатасы

және «Самұрық-Қазына» ұлттық әл ауқат қоры» акционерлік қоғамы өкілдерінен а н ы қ т а л а д ы .

Кеңестің функцияларына мыналар жатады:

- 1) ұлттық кластерлерді дамыту стратегиясы мен егжей-тегжейлі жол картасын ә з і р л е у және б е к і т у ;
- 2) кластерлерге қатысушылардың қызметін үйлестіру;
- 3) кластерлерге қатысушыларға мемлекеттік және өзге қолдау алуға жәрдемдесу;
- 4) кластер бағдарламалары мен жобаларын іске асыруға бөлінген қаржының тиімді п а й д а л а н у ы н а м о н и т о р и н г ж а с а у .

Оның дамуын жедел ұйымдық-функционалдық қолдауды қамтамасыз ететін кластер интеграторының функцияларын «ҚазМұнайГаз» ұлттық компаниясы» акционерлік қоғамы қамтамасыз етеді.

Кластердегі бизнестің шоғырлануын үйлестіруді қамтамасыз ететін кластер интеграторының әріптестері Ұлттық кәсіпкерлер палатасы және «KAZENERGY» Қазақстандық мұнай-газ және энергетикалық кешен ұйымдарының қауымдастығы б о л а д ы .

Кластердің әлеуетін іске асыру үшін «Ұлттық индустриялық мұнай-химия технопаркі» және «Ақтау Теңіз порты» арнайы экономикалық аймақтарының қатысушыларына ұсынылатын инфрақұрылым объектілерімен қамтамасыз етуді қоса алғанда, салықтық, кедендік жеңілдіктер және басқа да преференциялар қолданылуы мүмкін. Бұл әлемдік нарықтағы елдің бәсекеге қабілетті артықшылықтарын күшейтетін қосылған құнның жоғары деңгейі бар жаңа өндірістерді құру және дамыту кезінде шығындарды тиімді оңтайландыруға мүмкіндік береді, экономиканың басым салаларында ілеспе және аралас өндірістердегі даму қарқынын береді.

Кластерді дамыту үшін 3.2.4-бөлімде көрсетілген Кластерді дамытудың жол картасына сәйкес кластерлік бастамаларды бірлесіп қаржыландыру бойынша мемлекеттік қолдау шаралары ұсынылатын болады.

Қаржы агенті Қазақстан Республикасының заңнамасы шеңберінде мемлекеттік қаржылай қолдау шараларын ұсынатын «Бәйтерек» Ұлттық басқару холдингі» АҚ болады.

Аумақтық кластерлерді дамыту

Мемлекеттік қолдау шаралары көрсетілетін аумақтық кластерлер конкурстық негізінде іріктелетін болады. Бағдарлама шеңберінде конкурстық іріктеу жүйесінің тестілеуі өткізіледі. Өңірлерде қалыптастырылған аумақтық кластерлер қатарынан мемлекеттік қолдау қамтамасыз етілетін 3 дамыған пилоттық кластерлер іріктеп а л ы н а т ы н б о л а д ы .

Қазіргі уақытта өңірлерде кластерлендіруге дайындық факторларының бірі болатын азық-түлік өнімдерін және құрылыс материалдарын өндіру саласында бәсекелестік д е ң г е й і ж о ғ а р ы .

Аумақтық кластерлерді дамытудағы негізгі рөлді өңірлік бизнес-қауымдастықтар және жергілікті атқарушы органдар атқарады.

Қазақстан өңірлерінің әкімдіктері Бағдарламаны жоспарлаудың және іске асырудың негізгі қатысушыларының бірі ретінде, индустриялық даму үшін оның ішінде келесі бағыттар бойынша қолайлы жағдайлар жасауды қамтамасыз етуі тиіс:

1) Бағдарлама ережелеріне сәйкес әлеуметтік-экономикалық дамыту, оның ішінде өнеркәсіп саласындағы өңірлік стратегиялық құжаттарды (аумақтарды дамыту жоспарлары) әзірлеу және іске асыру;

2) жергілікті бәсекелестіктің қарқындылығын арттыруға бағытталған шараларды әзірлеу және қабылдау;

3) басым кластерлерді қолдау және басым жобаларды іске асыру;

4) өнеркәсіптік кәсіпорындарды қазіргі заманғы және бәсекеге қабілетті инфрақұрылыммен қамтамасыз ету;

5) адам ресурстарын және білім беру жүйесін дамыту;

6) шетелдік инвестицияларды тарту және экспортты ілгерілету;

7) кәсіпкерлікті ынталандыру және шағын және орта бизнесті дамыту.

Өңірлердегі кластерлік бастамаларды дамыту орталықтары кластерлік қауымдастықтар болады, олардың қатысушылары өңдеуші өнеркәсіптің кәсіпорындары сияқты, сервистік кәсіпорындар, ғылыми-зерттеу институттары, жоғары және орта кәсіби оқу орындары, консалтингтік компаниялар, инжинирингтік кәсіпорындар болуы мүмкін. Бастапқы кезеңде кластерлерді құру және конкурсқа өтінімдерді беру үшін бастамашының рөлін өңірлік кәсіпкерлер палаталары, әлеуметтік-кәсіпкерлік корпорациялары, АЭА компаниясының басқарушылары өздеріне алуы мүмкін.

Аумақтық кластерлерді дамытуға арналған мемлекеттік қолдау көрсетудің негізгі принциптері:

1) салалық басымдылықтардың есебі – ең бірінші кезекте Бағдарламада басымдылық берілгендерді өңдеуші өнеркәсіптің барлық салалары ішінен іріктеп алу;

2) Қазақстан Республикасы Президентінің 2011 жылғы 21 шілдедегі № 118 Жарлығымен бекітілген 2020 жылдарға дейін арналған Өңірлерді дамытудың біртұтас бағдарламасы мен Елді аумақтық-кеңістіктік дамытудың жобалық сызбасы жобасымен анықталған өңірлік маманданымға сәйкес;

3) алдағы кезеңдерде Өндірістік қуаттарды тиімді орналастыру сызбасын ескере отырып, өңірлердің ресурстық, адами және инфрақұрылымдық әлеуеттерін тиімді пайдалану;

4) мейлінше өсімділік тиімділігі бойынша белгіленген нәтижелерге қол жеткізу үшін қалыптасқан аумақтық кластерлерді дамытуға кететін шығындарды азайту;

5) мемлекеттік-жеке әріптестіктің механизмін кең қолдану.

Мемлекеттік қолдау көрсетілетін аумақтық кластерлердің конкурстық іріктеуінің негізгі критерийлері:

1) қалыптасқан кластердің даму деңгейі – өңір үшін басым салаларда өзара байланысты және өзара толықтыратын кәсіпорындар мен ұйымдардың қалыптасқан тобы түріндегі бизнес-қауымдастықтың бар болуы;

2) өңірде кластерді әрі қарай дамыту үшін жағдайдың бар болуы – шикізат, табиғи және қаржылық ресурстар, өндірістік қуаттар, адами ресурстарының қолжетімділігі, көлік, энергетикалық пен инновациялық, білім инфрақұрылымы;

3) кластерді дамытудың өңір және сала үшін маңыздылығы

4) кластерді дамытудың келешегі - кластерді дамытудың нарықтық болашағы, экономикалық тиімділігі.

аумақтық кластерлерді іріктеу бойынша конкурстық процедуралары және негізгі критерийлері, сондай-ақ конкурс жеңімпаздарына мемлекеттік қолдау көрсетудің тәртібі анықталды;

Конкурстық іріктеудің дайындық кезеңінде (2014 жыл) болады:

аумақтық кластерлерді конкурстық іріктеу критерийлері мен процедуралары, сондай-ақ конкурс жеңімпаздарына мемлекеттік қолдау көрсету тәртібі анықталды;

аумақтық кластерлерге конкурстық іріктеу жүргізу бойынша Қазақстан Республикасының 2013 жылғы 31 желтоқсандағы № 1522 қаулысымен бекітілген Өнеркәсіптік дамыту комиссиясы (бұдан әрі – Комиссия) туралы Ережеге, оны территориялық кластерлердің конкурстық іріктеуін өткізу жөніндегі құзыреттер мен өкілдіктер беру бөлігінде өзгерістер мен толықтырулар енгізілді;

кластерлік процестерге қатысушылардың барлығын оқыту үшін білім беру бағдарламасын ұйымдастырылды;

кластерге қатысушылардың барлығын біріктіретін және мүдделерін қорғайтын ұйым ретінде кластерлік ассоциация құрудың негізі қаланды;

кластерлік процестерге қатысушылардың барлығына, оның ішінде аумақтық кластерлерді дамыту бойынша Тұжырымдаманы, Стратегияны және Жол картасын жасау бойынша әдістемелік және ақпараттық қолдау көрсетілді;

мемлекеттік қолдаумен қамтамасыз етілетін қанатқақты аумақтық кластерлерді іріктеу бойынша бірінші конкурс жарияланды.

Конкурстық рәсімдер екі кезең бойынша өткізілетін болады.

Конкурстың бірінші кезеңінде (кәсіпкерлердің өңірлік палатасы, әлеуметтік-кәсіпкерлік корпорация, АЭА компаниясының басқармасы, ассоциациялар өтініш тапсырады):

1) конкурсты іріктеудің жоғарыда көрсетілген критерийлері бойынша аумақтық кластерлерді дамытудың қатысушылардың конкурсқа ұсынған Тұжырымдамаларына сараптама жүргізілді;

2) Комиссия отырысында ұсынылған Тұжырымдамалар қаралды және бірінші кезеңнің жеңімпаздары анықталды.

3) бірінші кезеңнің жеңімпаздарына кластерді дамытудың стратегиясын және жол

картасын әзірлеуге қаржылық қолдау көрсетілді.

Конкурстың екінші кезеңінде (өтінішті кластерлік ассоциациялар береді):

1) кластерлік ассоциациялар – конкурстың екінші кезеңінің қатысушылары ұсынған кластерлерді дамытудың экономикалық тиімділін және оған қол жеткізу бойынша шараларды анықтайтын Стратегиясы мен Жол картасына талдау жүргізілді. Бұл жағдайда, екінші кезеңге тек Стратегиясы, Дамудың жол картасы бар, конкурстың бірінші кезеңіне қатыспаған кластерлік қауымдастықтар ғана жіберіледі.

2) Түпкілікті қортындылар шығарылды және конкурс жеңімпаздары анықталды. Конкурстық іріктеу өлшемдері мен тәртібін Қазақстан Республикасының Үкіметі анықтайды.

Конкурстың жеңімпаздарына 5.3.4-бөлімде көрсетілген әрбір кластерді дамытудың Жол картасына сәйкес кластерлік бастамаларды бірлесіп қаржыландыру бойынша мемлекеттік қолдау шаралары ұсынылатын болады.

Инновациялық кластерлерді дамыту

Бағдарлама шеңберінде «Назарабаев Университеті» және «Инновациялық технологиялар паркі» инновациялық кластерлері құрылады инновациялық кластері жаңа материалдар, энергия үнемдегіш технологиялар, биотехнологиялар өндірісіне мамандана отырып, тіршілік туралы ғылым, медицина, гендік инженерия, материалтану саласындағы іргелі зерттеулерді дамытуға күш салуға шоғырланады. Осы инновациялық кластерлер қалыптасуының құрылуы және тетігі ұлттық кластерлер тұжырымдамасымен белгіленді.

Инновациялық кластерлердің мақсаты болып елдің әлемдік нарықта жаңа бәсекелестік артықшылықтарын елде бұрын болмаған ғылыми сыйымды өндірістер мен экономика секторлары, жаңа технологиялық құзыреттер, инновациялық алға ұмтылу қамтамасыз ету негізінде жаңа бәсекелестік артықшылықтарды қалыптастыру болады.

Инновациялық кластерлер шеңберінде медицина саласында ғылыми орталықтар, «3D-принтинг», геология, металлургия, композиттік материалдар, энергияны үнемдеуші және құрылыс технологиялары қалыптастырылатын болады. Ғылыми орталықтарды құрудың негізгі принципі – білім, ғылым және өндіріс ұйымдары арасында кооперацияны дамыту (кластерлік саясаттың үштік спиралінің принципі).

Кластер кеңесін ұлттық компаниялар, «Бәйтерек» ҰБХ АҚ, салалық, ғылыми-зерттеу институттары, технопарктер өкілдерінен «Назарабаев Университеті» АҚ Атқарушы кеңесі жасақтайды. Кластердің ықпалдастырушысы «Nazarbayev Research and Innovation System (NURIS)» жеке меншік мекемесі болады.

NURIS-те Энергетикалық зерттеулер орталығы және Тәртіпаралық инструменталды орталық жұмыс істеуде, олар қалпына келетін технологияларды құру және іске асыру бойынша ғылыми зерттеулер жүргізіп жатыр.

«Инновациялық технологиялар паркі» АЭА білім беру және ғылыми-техникалық қызмет субъектілерін және индустриялық инновациялық қызметті ынталандыруға

шақырылған кәсіпорындарды біріктіру арқылы Алматы қ. құрылатын инновациялық кластердің негізі болады. оның дамуының басым бағыттары ұтқыш және мультимедиялық технологияларды, сондай-ақ, робот техникасын қамтитын басым ақпараттық-коммуникациялық технологиялар болады.

Кластер кеңесін Alatau IT City Инновациялық технологиялар паркін дамыту қауымдастықтары, қатысушы кәсіпорындар, ұлттық компаниялар, «Бәйтерек» ҰБХ АҚ, ЖОО, салалық, ғылыми-зерттеу институттары өкілдерінен Автономды кластерлік қор комитетінің басқарушысы жасақтайды. Кластердің ықпалдастырушысы қордың атқарушы органы («АТП басқарушы компаниясы» АҚ) не «ТДҰА» АҚ болады.

Сонымен қатар бірге территориялық кластерлердің ғылыми басқа орталықтарымен кооперация құрылатын болады.

Астана қаласындағы «Назарабаев Университеті» Инновациялық кластер өмір, медицина, гендік инженерия, жаңа материалдар өндірісінде мамандырылуымен материалтану, энергия үнемдеу технологиялар, биотехнологиялар облысында, фундаменталды зертеулерді дамытуда күшті шоғырландырады.

Кластерді интегралаушы болып NURIS болады. Назарабаев Университеті кластерінің қатысушыларын іріктеу ережелері университеттің қамқоршылық кеңеспен бекітіледі.

Назарбаев Университетінің кластері университет айналасында ғылымды қажетсінетін және жоғары технологиялық компаниялардың белдеуін қамтамасыз етуге, ғалымдар үшін қолайлы жағдайлар жасауға, университет базасында жаңа технологиялық зерттеулерге инвестицияларды тартуға, Қазақстанда инжинирингтік әлеуетті дамытуға, жаңа технологиялардың трансферті мен коммерцияландыруға, Назарбаев Университетінің түлектері үшін жаңа жұмыс орындарын ашуға арналған. Бұл үшін құзыреттіліктің жаңа орталықтары, жобалық-инжинирингтік орталықтар құрылатын, шетелдерден әлемнің үздік ғалымдары шақырылатын, үздік ғылыми жобалар таңдалынатын, старт-аптар және спин-оффтар құруға жәрдемдесетін болады.

Назарбаев университетінің коммерцияландыру офисі бастамашы-ғалымдармен тұрақты жұмыс істейтін, ғалым үшін «аялдаманың алғашқы бекеті» функциясын орындайтын және Назарбаев Университетінде коммерцияландыру үшін қолда бар мүмкіндіктер мен ресурстар саласында ол үшін қажетті ақпараттың барлық спекторын ұсынатын болатындықтан кластердің анағұрлым маңызды элементі болады.

Коммерцияландыру офисі нарықтық табыстың жоғары патенттік қабілеті мен жоғары әлеуеті бар жобаларды іздеумен және бағалаумен белсенді айналысады және коммерцияландыруға арналған гранттарды тиісінше қаржыландыруды қамтамасыз етеді.

Бизнес-инкубаторда компанияларға технологиялық бизнес-инкубациялау қызметтері ұсінілатын болады, оның барасында идеяларды формальдандыру жүргізіледі, жобаның бизнес-жоспары егжей-тегжейлі нақтыланады, зерттеу және

тәжірибелік-конструкторлық жұмыстардың қажетті сатылары жүргізіледі. Содан кейін жоба келесі кезеңге көшіріледі және өнеркәсіптік үлгілерді тәжірибелік және пилоттық өндірісті, қолданылатын жаңа технологияларды тестілеуді жүзеге асыру үшін т е х н о п а р к к е к ө ш і р і л е д і .

Назарбаев Университетінің кластерін орнату мен дамытуда маңызды рөлді ғылыми парк атқарады. Ғылыми парктің миссиясы ғылымды, бизнес пен мемлекетті ықпалдастыру тұжырымдамасын іске асыруға және инновациялық қызметті жандандыруға, бәсекеге қабілеттілік деңгейін арттыру мен ұлттық экономиканы әртараптандыруға бағытталған синергетикалық әсерге қол жеткізуге байланысты б о л а д ы .

Назарбаев Университетінің ғылыми паркі Қазақстан экономикасының нақты секторын дамытуға бағытталған қолданбалы R&D және жоғары технологиялы ШОБ орталықтарын орналастыру мен дамыту үшін құрылады.

Ғылыми паркте ғылыми-зерттеу және білім беру қызметімен қатар инжинирингтік, тәжірибелік-өнеркәсіптік және инвестициялық қызмет белсенді жүргізілетін болады.

Қазақстан Республикасының инновациялық дамытудың артықшылықтарын есепке ала отырып, бірінші кезеңде Ғылыми парктің мынадай кластерлерін құру жоспарлануда : геологиялық кластер, ақпараттық-коммуникациялық кластер, инжиниринг кластері (жаңартылатын энергетика, ғарыштық технологиялар), биомедициналық кластер.

Назарбаев Университетінің зияткерлік-инновациялық кластері қатысушыларын іріктеу қағидасын Университеттің қамқоршылық кеңесі бекітеді. Университет кластер қатысушыларына Университеттің қамқоршылық кеңесі белгілейтін тәртіпте қолдау шараларын ұқсынатын болады. Кластердің ықпалдастырушысы NURIS болады.

«Инновациялық технологиялар паркі» инновациялық кластері (бұдан әрі – «ИТП» кластері Алматы қаласында «Инновациялық технологиялар паркі» АЭА-ға қатысушы кәсіпорындарды, қаланың ірі ғылыми-білім беру институттарын және кластердің Қамқоршылық кеңесі мақұлдаған басқа да заңды тұлғаларды біріктіру жолымен қ ұ р ы л а д ы .

Ғылыми-білім беру институттарының базасында «идеялар» туындауы және дамуы, оларды зерделеу мен сынақтан өткізу жүргізілуі тиіс, содан кейін «ИТП» АЭА аумағында өндіріске енгізу үшін берілуі тиіс. Кластерді дамытудың басты бағыттары мобильді және мультимедиялық технологияларды қамтитын ғарыштық, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар болмақ.

«ИТП» кластерін басқаруды Қазақстан Республикасының Президенті басқаратын Қамқоршылық кеңес жүзеге асырады. Қамқоршылық кеңестің функцияларына Кластерді дамыту стратегиясын бекіту, бизнес, кәсіпкерлік қауымдастықтар мен одақтардың өкілдерін шоғырландыру, қаржыландырылуы қордың қаражаты есебінен жүзеге асырылатын қатысушылардың жобаларын айқындау және оларды іске асыру үшін әлеуетті инвесторларды іздестіру және басқалары.

Кластер және оны іске асыру Стратегиясы шеңберінде іске асырылатын бастамашылықтарды қолдау үшін автономды кластерлік қор құрылатын болады. Қор жеке кәсіпкерлік субъектілерінің ғылыми-зерттеу қызметі субъектілерімен және өнертапқыштармен тығыз және өнімді ынтымақтастығы тетігін құруы, кластер қатысушыларына қолдау құралдарын алдуда көмек көрсетуі тиіс.

Ведоствоаралық өзара іс-қимылды реттеу, бюджеттік-қаржылық саясатты бекіту үшін Қазақстан Республикасының Премьер-министрі басқаратын Қордың Басқарушы комитеті құралытан болады.

Кластердің қамқоршылық кеңесі, Автономды кластерлік қордың басқарушы комитеті қоғамдық бірлестіктердің, ұлттық компаниялардың, ұлттық басқарушы холдингтердің, жоғары оқу орындарының, салалық ғылыми-зерттеу институттарының өкілдерінің ішінен құрылатын болады.

Кластерді дамыту стратегиясы Алматы қаласының өңірлік мамандануын және Қазақстан Республикасының инновациялық саясатын, ақпараттық-коммуникациялық технологияларын, ғылыми-білім беру қызметі мен «болашақтың» экономикасын есепке ала отырып, айқындалған үш бағытта негізделген болуы тиіс.

Кластерлерді мемлекеттік қолдау шаралары

Әрбір кластерді дамытудың стратегиялары мен жол карталарын іске асыру үшін мемлекеттік қолдау шаралары пысықталатын болады:

1. Кооперацияны қолдау мен дамыту және кластерге қатысушылардың ынтымақтастығы. Негізгі мақсат – қатысушылардың ықпалдастығын арттыру және оның бәсекеге қабілеттілігін арттырудың жолдарын айқындау. Мысалы: кластер компанияларының, зерттеу ұйымдары мен әріптестердің шикізатты және жиынтықтауыштарын ұжымдық сатып алу үшін жеткізушілер мен ақпараттық тұғырнаманың бірыңғай базасын қалыптастыру.

2. кластердің адам ресурстарын дамыту. Негізгі мақсат – кластерге қатысушыларға дағдылар жиынтығы мен мамандардың қолжетімділігін дамыту. Мысалы:

барлық деңгейдегі (мемлекеттік және жергілікті атқарушы органдар, КҰП, бизнес-қауымдастықтар) кластерлік процестің барлық қатысушыларын оқытуды ұйымдастыру;

кластердің құрамына енетін компаниямен бірлесіп жоғары және орта кәсіби мекемелерде компаниялардың бірлесіп қатысуымен кластер компанияларының басшыларына және мамандарына арналған оқыту бағдарламаларын әзірлеу;

кластер компанияларының қажеттіліктеріне сәйкес кадрларды даярлау және қайта даярлау бойынша орталықтар құру;

кластер қажеттілігін ескере отырып, жаңа оқу орындарын ашу және жұмыс істеп тұрғандарын жетілдіру;

ЖОО студенттері мен басқа білім беру мекемелері оқушыларына арналған кластер компанияларының бос жұмыс орындары жәрмеңкесін ұйымдастыру.

3. кластерді кеңейту. Негізгі мақсат – кластер қатысушыларының санын ұлғайту:
жобаларға арналған бизнес-инкубатор құру;
шетелдік инвесторларды тарту;
кластерге жаңа қатысушылар тарту үшін халықаралық форумда
ақпараттық-жарнамалық науқан өткізу;

4. инновациялар мен технологияларды дамыту. Негізгі мақсат – қызмет көрсету саласында азық-түліктік, процестік инновациялар мен инновацияларды дамыту:
мамандандырылған конструкторлық бюроны құру;
жаңа өнімдерді (тәжірибелік үлгілер мен партиялар) әзірлеу үшін технологиялық алаңдар құру, кластер кәсіпорындарында жұмыс істеп тұрған технологияларды жетілдіру және қолданыстағы кәсіпорындардың жағдайларында үздік әлемдік технологияларды бейімдеу;

кластерге қатысушылардың бірлескен ҒЗТКӘ жобаларын жасауды қамтамасыз ету (ЖИА, білім беру мекемелері мен кәсіпорындарын қатыстыра отырып);
инновациялық гранттарды, оның ішінде өнеркәсіптік зерттеулерге арналған (нысаналы технологиялық бағдарламаларды іске асыруды қоса алғанда) ұсыну;
өңірлік технопарктердің қызметтерін, салалық конструкторлық бюро қызметтерін ұсыну;

өнертабысты патенттеу бойынша қызметтер көрсету;
компанияның зерттеу бөлімі мен зерттеу ұйымы өкілдерінің кездесулерін ұйымдастыру;

5. бизнес-климатты және инфрақұрылымды құру. Негізгі мақсат – кластер шеңберінде бизнес жүргізу жағдайын жақсарту:
өңірлерде жұмыс істеп тұрған энергетикалық, телекоммуникациялық, коммуналдық және көліктік инфрақұрылымға, оның ішінде арнайы экономикалық және индустриялық аймақтарға, технопарктерге, конструкторлық бюроға, бизнес-инкубаторларға және кәсіпкерліктің басқа да объектілеріне қол жетімділікті қамтамасыз ету;

жалпыға ортақ пайдаланатын нысандарды бірлесіп салу, мәселен, ұжымдық пайдаланудағы логистикалық жүк тиеу кешені, арнайы жабдықтар;
кластер кәсіпорындарының (сынақ базасының және/немесе зертханасының) шығаратын өнімдерінің сапасын арттыру жөніндегі іс-шараларды, оның ішінде Кедендік одақтың техникалық регламенттерінің талаптарын қамтамасыз ету үшін ұйымдастыру;

кластер өнімдерін сертификаттау жөніндегі зертхана құру;
ақпараттарды сақтау үшін дата-орталығын құру;
инфрақұрылымдық жобаларды іске асыру;

6. жылпы кластерге арналған басқа да арнайы нақты шаралар.

Бұған қоса, аумақтық кластерлерді іріктеу бойынша конкурстық рәсімдердің

бірінші кезегінің жеңімпазына стратегия мен жол картасын әзірлеуге, шығыстарды өтеу түрінде кластерді дамыту мен кластерлік қауымдастықтарды құруға арналған қаржылық қолдау көрсетілетін болады.

«ИТП» инновациялық кластерінде венчурлық қаржыландыруды дамыту мақсатында Автономды кластерлік қор шеңберінде жер қойнауын пайдаланушылардың жиынтықты жылдық кірісінен 1% пайдалану тетігін жетілдіру мәселесін қарастыру қажет.

Назарбаев Университеті кластеріне қатысушылар үшін зертханалық зерттеулер нысандарынан идеяларды патенттердің және өнім/прототиптердің тәжірибелік нысандарына коммерцияландыру, кезең-кезеңмен трансляциялау мақсатында университет гранттар ұсынатын, сыртқы қаржыландыру тартатын болады. Кластер қатысушыларына университет ұсынатын қолдау шараларына: кластер қатысушыларының жобаларын тең қаржыландыруды, лизингтік қаржыландыруды қоса алғанда, қаржыландыру, кластер қатысушыларының жарғылық капиталына инвестицияларды жүзеге асыру, кластер қатысушыларына гранттар ұсыну, кластер қатысушыларын білікті кадрлық ресурстарымен қамтамасыз ету, кластер қатысушыларына ғылыми жобаларға тапсырыстар орналастыру, кластер қатысушыларын қажетті үй-жайлармен қамтамасыз ету, кластер қатысушыларына Назарбаев Университетінің және оның ұйымдарының зертханалық жабдықтарына және кітапханалық қорына қол жетімділікті ұсыну.

Барлық кластерлік процестің қатысушыларына әдістемелік құжаттарды дайындау және ақпараттық бюллетеньдерді шығару, қатысушыларға кәсіпкерлерді қызмет көрсету орталықтары арқылы консультация беру жолымен әдіснамалық және ақпараттық қолдау көрсетілетін болады. Осындай қолдау шеңберінде кластерлік процесс қатысушыларына мамандандырылған оқыту орталықтары ұйымдастырылатын болады, кластерлік бастамаларға арналған веб-сайт құрылатын болады.

Кластерлерді дамыту жөніндегі халықаралық тәжірибені, оның ішінде грант негізінде зерделеу мүмкіндігі бойынша мәселелер пысықталатын болады.

Кластерлерді дамыту бойынша мемлекеттік шараларды дамыту үшін қажетті бюджеттік қаражат, оның ішінде гранттың негізде немесе жекелеген бюджеттік өтінімдер бойынша айқындалады және көзделеді.

Кластерлік қатысушы кәсіпорындарына қарастырылған түрлі бағдарламалар шеңберінде индустриялық-инновациялық қызмет субъектілері үшін мемлекеттік қолдау құралдарын алудың мүмкіндіктері беріледі.

Кластерлерді дамытудың негізгі қаржылық агенттері «Байтерек» ҰБХ» АҚ, «ҚазАгро» ұлттық басқару холдингі» АҚ болады.

4 Басым және қалған салалық секторлардың кәсіпорындарын қолдау.

Мемлекеттік қолдау шаралары мынадай бағыттар бойынша кәсіпорындарды дамыту үшін кедергілерді азайтуға бағытталады.

С а л а л ы қ р е т т е у

Өтеуге ұсынылатын сомадан 50%, бірақ үш мың айлық есептік көрсеткіштен аспайтын мөлшерде халықаралық стандарттарға (API, ASTM, GMP, EN) сәйкес өнімді сертификаттау бойынша және сапа менеджменті жүйесінің шығындарын өтеу.

И н т е р н а ц и о н а л д а н д ы р у

Экспортты қаржылық қолдау тетіктері пысықталатын болады экспорттық қаржыландыру және сақтандыру; қазақстандық машина жасау өнімінің шетелдік тұтынушыларына кредит беру үшін экспорттық лизингті пайдалану; құжаттық операцияларды сақтандыру немесе жабу арқылы экспорттық операцияларды саудалық қ а р ж ы л а н д ы р у .

Отандық өңделген тауарларды ілгерілету бойынша индустриялық-инновациялық қызмет субъектілерінің шығындары: шетелдегі отандық өңделген өнімдердің жарнамасына арналған шығындар; шетелдік көрмелерге қатысу; шетелде өкілдіктерді, қоймаларды, сауда нүктелерін ашу, ұстап тұру; шетелде тауар белгілері мен өнімдерін тіркеуге байланысты рәсімдерді өткізу; сондай-ақ шетелде өнімді сертификаттауға байланысты рәсімдерді өткізуге арналған шығындар өтелетін болады.

Т е х н о л о г и я л а р м е н и н н о в а ц и я л а р

Өнеркәсіптік зерттеуге, оның ішінде нысаналы технологиялық бағдарламаларды гранттық қаржыландыруды пысықтауға инновациялық гранттар беру бойынша тетіктер п ы с ы қ т а л а т ы н б о л а д ы .

Технологияны сатып алуға инновациялық гранттарды ұсыну бойынша жұмыс б а с т а л а т ы н б о л а д ы .

Технологияларды коммерцияландыру үшін инновациялық гранттарды беру бойынша жұмыс жалғастырылатын болады.

Өндірістің тиімділігін арттыруға (консалтингтік, инжинирингтік және жобалық ұйымдарды тарту; басқару және өндірістік технологияларды енгізу) инновациялық гранттар беру бойынша жұмыс жалғастырылатын болады.

Техникалық диагностика жүргізу кезінде ШОБ пен ірі кәсіпорындарды бірлесіп қаржыландыру бойынша жұмыс жалғасатын болады. Сондай-ақ, еңбекті техникалық нормалау жүйесін енгізу бойынша ірі кәсіпорындар мен ШОБ шығындарын өтеу бойынша жұмыс жалғасатын болады.

Енгізілген жаңа (импортталған) технологиялардың бейімделуі бойынша шығындарды өтеу бойынша тетіктер пысықталатын болады.

Қ а р ж ы л ы қ р е с у р с т а р

Мынадай тетіктер пысықталатын болады:

инвестициялық мақсатқа және де басым секторларда айнымалы қаражатты толықтыруға және өңірлік тұрақтылықты ескере отырып, қаржы лизингінің кредиттері

немесе шарттары бойынша сыйақы ставкаларын субсидиялау; басым секторларда және өңірлік мамандандырылуды ескере отырып, ЕДБ кредиттері бойынша кепілдіктер беру.

И н ф р а қ ұ р ы л ы м

Инфрақұрылымды салынып жатқан және жаңғыртылатын объектілерге жүргізу мәселесі пысықталатын болады.

А д а м и р е с у р с т а р

Кәсіпорындардың басшылығын (топ-менеджерлерін) өнімділікті және энергия тиімділігін арттыру мәселелері бойынша оқыту бойынша жұмыс жалғасатын болады.

Біліктілігі жоғары шетелдік мамандарды тартуға, шетелде инженерлік-техникалық персоналдың біліктілігін арттыруға арналған гранттарды беру бойынша жұмыс жалғасатын болады.

М е м л е к е т т і к с а т ы п а л у л а р

Мемлекеттік сатып алулар бойынша ұзақ мерзімді келісімшарттарды жасасу тетігі пысықталатын болады.

Төлеудің максималды мерзімдерін нормативтік реттеу тетіктері пысықталатын болады.

К ә с і п к е р л і к ж ә н е Ш О Б

Кәсіпорында дамытудың кешенді жоспарын әзірлеуге арналған шығындарды өтеу бойынша жұмыс жалғасатын болады.

Ірі кәсіпорындардың төңірегінде аралас өндірістерді құру мақсатында тапсырыс беруші мен өндіруші арасында келісімшарттарды жасасу жұмысы жалғасатын болады.

Мемлекеттік қолдау шараларын ұсыну қолданыстағы «Бизнестің жол картасы 2020», «Өнімділік 2020», «Агробизнес 2020», «Экспорттаушы 2020», «Инвестор 2020», «Инновациялар 2020», сондай-ақ отандық өндірілген тауарларды, көрсетілетін қызметтерді ынталандыру және жылжыту және шетелдік инвестицияларды тарту бойынша мемлекеттік қолдау бағдарламалары шеңберінде жүргізіледі. Қолданыстағы құралдарды ұсыну шарттары мен тетіктерін нақтылау және жаңа құралдарды ұсыну тетіктері мен шарттарын анықтау үшін Бағдарламаларға өзгерістер мен толықтырулар енгізу талап етіледі.

Кәсіпорындар мен олардың жобаларын қолдау мынадай әдістерге сәйкес жүзеге асырылады:

1. Стандартты тәсіл – құралдардың стандартты пакетін ұсыну. Қолдау объектісі – өңдеуші өнеркәсіптегі жобаларды іске асыратын шағын, орта және ірі кәсіпорындар, стандартты қаржылық және сервистік құралдарды қолдана отырып, «Бизнестің жол картасы 2020», «Өнімділік 2020», «Агробизнес 2020», «Экспорттаушы 2020», «Инвестор 2020», «Инновациялар 2020», сондай-ақ отандық өндірілген тауарларды, көрсетілетін қызметтерді ынталандыру және жылжыту және шетелдік инвестицияларды тарту бойынша мемлекеттік қолдау бағдарламалары шеңберінде

жүйелік негізде қолдау көрсетілетін болады.

Барлық кәсіпорындар меншік көлеміне және нысандарына қарамастан инвесторларды сертификаттау, қолдау және тарту, экспортты ынталындыру бойынша сервистік шараларға, инновацияларды дамытуға, тиімділігін арттыруға, технологияларды дамытуға, адами капиталды дамытуға үміткер болуы мүмкін.

Қаржылай қолдау шаралары жобаның құны және инвестициялардың көлемі бойынша қалыптасатын болады.

750 млн.теңге дейін жобалар үшін кредиттер мен қаржы лизингі шарттары бойынша сыйақы ставкаларын субсидиялау және ЕДБ кредиттері бойынша кепілдіктер беру басым секторлар шеңберінде және/немесе өңірлік мамандануға сәйкес жүзеге асырылады.

Ауылдық елді мекендерде, моноқалаларда және шағын қалаларда қызметін жүзеге асыратын кәсіпкерлер үшін, сондай-ақ бастаушы жас жеке кәсіпкерлер үшін сыйақы мөлшерлемесін субсидиялау және ЕДБ кредиттері бойынша гранттар беру салалық шектеулерсіз жүзеге асырылады.

Инвестиция көлемі 4,5 млрд.тг. дейінгі жобалар үшін (а) 14 басым секторларда және/немесе тиісті өңірлік мамандануда қызмет, (б) өндірілетін өнімнің жалпыға танылған халықаралық стандарттарына сәйкестігі, (в) еңбек өнімділігі, энергия тиімділігі, (г) шикізаттық емес тауарларды өткізу үшін нарықты кеңейту; (д) түпкілікті өнім шығару кезінде ҚҚТ өсетін өндіріс қосымша өлшемдері қолданылады.

Осы санат үшін қаржы лизингі кредиттері/шарттары бойынша сыйақы мөлшерлемесін субсидиялау және ЕДБ кредиттері бойынша гранттар беру ерекше шарттар бойынша жүзеге асырылатын болады.

2. Жеке тәсіл стандартты тәсілден тыс республикалық деңгейде үйлестіруді және қолдауды қосымша мемлекеттік қолдау шараларын талап ететін өңдеуші өнеркәсіптегі басым секторларында ауқымды жобаларды іске асыратын ірі кәсіпорындар үшін қолданылады. Бұл жобалар Индустрияландыру картасының негізін құрауы тиіс. Осы тәсілді пайдалану бойынша шешімді Қазақстан Республикасының Үкіметі қабылдайды.

Өлшемдері: (а) 14 басым сектордағы қызмет, (б) инвестициялар көлемі 4,5 млрд. теңгеден; (в) өндірілетін өнімнің жалпыға танылған халықаралық сапа стандарттарына сәйкестігі, (г) еңбек өнімділігі, энергия тиімділігі, (д) шикізаттық емес тауарларды өткізу үшін нарықты кеңейту; (е) түпкілікті өнім шығару кезінде ҚҚТ өсетін өндіріс; (ж) Бағдарламаның стратегиялық мақсаттарына қол жеткізуге үлес қосу.

Жеке әдісті іске асыру құралы Индустрияландыру картасы болады.

Қазақстанды индустрияландыру картасы алдағы кезеңде – бұл жаңа индустрияны қалыптастыратын, кластерлерді дамытатын, мемлекеттік қолдау шаралары берілетін 14 басым сектордағы басым ірі инвестициялық жобалар тізбесі.

Индустрияландыру картасының жобаларын іріктеу процесі итерациялық болып табылады, Индустрияландыру картасына енгізілген жобалар тізбесі өтінімдердің

түсуіне қарай және олардың тісті қарауына қарай жылына бір реттен жиі емес жаңа жобалармен толықтырылуы мүмкін.

Индустрияландыру картасына жобаларды іріктеу өлшемдеріне мыналар жатады:

1) салалық басымдылықтар – Индустрияландыру картасының жобалары 14 басым секторлар тізбесіне сәйкес салалық басым Бағдарламаларға сәйкес келуі тиіс;

2) жобаның ауқымы – Индустрияландыру картасына инвестицияның жалпы көлемі 4,5 млрд.тенгеден астам республикалық деңгейде үйлестіру мен қолдауды талап ететін ауқымды жобалар ғана енгізіледі;

3) Бағдарламаның стратегиялық мақсаттарына қол жеткізу үлесі – жобаны іске асыру Бағдарламаның нысаналы индикаторларына қол жеткізу арқылы Бағдарлама нәтижелеріне тікелей әсер көрсетуі тиіс;

4) мемлекеттік қолдау шараларына қажеттілік.

Индустрияландыру картасына жобаларды іріктеу тәртібін Қазақстан Республикасының Үкіметі айқындайтын болады.

Жобаларды Индустрияландыру картасына енгізу бойынша, сондай-ақ келісім жобасының өтініш берушісімен келісім бойынша шешімді Өнеркәсіптік даму жөніндегі комиссия қабылдайды. Өнеркәсіптік даму жөніндегі комиссия жобаның өтініш берушісімен бірлесіп келісім жобасын әзірлеу үшін жобаны іске асыруға жауапты мемлекеттік органды айқындайды.

Өнеркәсіптік даму жөніндегі комиссияның шешімі бойынша Индустрияландыру картасына басым болып табылмайтын, бұл ретте Индустрияландыру картасының өзге де өлшемдеріне сәйкес келетін өңдеуші өнеркәсіп салаларында іске асырылатын жобалар енгізілуі мүмкін. Олар бойынша мемлекеттік қолдау шаралары басым болып табылмайтын өңдеуші өнеркәсіп секторларындағы жобаларды қолдауға арналған Бағдарлама бойынша бөлінетін 20% қаржылық ресурстарды бөлу шеңберінде көрсетіледі.

Жобалар Индустрияландыру картасына Қазақстан Республикасы Үкіметінің қаулысымен енгізіледі, онда Үкімет оны іске асыруға жауапты мемлекеттік органның жобаның өтініш берушісімен келісімге қол қоюға өкілеттік береді.

Келісімге сәйкес мемлекеттік жауапкершілігі мемлекеттік қолдау шараларын уақтылы ұсынуға, жобаның өтініш берушісінің жауапкершілігі – уақтылы пайдалануға беруге байланысты болады.

Индустрияландыру картасы жобаларының мониторингі Индустрияны дамыту саласындағы ұлттық даму институты негізінде Бағдарламаны басқару кеңесі шеңберінде жүргізілетін болады.

Бұдан басқа, Индустрияландыру картасының жобаларына Индустрияны дамыту саласындағы ұлттық даму институты қолдау көрсететін болады:

1) жобаларды іске асыру кезінде әкімшілік кедергілерді жою бойынша ұсынымдарды анықтау және ұсыну;

2) жобаларды іске асырудағы проблемаларды анықтау және осы проблемаларды ведомствоаралық үйлестіру тетіктері арқылы шешу;

3) жобаларды жоспарлау және іске асыру кезінде салалық сарапшылардың көмек көрсетуі.

2015 жыл ішінде Индустрияландыру картасын жаңа тәсілдерге көшіру бойынша іс-шаралар өткізілетін болады.

Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2010 жылғы 14 сәуірдегі № 303 қаулысымен бекітілген 2010-2015 жылдарға арналған республикалық индустрияландыру картасына 2015 жылдан бастап пайдалануға берілуі тиіс жобалар, басым болып табылмайтын секторларда іске асырылатын жобаларды қоспағанда, алдағы жылдарға арналған индустрияландыру картасының шеңберінде іске асырылады.

Алдағы жылдарға арналған индустрияландыру картасына 2010-2014 жылдары өңірлік индустрияландыру картасына 2015 жылдан бастап пайдалануға берілуі тиіс енгізілген және алдағы жылдарға арналған Индустрияландыру картасының өлшемдеріне сәйкес келетін жобалар енгізіледі.

2010-2014 жылдарға арналған өңірлік Индустрияландыру картасына енгізілген, 2015 жылдан бастап пайдалануға берілуі тиіс, сондай-ақ, мемлекеттік қолдау шараларын талап ететін қалған жобалар Өңірлердің кәсіпкерлікті қолдау карталарының негізін құрайды, олар бойынша іріктеуді және мониторингті жергілікті уәкілетті органдармен бірлесіп өңірлік кәсіпкерлер палатасы жүзеге асырады.

Өңірлердің кәсіпкерлікті қолдау карталарының жобалары бойынша жалпы үйлестіру және жауапкершілік Ұлттық кәсіпкерлер палатасымен және жергілікті уәкілетті органдармен бірге өңірлік даму саласындағы уәкілетті органға жүктеледі. Жергілікті уәкілетті орган тоқсан сайынғы негізде өңірлік даму саласындағы уәкілетті органға Кәсіпкерлікті қолдау картасының жобалары туралы ақпаратты ұсынады, оның көшірмесі салалық мемлекеттік органға жіберіледі.

5. Бағдарламаны іске асырудың тетігі, басқару және мониторингі **Бағдарламаны іске асыру тетігі**

Бағдарламаны іске асырудың тиімділігін арттыру үшін күтілетін нәтижелер бойынша өзара келісілген бірқатар бағдарламалық және өзге де құжаттарды жүйелі қабилдау қажет:

1) Бағдарламаны іске асыру бойынша алдыға қойылған мақсаттар мен міндеттерге қол жеткізу үшін нақты әрекеттер егжей-тегжейлі көрсетілген, мерзімдері, орындаушылары, аяқтау нысандары, оны жүзеге асыруға кететін шығындар анықталған шаралардың жоспары (бұдан әрі – Іс-шаралар жоспары);

2) Қазақстан Республикасы Үкіметінің қаулысымен бекітілген Республиканың орталық атқарушы органдарының стратегиялық жоспарлары;

3) өңірлердің мәслихаттары мен әкімдері бекіткен аумақты дамыту және оларды іске асыру бойынша шаралар жоспары;

4) Бағдарламаны іске асыруға қатысатын ұлттық холдингтер мен ұлттық компаниялардың, мемлекеттен бақыланатын өзге де акционерлік қоғамдар мен серіктестіктердің стратегиялары мен жоспарлары;

5) саясатты іске асыруға қатысатын ұлттық даму институттарының, мемлекеттен бақыланатын өзге де акционерлік қоғамдар мен серіктестіктердің даму стратегиялары мен жоспарлары.

Аталған құжаттарға өзгерістер мен толықтырулар тиісті кезеңнің өзекті болмысын есепке ала отырып, қажет болған жағдайда енгізілетін болады.

Жоғарыда көрсетілген құжаттарды әзірлеу мен қабылдаудың осындай тәртібі Бағдарламаны саттылай және деңгейлік дәреже іске асырудың тиімділігін және ашықтығын арттырып, іс-шараны іске асырудың жүйелілік пен үндестікті қамтамасыз етеді.

Бағдарламаны дамытуға әзірленген арнайы салалық бағдарламаның жоқтығы қағидаттық болып табылады. Бағдарлама мен жоғарыда аталған нормативтік құқықтық актілердің және оларды әзірлеу және өзгерістер мен толықтырулар енгізу кезінде күтілетін нәтижелер бойынша өзге де құжаттар арасындағы нақты өзара байланыстардың сақталуы маңызды болып табылады.

Бағдарламаны іске асыруды басқару

Бағдарламаны іске асыруды басқару үшін оны іске асырудың, мониторингілеу мен қаржыландырудың негізгі қатысушылары арасында жауапкершілік пен институциональдық тетіктерді нақты бөлу бекітілді.

Қазақстан Республикасы Үкіметінен басқа, орталық және жергілікті басқару органдары, ұлттық холдингтер мен даму институттары, Ұлттық кәсіпкерлер палатасы Бағдарламаны іске асыруға, оның ішінде ұлттық және аумақтық кластерлерді дамыту мәселелері бойынша стратегиялық құжаттарды талдауға және әзірлеуге белсенді қатысады.

Қазақстан Республикасын өнеркәсіптік дамыту саласында ұсыныстарды әзірлеу мақсатында құрылған Қазақстан Республикасын өнеркәсіптік дамыту жөніндегі комиссиясының маңызы зор.

Өнеркәсіп саласын дамыту бойынша жұмыстарды үйлестіру, индустрияны дамыту саласында Ұлттық даму институты базасында даму институты арқылы қолдау көрсету жүйесін реттеу үшін индустриялық саясат саласында белгіленген тәртіппен төмендегідей қызметтік бағыттар енетін құзырлық орталығын қалыптастыру қарастырылған: елді индустриялық дамытуды ақпараттық-талдамалық қолдау; Бағдарламаны іске асыру мониторингі; өнімділікті арттыру бағдарламасын дамыту; өнім беруші жүйесін дамыту және жаһандық салалық тізбекке ықпалдасу; кластерлерді қолдау бойынша мемлекеттік саясатты үйлестіру; әкімшілік кедергілерді азайту үшін

жол картасын әзірлеу; Индустрияландыру картасын сүйемелдеу; жедел қызметтерді қолдау және Комиссияны талдамалық қамтамасыз ету; Бағдарламаның басқару кеңсесін құру және дамыту.

Бағдарламаны іске асыру мониторингі

Бағдарламаны іске асыру барысы туралы жедел (жыл сайынғы) деректерді, сондай-ақ оны іске асыруға тартылған министрліктер мен даму институттарының іс-шаралар жоспарын тиімді үйлестіру, мониторингілеу және қолжетімділігі мен сапасын арттыру үшін оны іске асыру мониторингілеу және бағалау жүйесі жетілдірілетін болады.

Бағдарламаны іске асыруды мониторингілеу жүйесінде қол жеткізілген нәтижелерге байланысты фактілерге және орындаушыларды қаржыландыруға негізделген бағалау негізгі тетік болуы тиіс. Осы тәсілді енгізу, бірінші кезекте талдау мен бағалаудың жаңа түрлері – бағдарламалар мен жобаларды алдын ала бағалау, мемлекеттік ресурстардың шығындарымен салыстырғанда оларды іске асырудың нәтижелілігін бағалау сияқты Қазақстан Республикасы мемлекеттік жоспарлау жүйесін одан әрі жетілдіруді қажет етеді.

Тиімді ведомствоаралық үйлестіруді іске асыру үшін бағдарламаларды басқару саласындағы үздік әлемдік тәжірибелерге сәйкес оны іске асыру индустрия саласында Ұлттық даму институты базасында бағдарламаларды басқару кеңсесін құру жоспарланған. Ол нысаналы көрсеткіштердің орындалуын бағалауды, жекелеген іс-шараларды іске асыру дәрежесін жүзеге асыратын болады. Бағдарламаны іске асыру мониторингі қиыс кеткен жерді анықтап, осы кемшіліктерді жою шаралар жоспарын ұсынады, соның негізінде Бағдарламаға түзетулер жасалады.

6. Бағдарламаны іске асыру кезеңдері

Алға қойылған мақсаттар мен міндеттерге қол жеткізу қадамдық жүзеге асырылатын болады:

Бірінші кезеңге экономиканың ресурстық базалық секторынан ұлттық кластерді дамыту бойынша іс-шараларды, экономиканың нарыққа бағытталған секторының 3 кластерін және «жаңа экономика» секторынан екі инновациялық кластерді қамтиды. Басым бағыттағы секторларда индустриялық дамуды қолдау бойынша пилоттық құралдар іске асырылады.

Іске асырудың екінші кезеңінде басым секторларға индустриялық дамытуға қолдау көрсетудің барлық құралдары пайдаланылады. Базалық ресурстық секторлардан, нарыққа бағытталған секторлардан және инновациялық кластерлерден басым кластерлерді дамыту бойынша іс-шаралар жүзеге асырылады. Даму институттары жүйелерін жаңарту аяқталады. Сондай-ақ, қажет болған жағдайда, Саясат өзектендіріледі, ал бұл кезеңнің аяқталмай қалған сатысында Қазақстан Республикасы индустриялық дамуының үшінші бесжылдығы бағдарламасы әзірленетін болады. Бұдан басқа, өнеркәсіптің базалық және нарыққа бағытталған секторларының кластерлері,

сондай-ақ «жаңа экономика» секторының инновациялық кластерлері үшін ТМД және Орталық Азия мемлекеттері енетін макроөңірде халықаралық бәсекеге қабілеттілікке қол жеткізуді қамтамасыз ету қажет.

Саясаттың сыртқы өзгерген жағдайларға сай келуін қамтамасыз ету мақсатында ол қайта қаралады, оның ішінде Саясатты іске асыратын министрліктердің стратегиялық жоспарлары, үш жылдық және бес жылдық жоспарлары (бюджеттік циклді есепке ала отырып), сондай-ақ стратегиялық даму, үш жылдық және бес жылдық іс-шаралар жоспарлары (бюджеттік циклді есепке ала отырып) қайта қаралады.

Іске асырудың аяқталу сатысы – үшінші кезеңде Саясатты іске асыруды кешендік бағалау жүргізіледі. Сонымен қатар, Қазақстан Республикасын индустриялық-инновациялық дамытудың 2020 – 2024 жылдарға арналған үшінші бесжылдығы бағдарламасын әзірлеу ұйымдастырылатын болады.

7. Қажетті ресурстар

Бағдарламаны табысты іске асыру үшін мемлекеттің және жеке сектордың қаржы ресурстары топтастырылатын болады, бұл ретте мемлекет жеке инвестициялардың кірісі үшін жағдай жасайтын қолдау шараларын қаржылай қолдауға назар аударады.

1-кесте. Өңдеуші өнеркәсіпте инвестицияларға жалпы қажеттіліктер, млрд. теңге

	2015 ж	2016 ж	2017 ж	2018 ж	2019 ж	2015-2019 жж.
Қара металлургия	89	53	84	72	93	390
Түсті металлургия	361	400	216	59	66	1102
Мұнай өңдеу	48	50	514	68	70	750
Мұнай-химия	14	284	264	582	144	1289
Тамақ өнімдері өндірісі	59	61	66	73	82	341
Агрохимия	30	12	18	361	96	517
Өнеркәсіпке арналған химикаттар өндірісі	16	18	23	29	36	121
Автомобильдер өндірісі	17	31	44	24	49	164
Электр жабдықғы	23	34	42	34	36	169
А/ш техникасын шығару	19	13	14	16	18	80
Т/ж техникасын шығару	53	64	76	86	107	385
Тау-кен жабдығы	17	17	18	21	18	90
Мұнай өңдеуші және мұнай-газ өңдеуші жабдық	8	9	9	11	14	51
Құрылыс материалдары өндірісі	124	77	77	77	83	436
Басым секторлар бойынша жиыны	876	1121	1464	1512	912	5885
Өзге де секторлар	144	152	165	124	130	715
Өңдеуші өнеркәсіп	1020	1273	1629	1636	1042	6600

Бағдарлама бойынша бөлінетін мақсатты бюджеттік қаржы ресурстарының 80 % -ы басым секторларды қолдауға бағытталатын болады. Қалған 20 % -ы өңдеуші өнеркәсіптің басқа секторларының табысты жобалары мен кәсіпорындарын қолдауға бағытталады.

деңгейден

тұратын

өңір.

Бірінші деңгей Ресей Федерациясының шекара маңы өңірлерін қамтиды: Астрахан, Волгоград, Саратов, Самара, Орынбор облыстары, Башқұртстан Республикасы, Челябин, Қорған, Түмен, Омбы, Новосібір облыстары, Алтай өңір, Алтай Республикасы.

Екінші деңгей Ресей Федерациясының барлық өңірлерін, Украина мен Беларусияны қамтиды.

Үшінші деңгей Қытайдың Қазақстан Республикасымен шекаралас батыс өңірлерін қамтиды.

Төртінші деңгей Қытай, Өзбекстан, Тәжікстан, Түркіменстан, Қырғызстанның барлық өңірлерін қамтиды.

Бесінші деңгей Түркия, Иран, Ирак, Әзірбайжан өңірлерін қамтиды.

ЭЫДҰ елдері – Жапония, АҚШ, Асвтралия, Германия, Италия, Канада, Ұлыбритания, Франция, Оңтүстік Корея, мексика, испания, Турция.

Берекелі өндіріс әдісі – тұрақты түрде барлық шығын түрлерін жоюға негізделген өндіріс кәсіпорнын басқару тұжырымдамасы.

Yellowpages қағидаты – мемлекет жеке бизнес айтарлықтай шоғырланған секторларда бизнес ойыншы ретінде қатыспауы тиіс.

Өнеркәсіп – өнеркәсіптің өзімен қатар, өзге де халықтық шаруашылық салаларына еңбекке қажетті құрал-жабдықтар шығарумен, сондай-ақ, шикізат, материал, отын өндірумен, энергия шығарумен, ағаш кесумен, өнеркәсіптен алынған немесе ауыл шаруашылығында шығарылған өнімдерді одан әрі өңдеумен айналысатын кәсіпорындар жиынтығы (зауыттар, фабрикалар, кен орындары, шахталар, электр станциялар) (БЭС).

Трансұлттық компания – екі және одан да көп елдерде өндіріс бөлімшелері бар компания, сондай-ақ жалпы активтердің шамамен 25-30 %-ын шетелдік активтер құрайтын компания.

ҚҚТ – қосылған құн тізбегі (сондай-ақ бизнес жүйесі ретінде мәлім) сипаттайтын модельді білдіреді, ол өнімнің жеткізушіден тұтынушыға дейін қозғалысын осы өнімге құны немес тұтастығын қосатын кезең арқылы процесті сипаттау үшін қолданылады. ҚҚТ талдау барлық сектордың жұмыс істеу тиімділігін арттыра отырып және оның бәсекеге қабілеттігін нығайта отырып, тиімділігін арттыруы мүмкін салаларды анықтау үшін өндірістік процестің құрылымына түсініктеме береді.

Ескертпе: аббревеатуралардың толық жазылуы

ТМД	–	Тәуелсіз	Мемлекеттер	Достастығы		
		К О	–	К е д е н	О да ғ ы	
		Ж І Ө	–	Ж ал пы	і ш кі	ө ні м
		Ж Қ Қ	–	Ж ал пы	қ о с ыл ғ а н	қ ұ н
		Қ Қ С	–	қ о с ыл ғ а н	қ ұ н	с а л ы ғ ы
		Х В Қ	–	Х а л ы қ а р а л ы қ	В а л ь ю т а	қ о р ы

ЭЫДҰ – Экономикалық Үнтымақтастық және Даму ұйымы
СЖМҰК – Сирек жер металлдарының ұжымдық концентраты
МӨЗ – Мұнай өңдеу зауыты
МХЗ – Мұнай химия зауыты
ЭҚЖЖ – Экономикалық қызметтік жалпы жіктегіші
ЭҚТӨЖ – экономикалық қызмет түрлері бойынша өнім жіктегіші
СЭҚ ТН – Сыртқы экономикалық қызметтік тауар номенклатурасы
ААҚ – Ашық акционерлік қоғамы
ЖАҚ – Жабық акционерлік қоғам
ЖШС – Жауапкершілігі шектеулі серіктестік
АҚ – Акционерлік қоғам
ТКМК – Тау-кен металлургия кешені
ББЗ – Беткі-белсенді заттар
ҒЗТКӘ – Ғылыми-зерттеу және тәжірибелік-конструкторлық әзірлемелер
ДСҰ – Дүниежүзілік сауда ұйымы
АӨК – Агроөнеркәсіптік кешен
ТҰК – Трансұлттық корпорация
ЮНИДО – Өнеркәсіптік даму жөніндегі Біріккен Ұлттар Ұйымы
ХҚДБ – Халықаралық қайта құру және даму банкі
ҰБХ – Ұлттық Басқарушы Холдинг
АЭА – Арнайы Экономикалық аймақ
ИА – Индустриялық аймақ
ШОБ – шағын және орта бизнес
ЖОО – Жоғары оқу орны
ТЖКО – Техникалық және кәбіи оқу
ҚР ҰКП – Қазақстан Республикасының Ұлттық кәсіпкерлер палатасы
ҒЗИ – Ғылыми-зерттеу институты
ТЖҚ – Тауарлар, жұмыстар, қызметтер
ЕДБ – Екінші деңгейлі банктер
РМК – Республикалық мемлекеттік кәсіпорын
ҚҚТ – қосылған құн